POMPILIU ELIADE
PROFESOR UNIVERSITAR
DIRECTOR GENERAL AL TEATRELOR

TEATRUL NAȚIONAL
DIN BUCUREȘTI
ÎN 1908—1909

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA «VOINȚA NAȚIONALĂ»
56, Calea Victoriei — Strada Academiei, 17
1909.

www.digibuc.ro

TEATRUL NAȚIONAL

DIN BUCUREȘTI

ÎN 1908—1909

RAPORT

CĂTRE D-l MINISTRU AL INSTRUCȚIUNII PUBLICE ȘI AL CULTELOR

DE

POMPILIU ELIADE

PROFESOR UNIVERSITAR

DIRECTOR GENERAL AL TEATRELOR

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA «VOINȚA NAȚIONALĂ»

56, Calea Victoriei — Strada Academiei, 17

1909.

www.digibuc.ro

Domnule Ministru,

E un lucru netăgăduit că teatrul pasionează spiritele din ce în ce mai mult la noi în țară. Acest fapt ar fi cu totul îmbucurător, dacă motivele hotărâtoare ale publicului nu ar fi de ordine variată și de valoare neegală: unii (dar aceștia sunt cei mai puțini) sunt atrași de meritul lucrărilor dramatice sau de al interpretărei; alții din simpla distracție pe care o oferă sufletelor lor ostenite reprezentațiile de seară; alții (trebue să o mărturisim) din considerații politice, spre a găsi motive de laudă sau de hulă la adresa Direcțiunii; alții, în sfârșit,... din felurite alte considerațiuni sentimentale.

In mijlocul frământărilor și discuțiilor din Martie trecut, în mijlocul strigătelor protivnice de: «*Vrem teatru pentru artă*, *Vrem teatru pentru distracție*», «*Vrem teatru ca școală de patriotism*», Dv. ați luat o măsură menită a produce un întreit efect: a înălța demnitatea teatrului, a da acestei instituții o nouă direcție, a o scoate din izolarea în care trăise până atunci în mijlocul celorlalte instituții ale noastre de cultură. V'ați adresat Universității și ați chemat la Direcția Teatrelor pe un profesor de literatură. In convorbirea particulară pe care

www.digibuc.ro

ați avut-o cu dânsul, când i-ați conferit această onoare, ați binevoit să-i amintiți studiile sale superioare, pregătirea sa specială în sensul artei dramatice sub maeștri ca Brunetière și Got, scrierile sale critice în această direcție, precum și lunga călătorie pe care o întreprinsese cu câțiva ani îndărăt, în scopul anume de a cercetà organizarea principalelor teatre din străinătate.

§ 1. — Sunt mai multe feluri de a concepe misiunea de Director General al Teatrelor: Unul e felul *financiar pur,* care consistă în a-și rezervà controlul exclusiv al Casei teatrului, a nu se face răspunzător decât de bunul mers material al instituției, a nu-și impune ca îndatorire decât de a supravegheà ca paragrafele respective de venituri și cheltueli să se cumpănească potrivit prevederilor budgetare. Altul *e felul administrativ,* care consistă în a trece cea mai mare parte a atribuțiilor sale funcționarilor superiori ai Teatrului: Comitetului teatral, atribuțiile literare; Directorilor de scenă, atribuțiile technice; Secretarului-comptabil, atribuțiile financiare, și de a nu păstrà pentru sine decât supravegherea generală a tuturor resorturilor instituției, dreptul de a hotărî în ultima instanță, de a rezolvà hârtiile de cancelarie, etc. Mai există și felul *social* sau ‹mondain›, în care Directorul Teatrului se preschimbă într'un fel de reprezentant în afară al instituției: rolul său e mai puțin de a se ocupà de teatru, cât de a stabilì legături între teatru și o anume parte a publicului, de a silì pe lumea

www.digibuc.ro

din societate de a frequenta cu stăruință teatrul. O ultimă concepție a Direcției Teatrului, cunoscută la noi, era aceea pe care și numi-o *technică* — concepția Directorilor de teatre particulare din străinătate și în care misiunea Directorului General se confundă cu aceea a Directorului de scenă: locul său de preferință e între culise, societatea sa preferită e aceea a artiștilor teatrului, — nici un intermediar între dânsul și personalul artistic, pe care-l conduce direct, dela care își primește toate inspirațiile. O nemerită distribuție a rolurilor, o dibace punere în scenă a pieselor, un agreabil excedent la sfârșitul anului, o popularitate imensă printre artiști și printre admiratorii lor din sală: iată principalele foloase ale acestui fel de a-și înțelege misiunea. Acest fel își are însă și neajunsurile lui capitale: Artistul dramatic, consultat asupra repertorului, va alege mai întotdeauna piesele din punctul de vedere al rolurilor ce-i convin personal, cel mult din acela al reținetelor serale. A fi aplaudat, a câștigà mult, ce fericire mai mare... pentru teatru? Ce-i pasă artistului dacă cutare piesă nu are nici o valoare artistică sau nu contribue întru nimic la înălțarea sufletească a publicului, dacă adevăratul public, marele public, acela care are nevoe de hrană sufletească și o reclamă, își petrece serile în afară de teatru, murmurând și așteptând o îmbunătățire,— dacă autorii români produc minunate nuvele, admirabile poezii lirice, dezinteresându-se cu desăvârșire de teatru?... Iar Directorul, plin de mulțumire, își freacă mâinele și zice convins:

www.digibuc.ro

‹Artiștii sunt mulțumiți, publicul› e mulțumit,... priviți decorurile noastre, priviți casa noastră de fer, — interpretare bună avem, parale avem, canapele avem, — ce progres mai uimitor pentru arta noastră dramatică?›.

— Actuala Direcție a înțeles dela început insuficiența acestui mod de a vedeà și a socotit acest *progres* ca o *decadență* a artei noastre dramatice. Adevărul stă tocmai în răsturnarea afirmărilor de mai sus. Nu piesele de teatru sunt făcute pentru artiști, ci artiștii pentru piesele de teatru; artiștii sunt mijlocul, nu scopul; scopul e realizarea repertoriului, care supraviețuește artiștilor, care are o valoare intrinsecă, independentă de artiști, pe când reciproca nu este adevărată. Banul este mijlocul, nu scopul la teatru: într'o instituție de cultură a Statului, nu ne trebue excedent la Casă, ne trebue excedent în suflete. Frequentarea teatrului de către o anume pătură de sus este, dintr'un anume punct de vedere, un mijloc, nu un scop. Scopul e, ca luând modelul acestei pături de sus, cea de jos să frequenteze la rândul ei instituția teatrului. Distracția nu este un scop la teatru, este un mijloc: scopul e educația publicului prin piese de teatru instructive sau înălțătoare. Dar a subordonà repertoriul artiștilor, a jertfì publicul cel râvnitor de hrană sufletească unui număr restrâns de snobi» dintr'o pătură pretinsă înaltă, a satisface acestei păturì toate capriciile, în loc cel puțin de a o dirige, a transformà teatrul într'un loc exclusiv de desfătare, — de orice fel de desfătare, prin

www.digibuc.ro

toate mijloacele de desfătare, — a-i fixà ca unic scop: vânarea banului, — e nu a-i înțelege, ci a-i zdrobì adevărata lui chemare, e a-l duce nu la progres, ci la pieire sigură.

§ 2. — Teatrul este o școală. El urmărește îmbogățirea minței și îmbunătățirea inimei. Trei deosebiri îl despart de ‹școala› propriu zisă:

a) E o școală de adulți, în care, câte odată, natura adevărului nu îngădue prezența copiilor, a fetelor tinere, a minților și a sufletelor neformate încă. Zicem ‹natura adevărului» și nu forma intenționat vinovată în care poate fi înfățișat adevărul. Astfel teatrul lui A. Dumas-fils, cel mai moral dintre toate, e cel mai puțin făcut pentru copii și pentru Domnișoare.

b) Teatrul e o școală liberă, și cu plată, în care nimeni nu e constrâns să vină de nu-și găsește mulțumirea sa sufletească sau interesul.

c) Această școală e o școală *practică* de literatură, un fel de laborator de artă literară experimentală, în opoziție cu învățământul literar al liceelor sau al facultăților noastre, care e de natură mai mult teoretic. Un singur exemplu: Mai toate capetele gânditoare ale Bucureștilor își dăduseră întâlnire, lunile trecută, la ultima reprezentație a trupei D-nei Suzanne Desprès cu piesa: ‹Solness constructorul». Această piesă produce un fel de impresie în singurătatea lecturei și alta cu totul diferită la rampa scenei. In singurătate, admitem simbolul autorului și îngăduim să ne

www.digibuc.ro

confundăm când cu personagiul constructorului Solness, când cu al Hildei Wangel: înţelegem că idealul e greu de atins, că momentul final în care îl atingem e de multe ori şi acela al prăbuşirei noastre definitive, că avem veşnic sub ochi «Castele din Spania», că nu ne sfiim să ne măsurăm cu Dumnezeirea,... înţelegem multe, înţelegem toate. Dar, la reprezentaţie, renunţăm la toate aceste viziuni şi îngăduiri interioare pe cari ni le suggerează citirea lui Ibsen. Spectacolul însuşi, cu desfăşurarea, sub ochii noştri, la lumină, a peripeţiilor piesei şi a sufletului personagiilor, ne trezeşte brusc din letargia visarei, ne aduce cu sila în faţa realităţii şi ne face să părăsim cu spaimă pe omul bolnav pe care fiecare din noi îl purtăm în fundul conştiinţei noastre. Acestei privelişti externe se adaoga siguranţa pe care ne-o dă prezenţa, lângă noi, a publicului din sală. S'a zis că omul, în singurătate, e mai pătrunzător decât în mijlocul semenilor, că nu e nimic mai scăzut decât nivelul intelectual al mulţimii. Dar se poate susţine că nu e nici nimic mai *nebun* decât un om în singurătate şi că la lumina societăţii dispar toate fantomele nebuniilor individuale. De aceea, cu toată interpretarea inteligentă a D-lui Lugné Poë, şi cu tot jocul pasionat al D-nei Suzanne Desprès, piesa Solness Constructorul n'a izbutit să placă publicului nostru, precum n'a izbutit să placă nici unui public din Europa. Lectura şi spectacolul se opun ca viaţa internă şi viaţa socială, ca imaginaţia şi raţiunea, ca teoria şi experienţa, ca vagul şi precizia, câte odată

www.digibuc.ro

ca boala și sănătatea. In această îndoită necesitate a omului de a controlà prin simțurile sale externe și prin simțurile semenilor săi cele închipuite de dânsul în fundul creerului, stă rațiunea și justificarea vecinică a teatrului. Sarcey aveà dar dreptate când despărțeà teatrul de toate celelalte genuri literare, când ziceà Teatrul este teatru ,—formulă minunată, dar care trebue înțeleasă mai ales negativ: Teatrul nu e nici poezie lirică, nici roman, nici istorie, nici operă de filosofie sau de imaginație... teatrul e genul literar care se adresează ochilor, rațiunii, mulțimii.

§ 3. — Nu se poate dar uità ușor — și un profesor nu poate uità în nici un chip — că teatrul este o școală, o școala de o natură particulară, dar o școală. Obiectul său este îndoit: de a cunoaște sufletele altora, de a înalțà propriul nostru suflet. Cea dintâi din aceste pretenții este de ordine științifică, cea de a doua de ordine morală. Dar această știință și această morală se ascund discret îndăratul concepțiilor dramatice, se subordonează, conștient sau inconștient, elementului artistic, nu răsar decât târziu, după reflecție, în mințele spectatorilor. In întâiul rând, opera dramatică este o lucrare de artă: spre a îmbogați cunoștințele, spre a impune hotărâri, ea se adresează, înainte de toate, simțurilor și sensibilității publicului. Acesta e drumul său fără greș; o comedie sau o dramă care ar purcede prin raționamente și demonstrații, sau care ar întreprinde să propovăduiască deadreptul virtutea, și-ar greși neapărat efectul.

www.digibuc.ro

Spectatorul îngădue să fie instruit, consimte să fie îmbunătățit, să iasă din sala de spectacol mai luminat și mai bun de cum a intrat, cu condiția de a i se ascunde această intenție. Mijlocul cel mai nemerit de a izbutì este ca autorul să-și ascunză această intenție sie însuși. Prin frumos se atinge la teatru binele și adevărul. Teatrul este o artă; orice altă preocupare decât cea artistică este dăunătoare efectelor sale multiple. Fie-ne permis, Domnule Ministru, a stărui asupra acestui punct și a observà că această afirmare asupra teatrului e aplicabilă artei în genere.

In adevăr, arta nu poate fi, în nici un caz, cum s'a pretins, o copie credincioasă a realității, căci ar fi o descriere obositoare și fără sfârșit a realității, o fotografiere neînsuflețită acesteia: Ea e o *subliniere* a realității în tot ce dânsa are mai tipic, mai vecinic, mai adevărat; e alegerea și scoaterea în relief a ce e mai general, mai permanent, oarecum mai *științific* în realitate, — e înlăturarea a tot ce e fără importanță, trecător. Rezultatul la care ajunge arta e același, în definitiv, cu acel la care ajunge știința: un adevăr de ordine universală, indiscutabil, cu singurele două deosebiri: 1) că omul de știință atinge adevărul printr'o străduință îndelungă, pe când artistul îl atinge imediat, printr'o intuiție a talentului sau a geniului său, — și 2) prin aceea că știința expune rezultatul cercetărilor sale într'o formulă abstractă, neinteligibilă decât minților unor inițiați, pe când artistul îmbracă adevărul într'o formă concretă și se îndreaptă sensibilității unui întreg public. In

www.digibuc.ro

fond știința și arta urmăresc și ating adevărul: *Știința îl exprimă în formule, arta îl învălue în forme....*

Pe de altă parte, orice artă e înălțătoare, căci efectul oricărei arte este de a sili pe om să se uite un moment pe sine: peisagiul pictorului îl transportă fără voe într'alt mediu fizic, poezia în alte suflete, muzica în vagul visării... Bunătatea, iubirea aproapelui, dragostea de țară, jertfa sub toate formele, începdesigur în momentul în care omul încetează a privi zbuciumările și interesele sale proprii. Sunt două feluri opuse de a îmbunătăți pe om: punându-i vecinic sub ochi legile abstracte ale moralei,—făcându-l, dimpotrivă, să uite pentru un moment aceste legi, dimpreună cu tot restul. Printr'o intuiție imediată a talentului sau a geniului său, artistul ajunge la concepția cea mai înaltă a binelui, precum ajunge la descoperirea adevărurilor sufletești celor mai temeinice. Arta devine o morală în acțiune, precum devine o știință concretă. In fond, arta și morala urmăresc și indică binele: *Morala îl exprimă în formule, arta îl învălue în forme....*

Arta e o condensare, de o ordine particulară, a științei și a moralei, dar procedeul ei e de a ascunde pentru un moment intențiile ei științifice și morale. In mod intuitiv, prin înfățișarea formelor în adevăr frumoase, prin deșteptarea admirației, își atinge ea îndoitul ei țel. A-i impune argumentarea directă a adevărului sau propovăduirea directă a binelui, e a o sili să înceteze de a fi ea însăși, e a o împiedică de a atinge adevărul și binele.

Cu drept s'a zis dar: ‹*Arta e una și mo-*

www.digibuc.ro

rala e alta; cel mai bun mijloc de a ucidè «moralitatea artei, e de a o silì să fie mora-«lizatoare . Firește. Cu o condiție: ca să nu se înțeleagă contrariul, ca să nu se silească arta de a fi direct imorală. Căci, dacă arta și cu morala fac două lucruri diferite, arta și cu imoralitatea fac două lucruri și mai diferite. Si dacă morala intenționată coboară fara voe mintea spectatorului din lumea frumosului în aceea a realității uricioase în care trăește artistul moralist, priveliștea imoralității o coboară și mai jos în aceeaș lume.

Teatrul este o școală de artă și nici o altă preocupare decât cea artistică nu trebue să urmărească pe autor, pe actori și pe public.

§ 4. — Alții zic: *«Teatrul e o școală de patriotism; el urmărește înălțarea sufletului național* .

E acelaș lucru. Dar nu trebue amestecat cuvântul patriotism cu acela de șovinism . Există între acești doi termeni nu o deosebire de grad, ci o opoziție temeinică a înțelesului, Patriotismul e iubirea, șovinismul este ura și. daca poate fi vorba de aceasta din urmă, se pune firește, întrebarea: Pe cine am urî noi Românii? Producțiile căror popoare ar trebuì să le isgonim de pe scena noastră românească?

Ne-am îngăduì noi să urâm pe Germani, poporul cel mai luminat al Europei actuale, și cel mai puternic, poporul filosof, poporul erudit, poporul muzical prin excelență? Am urî pe Englezi, poporul industrial, stăpânitorii mărilor, sufletele cele mai harnice, cele

www.digibuc.ro

mai pline de prevedere și de energie? Am urî pe iubitorii de frumos, pe poporul cel etern al Italienilor? Am urî pe Francezi, binefăcătorii noștri în toate chipurile de mai bine de o sută de ani, cărora limba noastră le datorește în bună parte bogăția și vioiciunea ei, mintea noastră toată limpezimea, toată finețea și preciziunea ei actuală?... din literatura cărora s'au hrănit aproape exclusiv părinții noștri și trăim și noi într'o buna parte astăzi?... mulțumită cărora, în sfârșit, existăm azi ca popor civilizat și liber? S'ar ridică Alexandri, s'ar ridică Bălcescu, s'ar ridică Grigore Alexandrescu și Rosetti și Goleștii, și Brătienii din groapă să murmure. Pe cine am urî noi? Popor mai tânăr, mai puțin înaintat în cultură, ar fi să rostim singuri osânda noastră, să dovedim lumii întregi și nouă înșine inferioritatea noastră nereparabilă.

Ceeace se împotrivește patriotismului e nu iubirea de alții, ci iubirea bolnăvicioasă, nețărmurită, exclusivă, a fiecăruia din noi de sine însuși. Egoismul, iată punctul de plecare al tuturor viților noastre, iată cel mai mare dușman și al iubirei de aproape și al patriotismului. Tot ce contribue în noi la stârpirea egoismului, contribue la sporirea patriotismului. Teatrul va fi atunci cu deosebire o școală de naționalism, când va contribuì la înălțarea sufletului fiecăruia din noi, la înălțarea *sufletului național*. Inainte de a fi Români, trebue să învățăm a fi oameni. Când piesele pe cari le vom ascultà la teatru vor fi de așa natură încât să ne facă să ne uităm noi pe noi înșine, să încercăm admirație, in-

www.digibuc.ro

dignare, sfială, entuziasm, milă, spaimă, bucurie în fața creațiilor minunate ale autorilor dramatici, ele vor contribuì mai mult la sporirea și la înălțarea sufletului național, decât toate frazele convenționale patriotice, decât toate sforăelile cu privire la un Mihai-Viteazul sau la un Ștefan-cel-Mare, decât toate melodiile și toate dansurile naționale.

Din patriotism deci trebue să ne adresăm la tot ce este înălțător în repertoriile celorlalte popoare. Căci ce conțin în definitiv aceste repertorii? Analiza unui suflet omenesc ca al nostru, mai bătrân și mai civilizat ca al nostru, cu patimile și zbuciumările lui, cu înălțările și căderile lui fatale. Victor Hugo, învinuit, la începutul carierei sale, că nu vorbește decât despre dânsul în versurile lui, răspunde în prefața unuia dintre volume: Ingrați, cari nu vedeți că vorbind despre mine, vorbesc despre voi!› Acelaș lucru îl poate răspunde de către orice repertoriu strein învinuit că ne vorbește despre sufletele altora: «Sufletele altora nu sunt sufletele voastre? nu încercați la fel cu noi dragostea și ura? nu «aveți ca noi virtuți și patimi? momente de veselie și întristare? de ideal și înjosire? La spatele omului particular nu se găsește omul «etern, de pretutindeni? Priviți o clipită cu băgare de seamă și vă veți recunoaște, cu toate trăsăturile voastre fundamentale, în capo-d'operile noastre. Sufletul vostru românesc nu este încă destul de studiat de scriitorii voștri, dar sufletul omenesc e cunoscut de veacuri.›

www.digibuc.ro

§ 5. — Şi de aceea, Direcţiunea actuală nu a şovăit un singur moment de a se adresà repertoriului în limbi streine. Dar a găsit de cuviinţă să-şi pue singură mai multe condiţii:

— Mai întâi de a se adresà, pe cât se poate, repertoriului tuturor literaturilor. Sunt două mijloace de a scăpà de epitropia intelectuală a celorlalte popoare: De a nu se adresà producţiilor intelectuale ale *nici unuia* dintre dânsele, — de a se adresà dimpotrivă producţiilor intelectuale ale *tuturor* popoarelor. Un popor tânăr ca al nostru are nevoe, în artă, de modele felurite. Şi, de aceea, literaturile dramatice franceză, germană, norvegiană, italiană, engleză, ungară chiar, au fost puse, rând pe rând, la contribuţie de teatrul nostru naţional, în iarna trecută. Regretăm că nu ne-am putut adresà deocamdată literaturilor antice; dar în momentul de faţă oamenii noştri de litere şi oamenii noştri de studiu fac două tabere diferite: cei dintâi au gust literar, dar nu posedă limbi clasice; cei de-al doilea posedă limbi clasice, dar n'au gustul necesar unei traduceri.

— In al doilea rând, am ţinut ca toate aceste traduceri să fie făcute din limbile originale. A trecut momentul în care Romeo şi Julieta», ‹Faust sau ‹Oedip-Rege să mai poată fi luate după ‹Bibliothèque Nationale . O singură excepţie am făcut pentru piesa «Un Faliment , a cărei limbă originală, cea norvegiană, nu credem să fie azi cunoscută de vre-un Român; această traducere a fost însă luată după două texte străine: unul german

www.digibuc.ro

și unul francez, și revăzută în întregime de Direcțiune.

— In sfârșit, din acest repertoriu de obârșii felurite, Direcțiunea actuală a lasat la oparte tot ce priveà descrierea unor moravuri prea localnice, unor apucături prea trecatoare, unor patimi sau interese excepționale, ce aparțin numai unei categorii restrânse a umanității. Ce ne privesc bunioară pe noi Românii, oameni pacinici și cuminți, care venim să ne odihnim sufletele noastre curate la ‹Teatrul Național›, ce ne privesc pățaniile unor indivizi ca Raffles›, Sherlock Holmes , ori Doamna «Marie Voysin» din «Le Voleur» ?... sau chestiunea indiscretă de a ști dacă prea cunoscuta Josetta» rămăsese sau nu virgină în așa zisul ei voiagiu de nuntă›? Ar fi dureros dacă repertoriul universal nu ar conține decât aventuri de cleptomani sau de femei ușurele.

Din potrivă, punându-și ca principiu de a se adresà tuturor literaturelor streine, Direcțiunea a ales dintr'însele numai acele piese cu caracter universal, înălțătoare sau instructive, capo-d'opere recunoscute ca atari, în cari se oglindesc adâncimele sufletului omenesc din toate țările și din toate veacurile. Aceste piese sunt patrimoniul nostru al Românilor, tot atât de bine cât sunt franceze, germane, engleze, etc... căci sunt patrimoniul obștesc al omenirii [1]).

[1]) Direcțiunea nu a ținut seamă de data acestor producții și i s'a adus din această pricină o obiecție : Să reluăm piese ca «Don Carlos , compusă între 1785 și 1787, ori ca Maître Guérin» ce nu se mai joacă în Franța de mai multe decenii? .

www.digibuc.ro

Noul nostru repertoriu se compune din următoarele piese:

„Heidelbergul de altă dată“ *(Alt-Heidelberg)* de Wilhelm Meyer-Förster, — o pagină de poezie, o idilă în care se sărbătorește dragostea unui puternic al acestei lumi cu o femee din popor și farmecul negrăit de dulce al trecutului ce nu se mai întoarce. Representată pentru întâia oară la Berlin, pe Berliner-Theater, în ziua de 22 Noemvrie 1901, idila lui Förster s'a jucat de cinci sute de ori cu aceeași artiști în rolurile principale, apoi a fost tradusă în mai toate limbile europene, representată cu mare succes în America și în Australia chiar, și a avut, în mai puțin de zece ani, cel mai mare număr de reprezentațiuni pe lume după «Hamlet» al lui Shakespeare. Subiectul e următorul: Prințul moștenitor de Saxa-Carlsburg e trimis să-și termine studiile în orașul universitar Heidelberg, unde câștigă în scurt timp

---

Răspundem: *a)* Mai toate capo-d'operile universale sunt necunoscute și deci *noi* publicului nostru; *b)* Am fi fericiți dacă, în multe privințe, mentalitatea noastră românească ar fi aceea a Germanilor din vremea lui Schiller sau aceea a Francezilor din vremea lui Émile Augier, dacă deosebirea de cultură și de civilizație dintre noi și popoarele apusului, ar fi numai de o sută sau de cinci-zeci de ani; *c)* Teatrul, neputând fi confundat, în rostul și menirea lui, cu nici un fel de ziar periodic de mode, nu-și poate luà nici o obligație strictă de actualitate. Rolul său nu poate fi de a face să se audă la București o piesă străină, șase săptămâni, cel mai târziu, după ce a fost auzită la Paris sau la Viena. În materie de teatru nu ce e mai vechi e și mai învechit. Ceeace a știut să înfrunte veacurile, aceea e mai tânăr. ‹Don Carlos›, care a isvorât din mintea lui Schiller acum o sută două-zeci și șase de ani, e mai proaspăt decât ‹Le Voleur› și decât «Josetté», pe frunțile cărora se văd deja încrețiturile unei arte neserioase și nedurabile.

www.digibuc.ro

dragostea chelnăriței Käthe, dar unde pierde pe prietenul și preceptorul său, doctorul Jüttner, omul cel mai sincer și cel mai desgheţat din câți a cunoscut vreodată. E primăvară la Heidelberg și primăvară în sufletul prințului. Amintirea orașului studențesc nu-l va mai părăsì în veci... Peste câțiva ani, într'o escursie de câteva ore, pe care o va face în acest oraș, Karl Heinrich, devenit acum prinț domnitor de Saxa-Carlsburg, va fi dureros surprins de toată nestatornicia împrejurărilor: mai nici unul din foștii săi tovarăși de petrecere nu va mai fi în Heidelberg; noi studenți îl primesc cu ceremonia, dar și cu răceala cu care se întâmpină capetele încoronate; cârciuma, la care cunoscuse el pe Käthe, e în părăsire; Käthe însăș, în ajun de a se căsătorì cu un vechiu logodnic din împrejurimile Vienei...

Afară e toamnă, frunza 'mprăștiată...

Pretutindeni e Heidelberg, dar nicăeri decât în sufletul său îndurerat nu mai e ‹Heidelbergul de altă dată»...

Dacă ‹Heidelbergul lui Förster e *o pagină de poezie,* **„Un Faliment“** al lui Björstjerne Björnson e o *pagină de filosofie practică:* Cel dintâi începe printr'un zâmbet de idilă și se termină printr'o tragedie sufletească; cel de al doilea începe printr'o tragedie și se termină printr'o idilă. Afacerile negustorului Tjelde nu merg bine: de trei ani el duce o luptă uriașă, pe ascuns, ca să poată ține piept împrejurărilor, ce-l târăsc spre ruina totală. Nici nevasta lui, biata Anna Tjelde, atinsă de sciatică, nici fetele lui, romanțioasa Signe și mândra

www.digibuc.ro

Valborg, nu bănuesc această luptă sufletească. Totul e descoperit de advocatul Berent, om de o integritate desăvârșită, trimisul Băncilor norvegiene, care într'o convorbire de un patetic neobicinuit, silește pe negustor, să se declare de falit el singur. In urma acestei descoperiri, fiecare personagiu al piesei își desvălue întreg sufletul: Doamna Tjelde jertfește soțului ei cel din urmă ban, strâns din economii; locotenentul Hamar, logodnicul Signei, dispare, ca să nu împărtășească restriștele nouei sale familii; Valborg vrea să-și părăsească părinții; procuratorul lui Tjelde, cinstitul, nobilul Sannoes , «stângaciul și sfiosul Sannoes», pune la dispoziția stăpânului său micul său capital de patruzeci de mii de coroane, pe care-l agonisise prin muncă, și se declară gata să rămâe și de acì înainte în casa lui Tjelde. Bietul Sannoes iubeà de mai mulți ani pe mândra Valborg. O scenă de explicație are loc între acești doi tineri: cu prilejul ei, se desvălue înaintea ochilor lui Valborg toată noblețea sufletească a lui Sannoes. Biruită de această noblețe, ea se hotărăște să rămână lângă părinții săi și să-i ajute a începe o viață nouă de muncă, de agonisire, de modestie și de cinste. In actul final (socotit, pe nedrept, de unii ca nefolositor), ni se arată familia negustorului nostru după câțiva ani de această viață exemplară. Bătrânul Tjelde are perii albi, biata d-nă Tjelde e târâtă de soțul ei cu căruța, dar afacerile lor sunt în regulă, dar binecuvântări le sosesc din partea tuturor foștilor lor creditori, achitați aproape în întregime, dar sunt reabilitați

www.digibuc.ro

și onorați, dar D-șoarele Tjelde au revenit în sfârșit la simțul realității: una, cu un șorț alb, pregătește supa mamei, alta, cu un șorț nepru, face socotelile tatălui; Sannoes și Valborg se logodesc în fine. Cel dintâi prieten care le aduce entuziaste felicitări este integrul Berent, și înainte de a se lăsà cortina, auzim cuvintele înduioșătoare pe cari le spune Tjelde soției sale: Binecuvântarea cerului se coboară asupra casei noastre›.

„Guérin Notarul“ *(Maître Guérin)* e capul de operă al lui Émile Augier. Nici subiect peste măsură de interesant, nici învățământ moral prea înălțător, care să se desprindă; pe deasupra, o lipsă desăvârșită de unitate a acțiunii. Dar piesa e instructivă prin analiza adâncă a caracterelor; e poate singura comedie franceză de caractere dela Molière,[1]) în înțelesul riguros al cuvântului.

Tipul inventatorului urmăreà de mult pe Émile Augier. Il mai schițase odată în ‹Un beau mariage› (1859) în persoana lui Pierre Chambaud. D-l Laffore, personagiu existent, autorul unui sistem de statilegie, ce n'a izbutit, dar a costat pe familia lui Émile Augier câteva sute de mii de franci, dădù autorului ideia de a pune pe scenă un inventator maniac, și astfel se născù persoana lui Desroncerets, cu însușirile și păcatele ei sufletești multiple: stăruitor la exces, încrezător în sine și optimist fără margini, cheltuitor până a se ruinà pe sine și pe unicul său copil, cu totul lipsit de

[1]) Sau cel puțin dela *Turcaret* al lui Lesage (1709).

www.digibuc.ro

memorie și de prevedere, inconștient, egoist, supărăcios, declamator, trufaș, — în sfârșit vrednic de plâns, dacă victima lui, M-lle Francine, pe care de altminteri o adoră, n'ar fi și mai de plâns decât dânsul. Unii văd în persoana lui Desroncerets pe inventatorul în sensul propriu, pe omul de geniu, dar fără noroc, a cărui enormă descoperire nu se poate închegà din pricina lipsei de mijloace bănești sau din a lipsei de colaboratori inteligenți și harnici. Acești critici să observe că două sunt trăsaturile cari despart pe omul de geniu de maniacul pretențios: Omul de geniu încearcă un singur lucru și la urmă, în viață ori după moarte, ideia lui izbutește, pe când maniacul trece dela o întreprindere la alta, dela o ‹descoperire la alta și nu izbutește nici odată; — apoi, omul de valoare urmărește sănătos idea lui, pe când maniacul e urmărit bolnăvicios de dânsa. Desroncerets intră în categoria de a doua. Oricum ar fi, personagiul acestui inventator a fost întâiul ce s'a ivit în mintea lui Augier, pentru dânsul Augier a conceput această piesă, care și purtà la început titlul caracteristic de «L'Inventeur .

Pe măsură însă ce autorul intrà mai adânc în studiul intrigei și al caracterelor piesei, Desroncerents încetă de a-l preocupà în mod desăvârșit, un altul din personagii îi trecù înainte, și acesta fu Guérin, autogonistul inventatorului. Pe acest personagiu de asemenea autorul îl schițase odinioară în ‹Un homme de bien› (1845), în persoana lui Féline. Guérin e omul rău inconștient, e omul care își închipue că face binele făcând răul și care are

www.digibuc.ro

în totdeauna la îndemână o sumă de argumente favorabile sie-și, printre cari, nu știu cum se întâmplă, dar cele mai puternice sunt: experiența milenară a omenirei și bunul simț.

Trei personagii trăesc în ființa notarului și, după cum ne apare unul sau altul, notarul ne produce o impresie sau alta. Mai întâi, Guérin e un fel de d-l *Homais*, neuitatul spițer al lui Gustave Flaubert. E un suflet ridicul, iubitor de maximele latinești, pe cari le debitează cu și mai ales fără rost, cunoscator adânc al figurilor retorice, rob al formalismului juridic, ambițios.... până la dorința de a devenì deputat, inclusiv, stângaciu, până la ideia de a-și pune mănuși de ață spre a cere mâna unei doamne din societate pentru fiul său.... Aceste trăsături toate au scăpat desigur criticului ager, care învinuià, mai lunile trecute, Direcția Teatrului că a îngaduit o interpretare pe alocurea comică a personagiului Guérin. Nici vorbă: Guérin e, înainte de toate, un fel de *Homais*.

In al doilea rând e, nici vorbă, un *Jago*. Șiret și intrigant până la crimă, nedându-se la o parte dela nici unul din mijloacele care-l pot duce la împlinirea ambițiilor sale sociale și bănești, autoritar față de biata doamnă Adelaida Guérin, soția sa, până la despotism și pâna la a-i preferì, subt ochii săi, pe jupânesele din casă, indiscret în ce privește daraverile altora, dar nepătruns în ce privește pe ale sale proprii, pismaș, pe propriul său fiu, căruia nu-i iartă nici superioritatea caracterului, nici gradul de comandor al Legiunei de onoare, în sfârșit de un egoism așa de săl-

www.digibuc.ro

batec încât, la încheiarea piesei, își freacă mâinele de bucurie când se încredințează că femeea și băiatul său l'au părăsit de-a binele și exclamă fericit: Am să trăesc în sfârșit și pentru mine!»

Un al treilea om trăește în sufletul lui Guérin. Acesta e Omul fără epitet, omul universal, de pretutindeni și din toate vremurile, omul pe care fiecare din noi îl purtăm fără să ne dăm seamă în fundul sufletelor noastre sau pe care îl tăinuim cu grijă celorlalți și nouă înși-ne, la descoperirea căruia în fundul nostru, tresărim și adesea ne înfiorăm. Arta subliniază natura, ne atrage atenția asupra ei, dar nu o născocește. Suntem surprinși când întâlnim pe un Guérin pe scenă și ni se pare foarte firesc când îl vedem în viața de toate zilele: acest Guérin artistic ne înfioară, pe când lui Guérin cel de toate zilele îi întindem mâna cu prietenie, adesea cu smerenie, fiindcă, probabil, n'avem nici o legătura cu primul Guérin, pe când de multe ori interesele noastre sunt în mâinele celui de al doilea. De aceea arta este înălțătoare, pentru că ne face să uităm cu desăvârșire pentru un moment aceste interese. Și cu cât Guérin cel real va fi mai intrigant, mai pismătăreț, mai viclean, cu atât situația și avutul său vor sporì, cu atât vom atârnà și noi mai mult de dânsul și cu atât îi vom dăruì o considerație mai deosebită. Un critic francez zice chiar cu mult spirit: Ce încântați am fi dacă acest Guérin ne-ar da în căsătorie pe fiica lui, crescută la călugărițe! Guérin e fiecare din noi. Fiecare din noi am face și facem, și încă cu drag și

www.digibuc.ro

cu convingere, și am reîncepe de nenumărate ori, cu conștiință, ceeace imputăm la scenă acestui Jago contimporan.

Și de aceea autorul a avut grijă să ne înfățișeze și o parte simpatică a personagiului. Acest personagiu e singurul adevărat inteligent al piesei, singurul cu simțul realității; singurul spirit fin, pătrunzător de suflete și de împrejurări. L'am asemănat cu Homais și cu Jago, dar alte două nume proprii ne vin în minte când ne gândim la dânsul: Darwin și Bismarck. — Acest notar pare a fi un discipul al naturalistului englez, căci nimeni nu și-a dat seama mai bine ca dânsul de marea însemnătate a luptei pentru existență. Argumentele lui sunt iresistibile. E un viclean, un intrigant, un suflet jos, dar... *are dreptate,* pe când toți ceilalți dimprejurul lui judecă fals și n'au nici o idee despre viață. «Dacă nu fac eu aceasta, o va face altul!» «Dece altul, și nu eu? «Dece alții, și nu băiatul meu?» Mai ales că eu am procedeurile mele, cari nu fac nefericirea sufletească a nimănui; cu drag victimele mele îmi de«pun avutul lor la picioare, și cu recunoștință . Ce se poate răspunde la această sdravănă întâmpinare? Ca adept al lui Bismarck, notarul nostru birue prin sinceritatea vorbelor, dacă nu prin a intențiunilor: fiind dat că, de regulă, diplomația consistă în a minți, cea mai bună diplomație e poate a spune adevărul. Naivii sunt preveniți; formalitățile legale sunt împlinite; el se opune din toate puterile la ruinarea victimelor. Cine e de vină

www.digibuc.ro

daca oamenii sunt așa de proști încât se lasă, ca mușteleș să fie prinși în pânze de păianjen?...

Și de unde vreți mă rog, să iau remuș-carea? ...

Acest om, așa de inteligent, mai are darul de a fi și un minunat părinte. ‹Minunat părinte , după cele ce am zis? Nici vorbă, căci toată truda pe care și-o dă, și-o dă ca să îmbogățească pe fiul sau, Maiorul Guérin, și să-l împingă, cu sau fără voia lui, în lumea mare. Pe acest copil el l'a crescut la St. Cyr, pe acest copil vrea el să-l căsătorească cu D-na Cécile Lecoutellier, acestui copil vrea el să-i lase toate milioanele sale. Vina lui e dacă Maiorul Guérin are altă concepție despre viață de cât dânsul? Dacă îi dejoacă toate planurile? Dacă la urmă îl părăsește pentru totdeauna? Să fim drepți: acest Maior (pe urmă Colonel) va fi având însușirile lui sufletești, dar îi lipsesc două: e mult mai puțin inteligent de cât tatăl său, e un *ingrat*, în adevăratul înțeles al cuvântului. In afară de simțimântul onoarei, înțeles încă exclusiv militărește, și încă militărește în felul veacului de mijloc, nu e nimic într'însul. La sfârșitul piesei, nu știm care e mai odios dintre dânsul și tatăl său: părerea noastră, la reflecție, e că dânsul. Luând la braț pe mama lui, el se implântă în fața bătrânului, desfidându-l: ‹Cu mama vorbești d-ta așà?». Ne vine pe buze replica: ‹Dar cu tată d-tale vorbești d-ta așà?... ‹Acest tată e un Homais și e un Jago pentru ‹spectatori, cari n'au nici în clin nici în mâ-«necă cu dânsul, dar el e tatăl d-tale; dacă ‹n'ar fi fost el, n'ai fi primit desigur minunata

www.digibuc.ro

«d-tale instrucție dela St. Cyr, nici gradul d-tale de Colonel, nici Legiunea d-tale de onoare.

Piesa lui Augier conține o mulțime de alte personagii, toate vii, toate cu însușirile lor sufletești felurite și numeroase, toate adevărate: bătrâna Laïde, soția, roaba și victima notarului, a cărei inimă judecă și pentru mintea care îi lipsește; apoi, cele două perechi: Cécile și Arthur, Francine și Louis..... Cécile Lecoutellier, antipatică, Arthur Lecoutellier simpatic..... Cécile, inteligentă, egoistă, rece, vicleană, cochetă fără milă și fără remuș-care›,—Arthur, trândav, cheltuitor, spiritual, raționabil, jouisseur›, capabil însă de dragoste adevărată,—Francine, eroină, capabilă de devotament până la abnegare, până la prostie, mândră, discretă,—Louis, fiul notarului, nu atât de opus tatălui său pe cât crede dânsul, opus mai de grabă Francinei, viitoarea lui soție: ea suflet recules, el mai mult suflet exterior; ea suflet complicat, larg, el suflet simplu, îngust; ea, devotată până la exces călâului ei de tată, el nerecunoscător față de al său, ce-l umpluse de bunuri.....

Rar întâlnim în repertoriul literaturilor o piesă care să ne dea o așà de puternică icoană complicată a vieții. Nu știm nici ce învățământ să desprindem, nici în spre cari personagii să ne îndreptăm simpatiile și antipatiile noastre. Căci simpatia și antipatia ies poate dintr'o priveliște necompletă a semenilor și a împrejurărilor; deasupra acestor simțiminte stă *price-perea* lucrurilor, care te lasă rece, fiindcă îți arată că totul e de o potrivă de vrednic de batjocură și de milă. Iată față în față pe Des-

www.digibuc.ro

roncerets și pe Guérin: care din acești doi, dintre nebun și calculatorul rece, e mai vrednic de disprețuit, e cel mai egoist ori cel mai vătămător? Nici unul nici altul nu aduc vre-un serviciu omenirii, deși cel dintâiu își închipue cu tărie contrariul; dar iată că cel mai de plâns din ei își chinuește copilul și iată că celalt, monstrul›, lucrează la fericirea copilului său..... Ce să alegem? — Tot așà, pentru învățământul final: Trebue, cunoscând de aproape pe Guérin și pricepând rostul lucrurilor în lume, să renunțăm la declamările noastre oficială de morală, să ne pătrundem de teoriile lui Darwin și să căutăm, pe tăcute, să ne înarmăm pentru strașnica luptă a existenței? Trebue, din potrivă, știutori de aceasta, să facem o sforțare în plus, să ne ridicăm cu voință deasupra treptei noastre animalice? Ce sa alegem?

Să nu alegem nimic. Să rămânem o clipă gânditori și să pricepem că moralitatea artei stă tocmai în a face pe om să se uite pe sine și să admire un moment acest *adevăr artistic* care se chiamă ‹frumosul și care nu este altceva decât sublinierea dibace a realității.

„Don Carlos“ este capul de operă din tinerețe al lui Schiller, poate al întregii perioade de neliniște și de renaștere al literaturii germane, cunoscute sub numele de Sturm und Drang. Idealul poeților germani din acea perioadă erà interpretarea cât mai liberă a naturii și îndepărtarea de modelele pe cari le oferiseră până atunci poeziei germane celelalte literaturi. O singură excepție este făcută în

www.digibuc.ro

onoarea lui Shakespeare, socotit ca deopotrivă cu natura, și a cărui înrâurire este vădită în multe scene din «Don Carlos», bunioara în aceea în care eroul principal se crede condus de pagiul Henarès în salonul tăinuit al femeei pe care o adoră. Cu o puternică argumentare, dar și cu o bogată succesiune de imagini, el recomandă acestui conducător tăcere:

Că am să tac, .
Că am să'ngrop atâta fericire
In pieptul meu: o, da aceasta-i groaznic!
Iar ce-ai văzut auzi! — și n'ai văzut,
Să-ți fie'n piept închis ca'ntr'un sicriu!
Tu du-te acum. Eu vreau să-mi viu în fire
Să nu ne prind'aici.
Dar stai, ascultă
Tu duci cu tine-o taină'ngrozitoare
Asemenea cu-acele iuți otrăvuri,
Ce cupa'n care-au fost turnate-o sparg.
Să nu te vândă fața! Capul tău
Să n'afle'n veci ce-ți străjuește pieptul!
Să fii ca tubul ce primește-un sunet
Și-l dă'ndărăt, dar el nimic n'aude!....

....De-o fi să ne'ntâlnim noi doi în lume,
Te-apropie smerit și treaz de mine,
Să nu te lași împins de vanitate
S'arăți cumvà că Prințul te-are drag!
Tu nici nu poți să faci mai mare crimă,
De cât să-mi poți fi drag! Și orice-ai avea
De-acum să-mi mai aduci, n'o spune'n vorbe
Și nici n'o'ncrede buzelor vr'odată.
Și vestea ta nici când nu-și ducă drumul
Pe-obștescul drum al gândurilor noastre.
Cu genele-mi vorbește, cu arătătorul;
Iar eu te-ascult cu ochii.... Creatura
Lui Filip e și aeru'nprejur,
Lumina, tot. Păreții-aceștia muți,
Și acesta stau în solda lui. [1])

(Actul II, Scena IV).

[1]) A se asemănà această scenă cu bucata din «Regele Ion» a lui Shakespeare, în care acest monarc împinge pe omul său

www.digibuc.ro

Dar poate că personagiul principal al dramei lui Schiller Don Carlos nu e decât o reminiscență și decât o reluare a lui Hamlet: un tânăr de douăzeci și câțiva de ani care își schimbă caracterul și se vede evoluând deodată sub înrâurirea unei patime puternice. Insă patima ce urmărește pe Don Carlos e nu răsbunarea, ci amorul; însă această patimă e cumpănită, în sufletul eroului, deoalta tot așà de puternică: prietenia; însă eroul nostru e menit să se înalțe sufletește, la sfârșitul piesei, subt imperiul acestor două patime stăpânitoare. El merge spre sănătate, pe când Hamlet merge spre boală; moartea unuia e datorită unei întâmplări din afară, a celuilalt e o necesitate lăuntrică. Gândul copleșește pe Hamlet: pe Don Carlos îl copleșește sensibilitatea; cel dintâiu e condus de prea multă minte la nebunie, căci argumentele pentru și contrà se răsboesc în mintea lui și-l fac nedestoinic să ia vre-o hotărâre; Don Carlos ia o hotărâre nouă la fiecare minut, îmboldit de o nouă simțire sguduitoare. Sufletul său învăpăiat seamănă cu un fluviu puternic necanalizat încă; i se vor pune diguri puternice la sfârșitul dramei: eroul nu va mai privì atunci decât spre un

---

de încredere Hubert, să omoare pe micul Arthur și-i recomandă tăcere: «Ah! dacă clopotul de noapte, cu limba lui de fier și ‹cu gura lui de bronz, ar fi sunat ceasul unu.... urechei toro‹pite a nopței; dacă locul în care ne aflăm ar fi un cimitir, «și dacă ai fi stăpânit de simțimântul a o mie de insulte primite.... sau dacă ai puteà să mă vezi fără ochi, să mă auzi fără urechi și să-mi răspunzi fără limbă, slujindu-te de sin‹gură gândirea ta.... în ciuda strălucirei soarelui care ne spionează cu lumina lui, aș vărsa gîndirele mele în sânul tău; dar vai! n'am să o fac». (Actul III, Scena III.

www.digibuc.ro

singur țel, mintea lui va fi limpede, sufletul său înviorat de o idee mare. In acest moment înălțător, vor apăreà însă sbirii, conduși de tatăl său, să-l ducă la moarte. Moartea lui Hamlet e o ușurare pentru noi, a lui Don Carlos e o durere.

Filip al II-lea, tatăl său e, în drama lui Schiller, o figură mai complicată, mai interesantă și mai simpatică decât aceea pe care am învățat-o în istorie. Dar trebue să ne căsnim a birui primà impresie. Rege neastâmpărat, soț neîmblânzit, tată plin de griji, apărător încăpățânat al drepturilor bisericei, om cu păcate trupești numeroase, iată de astădată Filip al II-lea. Dar ce chinuit e de bănueli! dar cât suferă! dar ce de sus se poartă cu spionii și intriganții săi! cum îi învinuește! cum știe să prețuiască superioritatea sufletească! ce măreț știe să ierte! și ce sete are de adevăr!..... Un om mare al omenirii celei mici! Ce păcat că soarta îi ridiculizează, dându-i de rival, în dragoste, pe propriul său fiu și că tocmai partea cea rea a firii sale e ursită să birue într'însul. Răpitor al logodnicii și al vieții fiului său, Filip al II-lea e menit să lase în amintirea spectatorilor o icoană monstruoasă.

Cel de al treilea personagiu al piesei e acel ce dă mai mult de gândire. E Marchizul de Posa. «In lunga perioadă, mărturisește Schiller, în care am scris pe «Don Carlos» (între 1783 și 1787) perioadă care, prin dese întreruperi, devenì foarte lungă, multe schimbări se petrecură în mine, și această piesă trebuì «să împartă cu mine nestatornicia felului meu de a gândì și de a simțì: ce-mi păruse în-

www.digibuc.ro

tr'însa la început mai atrăgător, cu vremea nu mai făcù asupra spiritului meu aceași impresie, și în sfârșit, mă lăsă aproape rece. ‹Idei noi, diferite de cele dintâi, răsăriseră în mine; Carlos, el însuși scăzuse în favoarea mea, poate nu din alt cuvânt decât fiindcă ‹devenisem mai vârstnic ca dânsul și poate ‹și din pricina că Marchizul de Posa îi luase locul. De aceea începui ultimele două acte ‹cu un suflet cu totul schimbat›.

S'a întâmplat lui Schiller cu «Don Carlos ce i s'a întâmplat lui Émile Augier cu ‹Maître Guérin› : un personagiu subsidiar a luat locul, în mintea poetului, personagiului principal al piesei. De acì lipsa de unitate. Tragedia dragostei devenì treptat tragedia libertăţei: rivalitatea meschină a tatălui și a fiului, lupta între două curente și două generaţii; istoria, epopee, căci personagiul inventat câștigă mai multă viaţă decât personagiile istorice ale piesii.

Am puteà zice, cu o imagine, că Filip II-lea este tatăl, Don Carlos fiul, iar Marchizul de Posa sfântul Spirit în tragedia lui Schiller; căci cel dintâi e voința, cel de al doilea simţimântul, cel al treilea raţiunea. Marchizul de Posa e un filosof al revoluţiei franceze, e toată frământarea intelectuală a veacului al XVIII, e Montesquieu, e Rousseau, e Schiller, e «Poporul», e cugetarea fără zabale, e Libertatea.› El n'are decât un singur gând, dar așa de puternic într'însul, încât devine un simţimânt: să libereze Flandra încătușata de jugul închiziţiunei și al absolutismului regal. ‹Dar Flandra» ? ‹Nu pleci în Flandra» ? «Auzi tu, adu-ți aminte de Flandra»: nu auzim alte în-

www.digibuc.ro

trebări și alte poveți în gura lui de câte ori întâlnește pe Carlos.

Ca să scape Flandra, el vrea să se slujească de autoritatea, de brațul și de inima prietenului. Dar inima acestuia e bolnavă: de aceea el întreprinde să o tămăduiască. Prietenul său suferă de dragoste, prin dragoste îl va vindecà de dragoste, prin ființă iubită va sădì în sufletul său nevoia libertății, dela iubirea unei ființe omenești îl va ridicà la iubirea omenirii.

Tot de odată, el plănuește să vindece și pe Don Filip, alt bolnav de aceiași boală. Va apropià pe tată de fiu, va ascunde în sufletul său tainele amândorora, va sluji pe rege, fără să devină curtean, plănuind să-i redeà în acelaș timp, liniștea, pe fiul său, Țările de jos și Nemurirea. Nepriceput de nimeni, va pierì, jertfa înălțărei sale sufletești, după ce va fi făcut să licărească o clipă în fața lui Filip icoana omenirei viitoare și după ce va fi aprins un ideal sănătos în sufletul pătimaș al lui Don Carlos.

— Nu trebuesc uitați clericii din drama lui Schiller. Ei ne destăinuesc ideile și antipatiile religioase ale autorului. Sunt trei: Starețul din actul II, figură blândă, senină, smerită, opusă cu totul celorlalte figuri de clerici, dar care nu apare decât un singur moment, clipită trebuincioasă spre a ne face să întrezărim idealul pe care și-l făcuse Schiller despre personagiile bisericii;—intrigantul și fricosul Domingo, care nu se dă în lături dela nici o nelegiuire, povățuind pe prințesa Eboli să'și vânză fecioria lui Filip, pe cuvânt că Biserica știe să întrebuințeze într'un scop trupurile fetelor tinere;—înfiorătorul Inchizitor orb dela

www.digibuc.ro

sfârșitul piesei, care înfruntă pe Don Filip ca pe un copil și îi îngădue omorul lui Don Carlos:

Spre a împăcà
Dreptatea vecinică, murì pe cruce
Și fiul celui vecinic.

—Femeile lui Schiller sunt mai puțin limpede schițate. Două ies în relief: Elisabeta, Regina, soția lui Don Filip, fosta logodnică a lui Carlos: franceză și «fiică de Rege», din creștet până'n tălpi; femee nu e îndestul, decât poate prin simțimântul de bunătate pe care și-l revarsă față de rivala sa, Prințesa Eboli. Aceasta nu e un înger ca stăpâna ei, dar în schimb e o femee: ea cade prin amor, precum stăpâna ei se înalță sufletește, mulțumită amorului. Prin gândul unic ce o preocupă, prin frigurile de cari se simte stăpânită, prin chinurile ce îndură, prin enormitatea chiar a greșelei negrăite ce făptuește ca să se răzbune, prin mărturisirele, remușcările și lacrimele ei zadarnice dela sfârșit, ne deșteaptă mai multă compătimire în suflet și poate chiar ne apropie, fără voie de dânsa mai mult decât de rivala ei, cumintea și trufașa regină din Franța. Explicația stă de sigur în faptul că virtutea e vecinic aceiași, pe când slăbiciunea omenească e felurită dela un moment la altul și dela un suflet la altul,—ca desăvârșita virtute e mai puțin omenească decât desăvârșita cădere,—și că, în sfârșit, interesul dramatic stă nu în imobilitatea, ci în conflictul sufletesc al personagiilor. Și de aceea adevărata dramă începe de foarte ori acolo unde virtutea încetează.

www.digibuc.ro

Din repertoriul cu totul contimporan, să înșirăm mai întâi cele două nevinovate și spirituale ‹bluettes› într'un act: **„Care-i din amândouă?“** *(Which is wich?)* de Theyre Smith, comedie de intrigă și **„Liniștea casei“** *(La paix chez soi)* de G. Courteline, comedie de caractere. Spectatorii asidui ai Teatrului Național își vor aduce însă în totdeauna aminte de cele două mari și sugestive compoziții: **„Rivala“** domnilor Kistemaeckers și De Flers și **„Văduva“** lui Renato-Simoni, între cari vor fi și stabilit, în mintea lor, o inevitabilă paralelă[1]).

Aceste din urmă ‹comedii› se caracterizeaza prin analiza sufletească a două femei de o rară distincție: o soție și o mamă, tânăra Jeanne Brizeux și bătrâna Adelaida. Fiecare dintr'însele are câte o ‹rivală›, Jeanne pe Simone,

[1]) Cea dintâi, o comedie de salon; cea de a doua, o dramă propriu zisă; — dar cuvântul de comedie și-a schimbat pe nesimțite în anii din urmă accepțiunea lui primitivă. Un semn caracteristic al dezvoltării dramatice în timpurile noastre este ca asistăm, la începutul veacului al XX-lea, la dispariția Comediei propriu zisă, precum începutul secolului XIX-lea a asistat la dispariția Tragediei. Teatrul renunță din ce în ce la pretenția de a face pe oameni să râză, precum a renunțat odinioară la aceea de a-i face să verse lacrimi. Râsul și plânsul vor fi de aci înainte accidentale, vor fi mijloace și nu scopuri la teatru. Vechiul gen al Comediei pare a se desface în două: de o parte ‹Comedia de salon›, comedie de reflecție și de analiză; de alta, genul buf, deocamdată fără epitet hotărât, și care adesea își îngăduie un număr cam mare de licențe. De aceea ne este așa de greu, într'un teatru ca al nostru, înzestrat, în momentul de față, cu așa minunată trupă de comedie, să găsim, în repertoriul contimporan, comedii propriu zise. Comedia de salon e cu un diapazon mai sus; comedia licențioasă, cu un diapazon mai jos de adevărata comedie.—In Italia, orice piesă de teatru se numește comedie, chiar Amorurile triste a lui Giacosa.

www.digibuc.ro

ce-i răpește bărbatul, Adelaida pe Maddalena, ce-i răpește copilul. Bărbatul Jeannei, sculptorul André Baizeux, se reîntoarce pocăit la soția lui; băiatul Adelaidei moare la o lună după căsătorie. Distincția sufletească a Jeannei stă în darul ei de a iertă, de a se resemnà, de a înapoià rivalei ei nenorocite pe amantul nestatornic; distincția sufletească a Adelaidei stă, dinpotrivă, in puterea ei de a nu uità în veci, de a aveà în totdeauna în fața ochilor săi icoana scumpului copil dispărut și nu resimte o rază de fericire în sufletul ei de cât în momentul în care Văduva se mărită pentru a doua oară. Atunci i se pare ei că fiul său îi e redat cu desăvârșire, că nu i-l mai dispută nimeni: e cași cum l'ar vedeà reîntors, cași cum i-ar auzì glasul. Surprinderi înălțătoare ni se păstrează în finalurile acestor doua piese: fără scenele din urmă, n'am pricepe desigur nici pe acest suflet larg care se numește Jeanne Brizeux, nici pe acest suflet adânc, care se numește Adelaida.

Printr'o greșită înțelegere a legaturilor dintre teatru și morală, unii au învinuit de imoralitate trei din piesele noului repertoriu: **„O taină“** *(Boubouroche)* de Courteline.... **„Amorul veghiază“** *(L'Amour veille)* de Caillavet și De Flers, **„Diavolul“** *(Der Teufel)* lui Franz Molnar. Totul e, de sigur, în lume susceptibil de interpretare, dar culoarea sufletului fiecăruia hotărește mai adesea culoarea morala a lucrărilor de artă. O taina e reluarea lui George Dandin de Molière, cu o Angelică mult mai vicleană și cu un Dandin mult mai

www.digibuc.ro

încrezător și mai inconștient decât cei de odinioară. Amorul veghiază», succesul cel mare al ‹Comediei Franceze în stagiunea 1907-1908, e o reluare, cu negrăit mai mult spirit, mai multă vervă și mai multă finețe în schițarea caracterelor, a temei din ‹Francillon› a lui Dumas-fils. Acea temă era, în Dumas, că o femee nu trebuie, în nici un caz, să-și înșele bărbatul, nici chiar când e înșelată de dânsul. In Caillavet și De Flers, se susține că o femee, fie ea înșelată de barbatul ei, găsească-se în casa adoratorului ei, fie amețită de gelozie ori de vin, nu trebue și *nu poate* să-și înșele bărbatul. Iată teza «imorală», pe a cărei realizare artistică a încoronat-o deunăzi Academia Franceză. — In sfârșit, cea de a treia piesă, Diavolul lui Molnar e o modernizare a lui Faust .

Noul Mefistopheles umblă, ca și cel vechiu, să apropie prin legături vinovate două suflete nevinovate. El se numește Diavolul , pur și simplu, sau Doctorul Müller dacă vrem , sau • Un om foarte curios , cum îi zic invitații din actul II; căci, în adevăr, el poate fi socotit, după temperamentul și credințele fiecui, sau drept un duh necurat, ce se amestecă în afacerile oamenilor, sau drept unul dintre semenii noștri, sau drept ‹conștiința fiecăruia din personagiile piesei. Cu această întreită înfățișare de fiecare minut, el poate mulțumi una sau alta din cele trei mentalități posibile ale publicului: pe cei visători, — pe cei excesiv de pozitiviști, cu o viață mai mult socială, — pe cei abstracți și adânciți în cercetarea de eì înșiși. El e dar, ori

www.digibuc.ro

singurul personagiu al piesei , cum observă unii, — ori un personagiu ca oricare altul›, cum se poate susține, — ori un personagiu cu totul nefolositor, fără de care piesa n'ar pierde nimic din trainicia sau măcar din înțelesul ei , cum pretind câțivà dificili. Numai ca, în acest din urma caz, ar trebuì ca personagiile piesei, explicate până în adâncul lor și dincolo decât vor ele, de Diavol , să fie toate niște personagii cu mult superioare nouă cestorlalți, nesfârșit mai conștiente decât noi de stările lor sufletești, și să aibă dreptul sa-și expună rezultatul neprețuitelor lor investigații sufletești, în interminabile monologuri, sau în destăinuiri de fiecare moment dinaintea unor confidenți nesuferiți, în genul tragediilor clasice franceze din veacul al XVII-lea.

Interesul și farmecul nespus al piesei lui Molnar, la lectura, vine tocmai din această întreită putință a înțelegerii. Și de vreme ce fiecare om poartă în sine, în dooze neegale, toate posibilitățile omenirii, ne lăsam rând pe rând să fim ademeniți de închipuirea copilărească, de spiritul positiv și de reflecția filosofică. Teatrul precisează însa vagul lecturei: din cele trei posibilități ale acesteia ramâne, dupa un fel sau altul al interpretării, o singură concepție în picioare ; așa că, în definitiv, o singură treime a publicului ramâne mulțumită. Piesa lui Molnar place dar la lectură fiecăruia; la spectacol însă numai unui număr răstrâns de privitori. Auzi pe vecinul din dreapta susținând ca Această piesă e cea mai profunda din câte a văzut , pe cel din stânga că E cea mai neroadă.

www.digibuc.ro

Să ni se îngadue o asemănare: Diavolul» lui Molnar ne amintește la lectură impresia fabulelor lui La Fontaine. Farmecul acestor fabule vine, din putința ce se dă spiritului de a trăi în aceeași clipită în două lumi felurite sau mai bine la limita a două lumi: lumea omenească și lumea animalelor: întrevezi în acelaș timp botul fin al unui vulpoi și spiritul bogat în meșteșugiri al unui curtean lingușitor; laba puternică a leului și firea autoritară a unui Ludovic XIV-lea. Să nu încercăm însă a precisa nimic prin vreun desen sau prin vreo concentrare voită a gândirii. De aceea, când Grandville, ca să *ilustreze* pe La Fontaine, a înfățișat ochilor noștri dobitoace în haine de oameni, a stricat totul, după cum observă foarte fin Taine. Desenul cu întipărirea lui materială a înfipt adânc și a perpetuat în ochii noștri ceeace era menit numai să alunece dinaintea închipuirii ca licărirea unui fulger. Tot așà spectacolul întipărește în fundul ochilor noștri ceeace numai aluneca la lectură dinaintea închipuirii. El slujește de ilustrație piesei lui Molnar. Din cele trei posibilități ale personagiului principal nu subsistă decât una. Ceeace ni se părea limpede se întunecă, ducând cu el farmecul piesei: dacă personagiul apare ca un spirit străin omenirei, nu înțelegem rostul lui în mijlocul unei societăți contimporane; dacă apare ca un om, nu înțelegem rostul vervei și al plănuirilor lui infernale; dacă apare ca icoana conștiinței fiecui, această fină comedie se preschimbă pe neașteptate într'o pedanterie psichologică de nesuferit.

www.digibuc.ro

Acesta e singurul neajuns al «Diavolului», comedie nici morală nici imorală și care are darul de a pătrunde foarte adesea-ori, mulțumită personagiului cu multiple înțelesuri al Doctorului Müller, în ascunzișurile necunoscute până azi ale sufletului ce merge, fără voia lui, pe drumul înflorit al păcatului.

§ 6. — Unsprezece piese: cinci franceze, două germane, una italiană, una engleză, una norvegiană, una ungară, — iată ce a împrumutat Teatrul nostru Național literaturei europene în decursul stagiunei 1908—1909 [1]).

[1]) Din vechiul repertoriu, au fost reluate opt piese străine; șase franceze: «Doctorul fără voe» (Le Médecin malgré lui), Căsătoria silită (Le mariage forcé), «Avarul» (L'Avare), «Bolnavul închipuit» (Le Malade imaginaire) de Molière, «Moștenitorii» (Le Testament de César Girodot) de A. Bellot și Edm. Villetard, «O vizită (Une Visite de noces) de Al. Dumas-fils; una germană: «Institutorii» (Flachsmann als Ehrzieher) de Otto Ernst; una italiană: «Amoruri triste» (Tristi amori) de G. Giacosa. Direcțiunea nu se face răspunzătoare de «Tereza Raquin», sau de actele întâi din «Mareșala» și «Romeo și Julieta», rele traduceri, alese de artiști pensionari pentru reprezentațiile lor de retragere.

— Iată și lista pieselor străine ce au fost jucate pentru întâia oară pe scena Teatrului Național, în decursul celor trei stagiuni anterioare:

Stagiunea 1907—1908. Delorme, In Codru»; F. Bonn, «Sherlock-Holmes»; Bernstein, «Hoțul» și «Vijelia»; Gavault, «Jozetta»; Hervieux, «Enigma»; Porto-Riche, «Prilejul»; Tristan Bernard, «Surioara»; Hornoung, «Raffles».

Stagiunea 1906—1907. Brieux, «Cărăbușii»; Picard, «Tinerețe»; Alfred de Musset, «Carmosina»; Caillavet, «Miqueta».

Stagiunea 1905—1906. Bayerlein, «Stingerea»; Beaumarchais, Bărbierul din Sevila»; Kistemaecker, «Instinctul»; Plaut, «Căldarea» (traducere din limba franceză) și «Oșteanul Lăudăros»; Shakespeare, «Nevestele vesele» (traducere din limba franceză).

www.digibuc.ro

Dar autorii români cu ce se îndeletnicesc oare, pe când cei străini par a le lua pe scena noastră primele locuri?

Autorii români *de valoare* scriu, în momentul de față, minunate poezii lirice, incântătoare nuvele, adânci studii istorice, filologice sau critice, serioase opuri științifice: teatrul e lăsat în părăsire. In afară de puține excepții, autori de mâna a doua, de mâna a șeaptea, de nici o mână, se îndeletnicesc cu această grea specialitate; și aceștia sunt, de cele mai multe ori.... gazetari, militari, doamne sau copii de licee. Ne e cu neputință să dăm, deocamdată, explicația acestui fenomen curios de psichologie literară.

Nuveliștii și poeții lirici sunt încă cei mai aproape de teatru. Unii au și făcut încercări în acest sens, însă tot așa de șubrede pe cât sunt de importante scrierile în genul lor predilect. Pricina trebue căutată în deosebirea mentalității din care isvorăsc genurile. Poetul liric este prin esență personal și nu cunoaște pe lume decât un singur suflet: pe al său propriu. Poetul dramatic nu trebue să ignoreze pe lume decât un singur suflet: pe al său propriu. El se exclude cu desăvârșire pe sine din povestire, el se preschimbă rând pe rând în fiecare din personagiile sale. Ce opoziție mai temeinică? Nuvelistul e numai pe jumătate personal: el își îngădue să intervină la fiecare moment în mijlocul descrierilor și povestirilor sale; fără această intervenire, cadrul în care se petrece acțiunea nu ne poate fi redat, precum nici nu ne putem da bine seama de ce se petrece în adâncul

www.digibuc.ro

sufletului personagiilor. Dialog, acțiune, condensare în spațiul restrâns al câtorva acte și al câtorva ore, iată teatrul. Literatura dramatică apare mai greoi și mai târziu în istoria literaturilor, după poezia lirică și după simpla povestire [1]). Genul dramatic e cel mai greu gen literar, de vreme ce darul de a se uita pe sine în fața realității e cel din urmă pe care îl posedă mintea omului. De o cam dată sufletul românesc n'a ajuns la o atare înălțime. Sunt genuri literare, impersonale prin definiție (altele decât teatrul), în cari scriitorul român nu știe încă să facă abstracție de sine. Ne aducem cu toții aminte de unii critici de ai noștri, oameni instruiți în felul lor, oameni bine intenționați în multe, și foarte onorabili, și cari totuși nu sunt în stare să-și adoarmă urile lor când e vorba să judece opera adversarului.

Actuala Direcție și-a zis că, spre a scoate pe autorii români din subiectivitatea lor, cel mai bun mijloc e de a deschide oarecari perspective celor ce vor să îmbrățișeze genul dramatic, e de a-i familiarizà cu scena și cu viața teatrală, e de a-i pune—înainte de toate—la școala marilor dramaturgi din străinătate. Astfel, în ședința dela 2 Martie 1908, *Comitetul ‹teatral, prin președintele lui, anunță, că din ‹doi în doi ani se vor da, de acum înainte din fonduri prevăzute anume, trei premii celor ‹trei mai bune piese de teatru scrise în limba ‹română, în decursul celor doi ani respectivi.*

[1]) Cf. și vederile expuse de noi în Chestia Teatrului Național. După interpelare . (Publicată în Viitorul dela 1/14 Martie 1908).

www.digibuc.ro

‹*Primele trei premii vor fi decernate la 1 Aprilie 1910. Valoarea lor: 2000, 1000 și 500 lei*› ; — iar Ministerul Instrucțiunii Publice, asociindu-se la această măsură, a anunțat imediat că, întru cât îl privește, e dispus să îndoiască sumele. De sigur că nu această perspectivă va face să încolțească talente în sufletele neînzestrate, dar câte talente nu se sting din cauza lipsei de împrejurări prielnice!

Pe de altă parte, un număr de bilete permanente de liberă intrare au fost acordate, în mod gratuit, principalilor noștri nuveliști și poeți lirici, precum și celor mai însemnate ale noastre reviste literare: Viața Românească , ‹Viața nouă , Convorbiri literare , «Convorbiri critice», ‹Luceafărul , Noua Revistă Română . Prin această măsură, Direcțiunea e încredințată că contribue într'o măsură tot atât de largă la pregătirea literaturei dramatice de mâine, pe cât contribue, prin distribuirea regulată în fiecare seară a o sută de bilete de galerie la studenți, la sporirea publicului plătitor de mâine.

Dar, mai ales, Direcțiunea a luat hotărârea de a nu mai încredința de acum înainte traducțiuni decât autorilor români ce s'au distins prin încercări originale de valoare sau persoanelor al căror bun gust în materie literară e în afara de orice bănuială. Dacă acești scriitori nu stăpânesc încă spiritul dramatic, ei stăpânesc limba literară. Până aci, rele traduceri erau plătite cu câte o sută sau două sute de lei (și erà prea scump), — Direcțiunea a plătit autorilor români între o sută și două sute de lei *fiecare act* (și recunoaște că e destul

www.digibuc.ro

de ieftin). Astfel numele D-lor: G. Coşbuc, Bratescu-Voineşti, D. Anghel, Ovid Densuşianu, N. Basarabescu, Boniface Hétrat, P. Gusty, G. Mihăescu-Nigrim, şi alţii, apar regulat, alături de acelea ale autorilor originali: Schiller, Émile Augier, Caillavet, Meyer-Förster, Courteline, Björnson, Franz Molnar şi Th. Smhith, pe programele Teatrului. Iată lista întreagă a minunatelor traduceri datorite autorilor români, pe cari le posedă până în momentul de faţă Direcţiunea, şi dintre cari cea mai mare parte nu au văzut încă lumina rampei:

Autorul original	Titlul românesc al piesei	Traducătorul	
H. Ibsen	D-na Inger la Östrat	H. Frollo	
Bj. Björnson	Un Faliment	B. Hétrat	
		I.Al. Brătescu-Voineşti	
É. Augier	Guérin, notarul	H. Lecca	
Al. Dumas-fils	Soţia lui Claudiu	Gl. Bengescu-Dabija	
»	Ideile D-ei Aubray	St. O. Iosif	
Goethe	Egmont	G. Ranetti	
H. Bataille	Modelul		
W. Meyer-Förster	Heidelbergul de altă dată	O. Densuşianu	
		I.Al. Brătescu-Voineşti	
Kistemaeker	Rivala	N. Basarabescu	
G. Courteline	Liniştea Casei		
»	O Taină		
Schiller	Don Carlos	G. Coşbuc	
H. Becque	Corbii	M. Sadoveanu	
»	Femeile cinstite	A de Herz	
Lemaire, Burnet & Schurmann	Micul Lord	D-ra Stela Mihăescu	Licenţ. în lit.
H. Bordeau	Scrisori uitate	D. Mazilu	Prof. secund.
Caillavet & De Flers	Amorul veghiază	D. Anghel	
Calderon de la Barca	Viaţa e un vis	O. Densuşianu	
»	Judecătorul din Zalamea		
F. Molnar	Diavolul	P. Gusty	
H. Brieux	Brânduşa	Em. Gârleanu	

www.digibuc.ro

Autorul original	Titlul românesc al piesei	Traducătorul
Shakespeare	Regele Lear	D-ra Miller-Verghy
Gogol	Revizorul	N. Dunăreanu
		N. Mihăescu-Nigrim
A. Sutro	Regele Fierului	
R. Bracco	Sfârșitul iubirei	St. Sihleanu
Goldoni	Slugă la doi stăpâni	Z. Bârsan [1])

Toate aceste traduceri au costat pe Direcțiune *fabuloasa* sumă de 11.538 lei, 30 bani. Dar această sumă nu a fost oare luată din venitul Teatrului Național, din banii, prin urmare, ce ar fi trebuit să revină de drept, la capătul anului, sub forma de excedent, artiștilor Teatrului? nu s'au risipit, cu un cuvânt, ‹banii *Societății Dramatice?*

Direcțiunea n'are decât o părere de rău: aceea de a nu fi putut cheltui înzecit cu aceste traduceri[2]). Niciodată limbă românească mai îngri-

[1]) Realizarea acestei mântuitoare măsuri a stârnit o adevărată furtună împotriva Direcțiunei. S'au produs nemulțumiri printre oarecari artiști, printre câteva doamne și mai ales, un fel de grevă în jurnalistică, mai printre toți aceia cărora li se încredințau traduceri... Direcțiunea a încredințat, firește, traduceri și unor gazetari, dar nu ca atari, ci ca oameni de litere cunoscuți prin talentul lor, precum e bunioară d-l G. Ranetti. Tot așa a încredințat o traducere și d-lui Z. Bârsan, dar nu ca artist dramatic, ci ca autor al frumoasei încercări «Mărul», despre care vom vorbi mai departe.

[2]) Printr'o socoteală ușor de făcut, se dovedește — minune! — că actualul sistem, departe de a împovărâ, costă mai puțin pe Societatea Dramatică› decât dacă, în locul sumelor globale cu cari se cumpără aceste excelente traduceri, s'ar plăti drepturi de traducător seară cu seară. Aceste drepturi fiind, legal, de 5%, ar fi trebuit plătiți, pentru cele 35 de reprezentații ale piesei Heidelbergul de altă-dată» — socotindu-se rețetele de zi și de seară, una peste alta, să zicem în minimum 1.000 de

www.digibuc.ro

jită, mai corectă, mai înălțătoare, mai fără de păcat nu s'a auzit pe scena românească. Limba dialogului a câștigat, mulțumită nuveliștilor și poeților noștri, toată mlădierea, toată eleganța, toată preciziunea și tot naturalul de care nu se bucurau până acum decât nuvela și poezia lirică. Iată, bunioară, în ce minunat grai se despart pentru totdeauna Jeanne și André Brizeux în scena din urmă a «Rivalei :

A. *(dulce, apoi într'o exaltare care crește).* Ești frumoasă, Jeanno, ca întruparea bunătății! Niciodată n'ai fost atât de frumoasă. Ochii tăi s'au adâncit și s'au umplut de duioșie! S'au umplut de visuri și de păreri de rău... Da, da, cu asta semeni... cu un vis frumos întrezărit printr'un văl de durere! O! rămâi... rămâi așà, să-mi întipăresc înfățișarea ta, s'o sap adânc în cât creer îmi mai rămâne. Se petrece în mine un lucru nepomenit, care mă înalță cu o însuflețire ce nu mai nădăjduiam... Va să zică nu sunt secat, nu sunt istovit? Nu! Simt fiorul... adâncul fior de odinioară... opera se zămislește în mine. O simt cum mă deslănțuește... O simt în mine.

J. Liniștește-te, André.

A. O simt în mine! Și simt viața svâcnind în vinele mele. Jeanno! Jeanno! ție-ți datoresc aceasta, și aceasta! Ultima mea tresărire de artist, ultima strălucire! Vezi, tu erai toată puterea mea... *(rămâne rătăcit).* Nu mă goni!

J. *(cu un țipăt de spaimă).* A! nu! nu! du-te!

A. Tu ești puterea mea! nu mă goni!

J. Nu mai am putere. Du-te!

A. În numele iubirei tale!

J. Nu mai am iubire! Du-te!

A. Induioșează-ți inima.

J. Nu mai am inimă. Du-te!

A. In genunchi te rog!

J. Și eu în genunchi te-am rugat... și te-ai dus!

---

lei, — 1.700 de lei: traducerea n'a costat decât 500 de lei! — Un Faliment a avut 18 reprezentații de seară: media rețetelor serale fiind în anul acesta de 1.490 de lei, drepturile serale ar fi fost de 1.341 de lei: traducerea n'a costat decât 400 de lei. Tot așà s'ar puteà zice despre «Guérin , despre Amorul veghează», despre toate.

www.digibuc.ro

A. Eram nebun!...

J. Atât mai rău! și nu... nu erai nebun! Sdrobeai o viață care-ți ajunsese netrebuincioasă, ca să alergi spre una nouă. Te supuneai instinctului tău.

A. Conștiinței mele!

J. *(dreaptă, palidă, lipită de statue, părând o întrupare a acesteia, nouă și sfâșietoare).* Fie!... supune-te dar ei... până la capăt.

A. Mi-a murit copilul!

J. *(cu toată energia).* Muma lui trăește! *(O lungă tăcere. André, sdrobit, plânge cu suspin).* Și te crezi dezlegat? I-ai luat tinerețea, speranțele, voința... ai făcut din ea, cum făcuseși din mine, ce ai vrut... și ea plânge, suferă, e de două ori sfințită în doliul ei, și prin această jale, prin acest doliu te socotești dezlegat! Și îndrăsnești să vorbești de conștiință! Sdrobirea mea nu-ți era de ajuns. Imi păstrai această supremă încercare, de a fi silita să-mi apăr rivala de odinioară! Și îndrăsnești să vorbești de conștiință? *(cu tristețe).* A! rob fioros al cărnii și al închipuirilor tale, sălbatic când ți se trezesc simțurile și egoist când ți se domolesc... Credeam că ți-am dat tot din mine. Văd că mi-a mai rămas ceva: simțul dreptății; și vrei să ți-l jertfesc și pe acesta. Nu! pe acesta nu ți-l jertfesc. *(foarte duioasă).* Și pentru cea din urmă oară, du-te!

A. Jeanno, Jeanno, sunt un nenorocit!

J. Seamănă fericire împrejurul tău, și vei fi fericit.

A. *(cu vocea înăbușită).* Mă întorc în întuneric!

J. Te întorci în viață. Fii bărbat!

A. Dar tu?

J. *(într'un zâmbet frumos scăldat în lacrimi).* Mie îmi rămân amintirile.

A. *(cu un suspin).* Adio!

J. Adio, André!

— Iata, în alt gust, și scena mareața din Don Carlos, în care Marchizul de Posa vreà sa readucă pe Filip al II-lea la simțimântul umanității, punându-l fața în fața cu viitorimea ce are să-l judece.

P. Trecui deunăzi prin Bravant și Flandra,
Ce multe țări, bogate și frumoase,
Si ce popor voinic și mult în ele!
Și-așă de bun popor! Și-a fi părinte

www.digibuc.ro

Acestui bun popor, — gândeam eu singur, —
Cât trebue să fie de divin!
Și-atunci am dat de oase omenești,
De oase arse.

Aici ochii i se odihnesc pe rege. Acesta vrea să răspundă privirii lui Posa, dar zăpăcit privește în jos).

Da Măria Ta...
Ai drept. Și ești silit...
Păcat că jertfele rostogolite
In propriu sânge nu pot să întoneze
Călâului un imn de prea mărire!...
Păcat că numai oameni, nu făpturi
Dintr'alte lumi ne scriu istoria lumii!
Dar secole mai blânde 'nlocui-vor
Și vremile lui Filip,—iar acelea
Aduce-vor mai blândă cugetare!...

B. Când vor veni aceste umane timpuri,
Tu crezi c'aşi fi în stare-atunci să tremur
De blestemul acestui veac? Privește
In Spania mea. Intr'însa, cetățenii
Trăesc ferice, într'o senină pace.
Și această liniște eu vreau și Flandrei
S'o dau.

P. *(repede)* O liniște de cimitir!
Și speri să isprăvești ce-ai început?
Tu vrei să fii unicu'n Europa?
Și roata soartei lumii s'o oprești
In cursul ei cel neoprit și veșnic?
Cu braț de om s'o 'mpedici între spițe?
O! n'o să poți!
Tu vrei să răsădești pentru vecie,
Și semeni moarte! O lucrare așa
De silnică nu poate să trăiască
Mai mult decât acel care-o clădi!
Iar tu clădești spre-a secerà blesteme...
Căci omul e mai mult decât îl crezi!
Se va trezi și el din lungu-i somn,
Va cere iarăși sfintele lui drepturi!
Pe A-tot-puternicul, așa e, Rege!
Da, da, o spui din nou. Redă-ne tu
Ce ne-ai răpit și fă'n mărinimie
De om puternic, fă să se reverse
Belșug din cornul prisosinței tale!...
Tu dă 'ndărăt, stăpâne, ce-ai răpit
Și fă 'ntre mii de regi să fii un rege!

(Se apropie îndrăzneț și-l privește cu ochii ficși și înflăcărați.

www.digibuc.ro

O! de-ar puteà bogatul dar al vorbei
A miilor de mii ce sunt părtași
Acestui ceas, să-mi fluture pe buze,
Și raza care-o văd în ochii aceștia
S'o pot eu face flacări! Renunță
La nefireasca ta 'ndumnezeire,
Căci ea ne omoară! Și ne fii o pildă
De tot ce este adevărat și vecinic...
Toți regii Europei preamăresc
Pe al Spaniei rege, fă să fii întâiul,
Și te-or urmà toți regii Europei!
Un rând, un singur rând din mâna asta
Și zămislit din nou va fi pământul.
O, rege mare, dă-ne libertatea
Ideilor [1])

— Indrăsneala noastră este prea mare — și cerem iertare Excelenței Voastre, traducătorilor paginelor de mai sus și tuturor câți, mai curând sau mai târziu, vor citì lunga noastră dare de seamă, — că ne îngăduim să cităm imediat o pagină (una singură ajunge) dintr'una din traducerile de odinioară ale teatrului, din care se poate vedeà cu prisosință și chipul în care se înțelegea limba literară și îndrumarea sufletească ce se dedea publicului nostru. Suntem în 1907-1908 (nu s'ar crede!). Piesa se numește Jozeta , (totul se explică), traducătorul.... nomen odiosum› !... Incă odată, ce-

[1]) Tot așa se pot citì ca modele de stil și de limbă: scena cea mare dela sfârșitul actului al doilea din «Un Faliment (traducerea Boniface Hétrat), între negustorul Tielde și avocatul Berent; scena cea mare dela începutul actului al IV-lea din Guérin (traducerea Brătescu-Voinești), între Desroncerets și fiica sa Francine; scena dela sfârșitul actului al III-lea din ‹Amorul veghiază (traducerea D. Anghel), între istoricul Ernest și Jacqueline, etc. Până la o îmbogățire mai mare a repertoriului nostru național, aceste traduceri, datorite scriitorilor noștri de valoare, ar puteà servi de lectură în clase, pentru formarea stilului dramatic.

www.digibuc.ro

rem iertare tuturor. Dar socotim că, pe deoparte, Excelența Voastră trebue să fie pusă în curent cu tot mersul adevărat al instituțiilor noastre de cultură, pe de alta că trebue dat în vileag de pe acum acest document de regretabilă istorie literară:

Urbain. Istorisește-mi și mie întâmplarea, D-le Panard.
Panard. Ei bine, iată: Cunoști noua revistă dela «Varietăți», Urbain?
U. Oh, D-le, am fost la repetiția generală.
P. Bine. Atunci, ți-aduci aminte, la actul II, scena reformei codului, nu e așa?
U. Foarte bine.
P. Articolele codului sunt așezate în semicerc.
U. Da, coniţa face pe al doilea la stânga.
P. Cumătra zice: «Sunteți încântătoare, Doamnele mele, dar vă lipsește ceva», și atunci Amorul intră zicând: «Ceeace vă lipsește, eu sunt, sunt apendicele codal».
U. Amorul e D-șoara Pinson, metresa autorului.
P. Tocmai. Ei bine, în momentul când dânsa începea cupletele sale, D-l Prince of Wales, folosindu-se de o lipsă de supraveghere din partea slujnicei, își face și Domnia-Sa intrarea pe scenă.
U. Auzi caraghiosul!
P. Pinson începe să cânte, Prince of Wales latră, publicul sbiară, cățelușul se zăpăcește și, fugind spre cutia sufleriului, face pipi[1]) în fața unei rețete de 5.600 de lei.
U. A! Dar a fost nostim de tot... să te strâmbi de râs.
P. Se lasă cortina...

Era, în adevăr, cel mai bun lucru ce ar fi trebuit să se faca în momentul acela. Dar cortina primei noastre scene s'a ridicat pe rând de 16 ori în fața unor rețete din ce în ce mai înfloritoare.

— Noile traduceri ale repertoriului nostru nu se sfiesc să fie citite, precum nu se sfiesc

[1]) Exact așà. Istoria are cruzimile ei. Cerem încă odată o mie de iertări pentru această netrebnică traducere a unui text fără rușine.

www.digibuc.ro

să fie auzite. Ele rezistă criticei severe a cititorului în singurătate, precum rezista impresiei unui întreg public. Ele se găsesc în momentul de faţă sub presă şi vor aparea în broşuri, în editura tipografiei Minerva», cu care Direcţiunea Generală a Teatrelor a încheiat un contract în sensul acesta.

§ 7. — Repertoriul românesc se compune, ca şi cel străin, din piese noi şi din piese cunoscute. Şi unele şi altele se bucură, deocamdată, de o mai puţină vază decât pieseletraduse, pe de o parte din pricina pornirei puternice a publicului nostru de a admira înainte de toate ce este străin, pe de alta, s'o mărturisim, din pricina valorei lor mai puţin însemnate. Totuşi Direcţiunea a acordat repertoriului naţional un total de 38 de reprezentaţii, adica o cincime din totalul spectacolelor stagiunei. Dintre piesele vechiului repertoriu, au fost reluate 13 şi anume: Lipitorile Satelor , Despot-Vodă , Fântâna Blanduziei de V. Alexandri, «Scrisoarea pierdută , O noapte furtunoasă» , Năpasta de I. L. Caragcale; Manase de Ronetti Roman; un act din Razvan şi Vidra a lui Hasdeu; Curcanii lui Gr. Ventura; Săracu Dumitrescu de G. Ranetti; Sanda» de Al. Florescu; Suprema Forţa de Haralamb Lecca; O căsnicie» de G. Ursache. [1])

Alexandri, Hasdeu, Caragcale, H. Lecca, R.

[1]) Iată lista pieselor vechi româneşti, reprezentate în decursul celor trei stagiuni anterioare:

In stagiunea 1907 · 1908, 13: Răzvan şi Vidra de Hasdeu; «Lipitorile Satelor», «Ovidiu , «Fântâna Blanduziei» ... de V. Alexandri; «Scrisoarea pierdută , D'ale Carnavalului de I.

www.digibuc.ro

Roman, G. Ranetti, Al. Florescu, Gr. Ventura, aproape toți scriitorii noștri dramatici de valoare au fost reprezentați în decursul stagiunei, Direcțiunea dorind să dea astfel câte unul sau mai multe specimene din manifestările dramatice ale fiecăruia. Ea n'a înlăturat decât scrierile de valoare mai îndoelnică sau pe acelea cari trebuiau să se mai odihnească după o prea lungă întrebuințare.

In privința noului repertoriu, trebue constatat un mic progres. I-a fost dat Direcțiunei actuale să reprezinte cinci piese originale de valoare, pe când în anul 1907—1908 se reprezentau numai trei piese originale, în 1906—1907 numai două, iar cu un an înainte... nici una. [1]) Iată,—comparativ cu trei stagiuni an-

---

L. Caragiale; Manase de Ronetti Roman; Curcanii de Gr. Ventura; Pe malul gârlei de D. Olănescu-Ascanio; Cancer la inimă de H. Lecca; Vlaicu-Vodă de Al. Davila; Flori de piatră» și «La 30 de ani» de Polizu-Micșunești.

In stagiunea 1906—1907, 10: Lipitorile Satelor, Despot-Vodă» și Ovidiu» de V. Alexandri; Răzvan și Vidra de Hasdeu; Scrisoarea pierdută și Noaptea furtunoasă de I. L. Caragiale; Manase de Ronetti Roman; Vlaicu-Vodă» de Al. Davila; «Flori de piatră și La 30 de ani de Polizu-Micșunești.

In stagiunea 1905—1906, 9: «Lipitorilor Satelor și Despot-Vodă de V. Alexandri; Scrisoarea pierdută, Noaptea furtunoasă și «Năpasta de I. L. Caragiale; Manase de Ronetti Roman; Răzvan și Vidra de Hasdeu; O căsnicie de Ursache; La 30 de ani de Polizu Micșunești.

[1]) Iată piesele noi originale reprezentate pe prima noastra scenă în ultimii trei ani teatrali:

Stagiunea 1907—1908: Crimă și virtute de d-l General Bengescu-Dabija; «Știri senzaționale de d-l Bacalbașa, Sanda de d-l Al. Florescu.

Stagiunea 1906—1907: Gemenii de T. Cerckez; Mama de I. Miclescu.

Stagiunea 1905—1906... Am zis, nici una.

www.digibuc.ro

terioare,—în ce proporție s'au putut juca noile piese ale repertoriului național, anul acesta:

Stagiunea	Reprezentații acordate noului repertoriu în limba română
1908 1909	25,58
1907 1908	15,25 [1])
1906—1907	17
1905 1906	—

Noile produceri dramatice ce au fost jucate pe scena Teatrului nostru sunt: Ultimul Vlastar de d-l N. Pandelea, Mărul de d-l Z. Bârsan, Jertfa de d-l I. Miclescu, Carmen Saeculare de d-nii Anghel și Iosif și Apus de soare de d-l Barbu Delavraneea.

§ 8.—S'a imputat dramei **„Ultimul Vlástar"** al tânarului N. Pandelea că ar fi o piesa lipsită de acțiune și o piesa lipsita de patriotism. Intâia din aceste învinuiri nu ne surprinde. De câte ori criticii noștri nu găsesc în mintea lor rațiunea antipatiei ce le inspiră o piesă, ei obicinuesc să zică invariabil că: e lipsită de acțiune. A doua din învinuiri e însă nu numai surprinzătoare, dar și revoltătoare: e greu unei piese sa fie mai măreață și mai vibratoare de patriotism ca piesa d-lui Pandelea.

Dar d-l Pandelea a vrut ca patriotismul piesei Domniei-Sale să se subordoneze oarecăror cerințe estetice și, mai ales, să nu fie în ceartă cu adevărul caracterelor.

Bătrânul Axente e o ființă omenească; tânarul Axente, fiul său, e o ființă omenească; o ființă omenească e moțul Nicoară; ființe

[1]) Fracțiunile vin de acolo că nu toate piesele au lungimea trebuincioasă pentru a umple un întreg spectacul.

www.digibuc.ro

omenești sunt femeile: maica Pelaghia și Livia. Fiecare din aceste personagii sunt câte *cineva,* considerate în sine, și câte *alt cineva* considerate la o laltă. Nu se pot confunda între dânsele: ele au fiecare însușirile lor distinctive, cari ni le fac cunoscute de la primele lor manifestări în scenă și cari nu se vor deszice o singură clipită până la urmă. Această însușire e enormă, nu numai pentru o piesa contimporană românească, dar în genere pentru o piesă contimporană: căci ceeace constitue păcatul repertoriului din zilele noastre, e că acest repertoriu, sub înrâurirea mai ales a lui Al. Dumas-fils și a lui Paul Hervieu, e plin, nu de ființe omenești, ci de abstracțiuni psichologice, cari raționează, sufera, conchid mai puțin potrivit caracterelor lor specifice, cât împrejurărilor prin cari trec, cel mult porivit situațiunilor sau îndatoririlor lor sociale. Aceste piese sunt rezolvirea unor teze morale ca în Al. Dumas-fils, unor probleme de logică socială ca în Paul Hervieu, etc. In piesa d-lui Pandelea găsim altfel de elemente decât abstracțiuni, găsim oameni în carne și în oase, cari traesc, înaintează *în felul lor,* nevrând sa privească țintă în spre nici o teză, personagii cari conduc acțiunea, în loc să se lase a fi conduși de dânsa. La reflecție, suntem încremeniți și supărați că nu s'a găsit nimeni până acum să facă această observare așa de elementară.

Cel mai bine zugrăvit din aceste personagii e totuș eroul principal al piesei, preotul Axente Șoiman din satul Câmpeni din Transilvania. De la început ni se arată urmărit de

www.digibuc.ro

o idee biruitoare, pe care i-a înfipt-o, în fundul creerului său îngust, suferinţele din trecut şi singurătatea: *Să nu lase să se prăpădească neamul Şoimanilor*. A fost viteaz bătrânul în vremea lui, dar şi-a pierdut la război toţi copiii, câteşi şeapte, băeţi şi fete. A ajuns la încredinţarea că războiul nu duce la nici un sfârşit folositor, că cel mai bun mijloc de a face să triumfe cauza românească dincolo de munţi e liniştea, e cultura, e hărnicia:

«Să nu ne risipim puterile în zadar: avem unde le «cheltui cu folos. Vreţi să lucraţi, să luptaţi pentru nea«mul nostru? Veniţi să vă binecuvintez, copii! Duceţi-vă «prin Oradia-Mare: preoţii din aproape întreaga diocesă «au început să uite limba părinţilor lor. Mai că nu vor«besc românește nici în casele lor. Până şi preotesele şi-au «pierdut limba strămoşilor noştri. Acolo puteţi să serviţi «cu folos neamul. Coborâţi-vă după aceia în popor, învă«ţaţi-l să economisească, să-şi pue puterile la o laltă şi «să iasă deasupra nevoei. Atunci veţi face mai mult decât «dacă vă veţi război cu sabia şi cu sulița».

Mai ales el nu îngădue ca Augustin, fiul său, Ultimul vlăstar al Şoimanilor să aibă alte idei decât acelea de întemeierea unui cămin şi de ducerea unei vieţi patriarhale.

Dar iată, că abia reîntors la căminul părintesc, două primejdii vor plutì deasupra capului acestui tânăr: vor să pună mâna pe el Ungurii, să-l silească a-şi face cei doi ani de închisoare, la care fusese osândit cu patru ani în urmă,— vrea însuşi să fugă îndărăt peste munţi, să ia parte, alături de fraţii din principate, la războiul sfânt pentru neatârnare. Închisoare ungurească, războiu: prima din aceste primejdii îi vine din afară, a doua din voinţa sa proprie, din sufletul său. Icoana celor şapte

www.digibuc.ro

copii morţi va răsări puternica în amintirea batrânului:

«Nu, Augustine, nu te las. Ce a fost înainte, a fost: «trecutul nu se mai poate întoarce. Dar momentul de faţă «are şi el porunca lui. Astăzi avem o datorie cu mult mai «mare, cu mult mai crâncenă: datoria către viţa noastră. «Dacă toţi ceilalţi, dacă Lucian chiar a putut s'o uite, «dacă tu însuţi ai uitat-o atunci, nu mai poţi însă s'o uiţi «acum, când ai rămas cel din urmă din viţa Şoimanilor. «Şi eu sunt aici ca să-ţi aduc aminte de dânsa. Tu nu tre- «bue să mai intri în războiu, fie el chiar cel mai sfânt războiu «al neamului nostru. Dă-ţi osteneală să mă înţelegi, Augu- «stine. Gândeşte-te ce înfricoşată socoteală trebue să dau «de viaţa ta. Când acum treizeci de ani bunicul tău a «fost adus pe targă, rănit de moarte în lupta cu le- «giunea germană la Cerbu, singurele cuvinte pe cari «le-a rostit au fost: «Axente, ai grijă să nu mi se stingă «neamul!».... cu vorba asta a murit.... M'am dus în «altar şi am jurat pe odraslele sfinte, că-i voi înde- «plini voinţa. Şi iată că astăzi teama lui e aproape să «se îndeplinească. Toţi feciorii mei s'au stins pe rând, «unul câte unul: *(arătând spre portretele din stânga, la «cel dintâi)* Andrei, fratele tău cel mai mare, pe care «nici nu l'ai cunoscut, murise încă înaintea lui taica, îm- «puşcat de Hatvany în cimitirul din Abrud. Iată.... *(ară- «tând spre portretul al doilea şi al treilea)*, până şi surorile «tale, până şi ele, fiinţe slabe şi fără ură, au intrat în vultoarea şi flacăra războiului, unde au pierit. *(Spre al «doilea portret)* Angelica a căzut din vârful muntelui în- «tr'o prăpastie, fulgerată de un glonţ la Balfu, pe când «rostogolea bolovani asupra Honvezilor din vale, *(către al «treilea)* Septimia s'a închis într'o casă din Marişel, unde «era o biată femee ce născuse abia de două zile. A apărat «casa aceea, unde voiau să pătrundă vrăşmaşii şi căreia, «la urmă, i-au dat foc, când au văzut că nu pot să intre. «Şi înţelegi tu?... A ars biata mea copilă, a ars de vie, «Dumnezeule! Ce moarte grozavă!... *(către al patrulea «portret)* Alexandru a căzut în lupta dela Montebello... *(al «cincilea)* Tiberiu la Custozza... *(al şeaselea)* Papiniu la «Königgrätz... *(al şeaptelea)* Lucian, îl ştii: Aţi plecat «amândoi, fără să vă mai întrebaţi dacă mai rămâne în «urma voastră cineva acasă. Dar astăzi nu mai poţi, nu «mai trebue, nu ţi se mai iartă să repeţi nebunia de atunei».

E drept că tânărul susţine puternic punctul

www.digibuc.ro

său de vedere: a refuzat pe logodnica sa Livia, va refuzà pe bătrân. Argumentele lui sgudue puternic pe Axente Șoimanul și-i reaprind în minte clipele lui de vitejie de altădată.

«Dragul meu fecior, ești vrednicul fiu al lui popa Leu, «ești cu adevărat acela care ai săltat în pântecele mamei «tale pe câmpia Blajului, în adunarea dela Duminica Tomii, «când tribunii salutau poporul cu vorbele sfinte: ‹Christos ‹a înviat! Libertatea a înviat!» Tu ai tresărit în pântece ‹la cuvântul Libertății, libertatea te-a chemat la viață: «O, dragul meu fecior, cum te-a crescut biata preoteasă! «Te aleptà în picioare, vecinic pe drumuri, dela Abrud «la Câmpeni și dela Câmpeni la Baia, într'o mână ținân- ‹du-te pe tine, iar în cealaltă pușca. Ah! Tu ai supt odată «cu laptrele mamei tale frigurile razboiului și dorul de «libertate!»

Cum se va rezolvì acest conflict dramatic? Il va lasà ori nu-l va lasà să plece bătrânul? Cei ce vor să încurce problema întreabă: *Un* tată *trebue* oare să împiedice pe fiul său dela cea mai nobilă din acțiuni, lupta pentru țara? *Un Român* are el oare dreptul să opreasca lângă sine pe fiul sau, în momente de grea cumpană ale neamului? Intrebarea nu e: ce ar *trebuì* sau ce ar aveà *dreptul* ori *datoria* să facă un *tată român?* ci: ce are, *în mod fatal*, să facă *acest* tată, ale carui însușiri sufletești ni sânt date dela cele dintâi ale sale cuvinte în piesă; nu: ce are sa facă un român *în genere*, ci *acest* român, *din Câmpeni*, *din* 1877, care a luptat în destul pentru Transilvania lui pe câmpia Blajului la 1848, neamintindu-și să fi fost ajutat de vreun Muntean sau Moldovean, și care, poate, n'are așà de puternice cuvinte ca noi de azi, din România liberă din 1909, să amestice laolaltă, fără nici o șovăire, interesele Românilor din toate un-

www.digibuc.ro

ghiurile. *Acest* tata, *acest* Român transilvanean, va lucrà nu conform legilor unui patriotism sau unei morale impuse din afară, sau legilor tragediei Corneliane, ci conform legilor propriei sale firi, acea fire autoritară, îngusta, dar puternică, îndurerată, copleșită de amintiri și de suferinți, pe care ne-o împărtășește dela întâile-i cuvinte. El nu numai nu îngaduie fiului său să plece la luptă, dar va recurge, într'un moment de desnădejde, jumătate nebun, jumătate inspirat, aducându-și aminte de porunca ce-i dăduse odinioară tatăl său, și de jurământul ce-i făcuse, va recurge la un mijloc oribil de a-și reîntoarce copilul plecat: [1]) Sa trimita dupa dânsul pe Ungurii veniți să-l aresteze. Aceștia îl vor duce la temniță, dar nu-l vor omorî. Temnița îl va mântuì de astă dată. Cum își puteà închipuì el că se va încinge o luptă

[1]) Programul Teatrului Național a reprodus măreața *Invocație la Natura*, pe care o face Axente pe urmele fiului său ce dispare în zare: Se duce! Nici capul nu și-l mai întoarce spre casa strămoșilor lui *(șoaptc)* Augustine! Oprește-te. Vai, Dumnezeule, pentru ce îmi iei puterile tocmai acum?.... Feciorul meu pleacă, se duce la pierzare și nimeni nu-l oprește, ni«meni!.... Iar eu nu mai am putere să-alerg după el! Numai voi, munților, îl mai puteți abate din cale, voi care-ați răsunat odinioară de cântecul tulnicului său, pravaliți acum stânci în drumu-i. Brazilor, sub a căror cetină se adăpostea pe vremi de furtună, faceți zid nestrăbătut din trupurile voastre, înțepați-l cu vârful acelor voastre și faceți-l să se în«toarcă înapoi. Și tu, Arieșule, în ale cărui valuri s'a scăldat în copilărie, umflă-ți apele, revarsă-te peste maluri; dă glade mânie apelor tale, înspăimântă-l cu mugetul tău și fă-l sa se oprească din mers. Iar tu, Negrule, care i-ai fost dăruit dela nașterea ta, pe care nimeni altul nu te-a încălecat afară de dânsul, fă-te năzdrăvan, Negrule: împotrivește-te frâului «și nu-l duce mai departe».

www.digibuc.ro

între Unguri și Moții ce s'au dus să întovărășească pe Augustin al său până la graniță? Cum era să ghicească el că din această încăerare va eși—oroare!—tocmai moartea acestui din urmă vlăstar al Soimanilor, pe care cu atâta îndârjire și neclintire voise să-l apere? Fiul va cădea în luptă, logodnica se va asvârli, prada celei mai grozave dureri, pe corpul său; bietul bătrân însuși va înebuni și, în mijlocul faclelor aprinse deasupra cadavrului lui Augustin, își va închipui că acest spectacol e al nunței Șoimanului: *Cântați preoților, cântați Isaiia. Să trăiți copiii mei. Creșteți și vă îmulțiți ca Abraam și cu Sara! Neamul Șoimanilor și-a cucerit de acum vecinicia!*»

Dacă preotul Axente ar fi un Spaniol sau un Scandinav, dacă acțiunea s'ar petrece la începutul veacului de mijloc, publicul ar fi fost de sigur entusiasmat și ar fi primit și caracterul bătrânului și desnodământul înfiorător al piesei. Dar s'a părut de neîngăduit ca acest preot să fie un Român, ca războiul de la care el oprește pe fiul său să fie tocmai războiul nostru pentru neatârnare. Patriotismul nostru ar fi preferit ca acțiunea toată a piesei d-lui Pandelea să fie asvârlită cât mai departe în timp și în spațiu... ori ar fi dorit ca bătrânul preot să renunțe dintr'odată la felul său de a fi... ori ca d-l Pandelea să renunțe dela început la a-i da un fel de a fi,— și drama să se termine cu ducerea la război a tânărului, poate și a bătrânului, cu biruința Românilor: Amândoi eroii s'ar fi reîntors la Câmpeni... unde i-ar fi așteptat și Livia.... și s'ar fi făcut o nuntă, care ar fi ținut patru-

www.digibuc.ro

zeci de zile și patru-zeci de nopți.... Iar eu încălecai pe o șea, și vă spuseid-voastră așà›.

Piesa ar fi avut un nesfârșit succes momentan, dar gândul nostru e că ar fi făcut-o mai mult Corneille sau publicul decât d-l Pandelea, că ar fi fost falsă dela început până la urmă, că printre cei o mie și mai bine de spectatori înflăcărați, s'ar fi găsit zece care să-și încrețească fruntea; pe când, așà cum e închegată astăzi, dacă am numărat bine în sală, raportul contrariu a fost cel adevărat: zece spectatori au ramas încântați, restul a gasit piesa neadmisibilă, antipatică, antipatriotică. Părerea Direcțiunei e că această piesă e artistică și consecuentă. Iar cât pentru simțimântul patriotismului, noi credem că d-l Pandelea aveà două mijloace spre a-l satisface: sau făcând să cedeze bătrânul și să lase să plece la oaste pe Augustin, sau îndârjind pe bătrân și lăsându-l la urmă să fie pedepsit cumplit de către împrejurări. D-l Pandelea a ales această din urma soluție (mai nouă, mai verosimilă) și suntem încrediințați că nici unul din tații cari se gaseau prezenți la spectacol, nu se vor duce acasă cu gândul să-și omoare copii, ascuzându-i prin odăi tăinuite, în loc să-i trimită să-și câștige o moarte vitejească, luptând pentru apărarea patriei. [1])

---

[1]) Această piesă, plină de acțiune, scrisă într'o limbă pitorească și virilă, are totuși oarecari lungimi cari-i întârzie pe alocurea mersul. Mai făptuește și greșcala de a admite că bătrânul, care trimisese pe fiul său în principate cu patru ani înainte, spre a-l scăpà de temnița ungurească, a putut aveà ideea de a-l rechemà pentru un moment în satul său, ca să-l căsătorească cu Livia. Această nuntă nu erà să se celebreze

www.digibuc.ro

„Jertfa“ d-lui I. Miclescu este o mică minune într'un act, care a ştiut din primul moment să cucereasca toată simpatia publicului. E iarăşi un episod din războiul pentru independenţă; scena se petrece dincoace, în principate, la moşia Storeşti. Ştefan, logodnicul Tincăi, a plecat la Rahova, unde a şi căzut; ziarele au adus vestea morţei lui, dar familia Tincăi se gândeşte la toate mijloacele de a ascunde tinerei fete vestea cumplită. Sosește Doctorul, prietenul casei, cu care plecase Ştefan la război şi atunci d-na Dubău, mama logodnicei, îl roagă să povestească dânsul fetei nenorocirea, cruţând-o şi pregatind-o. Urmeaza scena cea mare. Doctorul înainteaza liniştit, clipita după clipită, am zice milimetru cu milimetru, în sufletul Tincăi, precum ar înainta bisturiul sau în trupul unui pacient. El începe prin a-i spune ca soldatul Mitrica Stancu, ce întovarăşea pe Ştefan, a cazut în luptă, dupa ce a însărcinat pe un prieten sa trimita logodnicei lui o şuviţă de păr şi un inel. O şuviţa de par şi un inel! tocmai ce luase cu dânsul la rasboi Ştefan, ca amintire dela Tinca. Tânara fată ascultă nerabdatoare povestirea luărei Rahovei, întrebând daca în acest rastimp Ştefan erà la adăpost . Aceasta întrebare se repeta în cinci rânduri în decursul povestirei, dar cu întonări şi cu rostiri diferite... La început *cu teamă* pentru logodnic, când Tinca află că, în răstimpul acelor trei zile, pământul erà nevăzut

---

tot în ţara Ungurului?.... şi nu erà să se afle despre întoarcerea tânărului? De această greşeală iniţială n'are cum scăpà piesa d-lui N. Pandelea.

www.digibuc.ro

și numai întuneric erà deasupra; pe urmă *cu un început de îndoială,* când Doctorul povestește cum moartea a snopit pe maiorii Giurăscu, Radovici și Bordeanu; pe urmă, *cu rușine și cu mirare,* când povestirea ajunge la momentul în care batalionul lui Ștefan se retrage pe podul de pe apa Ogostului, așteptând acolo «să rasbune atâtea vieți în zadar jertfite ; după aceea, *cu mânie,* când «Ceasul cel mare a sosit și toți cei patru mii de Turci din Rahova lovesc cinci sute de Români; în sfârșit *cu indignare,* când logodnica află isprava voinicului ce se înfățișează căpitanului spre a duce el știre în tabăra generală despre nevoea în care se află batalionul său: Merg eu, sa trăiți, Domnule Căpitan!

Dar nu se vede. Cine crede acela vede!— Dar poate să mori! Dar poate să scapați! — Fie! pleaca!! Capitanul îl sarută... baiatul fuge... N'a mai venit înapoi. La Selanonce n'a mai ajuns. Ți-am mai spus cu îi găsesc către seară, la câțiva metri departe de pod.

Tinca. *(tare și isbucnind* . Și Ștefan erà la adăpost? Ah! Nu!.,. Nu se poate!... Nu se poate!... Nu se poate!... Il cunosc! Nu spui drept! Ștefan n'a stat la adăpost!

D-rul. Dacă nu stà, nu scăpà. Ce spuneai atuncea?

Tinca. Ce spuneam?... Strigam: «Bine ai facut Ștefane!»

D-rul. Ești sigură că strigai așà?

Tinca. Mă mai întrebi?...

D-rul. *solemn* . Da, te întreb. Și ia seama la răspunsul ce-l dar: ești sigură că strigai așà?

Tinca *(se uită drept în ochii D-rului).* Doctore, ce cați așà la mine?... *(aruncă un țipăt).* Ahi!..... Inelul, șuvița de păr..... Ștefan este viteazul de la podul Ogostului!...

D-rul. Da! El!

Tinca. *strigând).* Bine-ai făcut Ștefane! *(prăbușindu-se pe canapea).* Slavă ție, dar vai mie!»

„Mărul" este o dramă în două acte cu por-

www.digibuc.ro

niri maladive-ibseniane, datorită unui tânăr poet din Transilvania și artist în trupa noastră dramatică, d. ZAHARIA BÂRSAN.

«Acțiunea se petrece într'un orășel de munte din Ardeal. Petru, un poet cu renume și om de geniu, văzând «tendința tuturor tinerilor cu carte de a se depărta de «poporul din care s'au ridicat și de a duce o viață trân- «davă de «domni», se dă pe sine însuși de exemplu și, «cu toate că lumea mare îi oferă poziții înalte, el se re- «întoarce acasă să muncească pentru poporul său. Vi- «surile sale mari, însă, sunt paralizate de mizerabila «stare în care își găsește familia. Tatăl lui, ajuns un decăzut, în cel mai adânc înțeles al cuvântului, a a- «runcat o umbră peste neamul lui cinstit din moși în «strămoși. E o jale și o sărăcie cumplită. Lumea ocolește «casa lor ca pe o înciumată. Petru încearcă să vorbească cu tatăl său, să-l aducă cu vorba bună și chiar cu ru- «găminți la calea adevărată. E zadarnic. E ajuns așa de jos încât nici o putere din lume nu poate să-l mai ri- «dice... In actul al II-lea, se vorbește despre grădina cea frumoasă a lui Lucian, un tânăr orfan și bogat, prieten «din copilărie cu familia nenorocită, care face dragoste cu «Magdalena, sora lui Petru. Are de gând s'o ceară în că- «sătorie chiar a doua zi, mai cu seamă că lucrurile, îm- «pinse de o iubire foarte curată, au înaintat cam mult, și «Magdalena, fără să știe nimeni din casă, e pe cale de a fi mamă. Acest Lucian are însă un dușman necunoscut, «care îi face pagube prin grădină, tăindu-i chiar de pe la «mijloc un măr, la care ținea el mult și sub care își pe- «trecuse copilăria. Indignat, obține de la Primarie dreptul «de a-și apăra singur moșia și chiar de a împușca pe «cine-l va prinde în grădină noaptea.

«Se întoarce dela cafenea acuma, noaptea, și istorisind «acestea lui Petru îi mai vorbește și de decăzutul lui tată, «pe care l'a văzut la cafenea, cum l'au batut și i'au dat «afară, fiindcă a înșelat la cărți. Afară e vreme tare, ploua și fulgera. Lucian pleacă grăbit să steа la pândă. Plecând, «roagă pe Petru că, daca se'ntoarce tatăl său acasă, să-l trimită dis de dimineață la dânsul să-i dea parale să-și «plătească datoriile.

«Bătrânul vine cu gândul să fure ultimul lucru de va- «loare din casă, o iconiță de argint, ca vânzând-o, să «poată juca mai drparte. Petru îl prinde și urmează între «ei o scenă vehementă, la sfârșitul căreia tânărul își a- «duce amiute de vorbele cu cari a plecat Lucian la pândă

www.digibuc.ro

«și spune scârbit tatălui său să meargă a doua zi dimi-«neața să i se dea parale. Apoi pleacă în odaia lui. De-«pravatul, lacom și doritor de a jucà înainte, se hota-«răște și pleacă chiar atunci, după parale, la Lucian, în «grădina vecină. Se ducea la moarte. Tânărul poet rea-«pare și vede cu durere că tatăl său iar a plecat. Ia «lampa și când vreà să intre în odae, Magdalena intră «fericită să-i spue și lui că mâine Lucian vine să-i ceară «mâna. Inainte de a sfârși însă, se aude împușcătura. «Magdalena rămâne cutremurată, iar pe fața lui Petru «fulgeră gândul că Lucian a împușcat pe tatăl său».

Așà ne povestește subiectul piesei autorul însuși. [1]) Unii ar fi preferit ca toată acțiunea să fie condensată într'un singur act, alții ar fi vrut dimpotrivă să reapară, într'un act final, bătrânul Marcu Ghimpa în cârciuma din care a fost isgonit și în care am fi putut face mai de aproape cunoștința acestui distrugator al familiei sale. Piesa se numește Mărul din două cuvinte: întâi, din pricina copacului, sub care e distrus Marcu Ghimpa, la sfârșitul actului al II-lea, apoi din pricina unei povestiri-simbol, pe care o rostește în doua rânduri Părintele Miron: a asistat la o scenă, în care cineva, vrând sa abată un măr putred, a dat jos cu dânsul, din greșală, și unul sau două mere bune. Nu se întâmplă tot așà și în viață? Știe omul sa pedepsească cu dreptatea neclintită a cerului?... și alături de un vinovat, nu abatem și atâți inocenți? Așà se va întâmpla și la sfârșitul piesei. Mărul putred, Marcu Ghimpa, va fi abătut; dar, dimpreună cu el, sunt abatute pentru totdauna toate celelalte suflete nevinovate ale piesei: Lucian, ucigașul bătrânului, bietul Petru care-și va im-

[1]) In Programul Teatrului.

www.digibuc.ro

putà vecinic că a împins pe bătrân la moarte, poate fără să-și deà socoteală; biata Magdalena, ce poartă într'nsa rodul dragostei... — In spre cine își întoarce dânsa gândul ei încremenit?... în spre tatal ei ucis de curând? în spre logodnicul ce nu-i mai poate fi soț? în spre pruncul, ce-l poartă acum cu rușine în pântece?... Tată, soț, copil, toate i se rotesc dinaintea ochilor. — Această piesă căreea, personal, i-am fi dorit o inspirație mai senină, are caractere ferm schițate și o limbă minunată.

Direcțiunea a reprezentat cu plăcere scurta epopee dialogată, **„Carmen Saeculare“,** pe care Ministerul a comandat-o d-lor D. Anghel și St. O. Iosif, cu prilejul serbarei Unirei Principatelor. Reputația acestor doi poeți nu mai este de făcut. Versul lor e cel mai ușor și în acelaș timp unul din cele mai încărcate de gândire, din câte posedă literatura românească actuala. Acestei însușiri trebuesc adesea adăogate o rară vervă caustica și o și mai rară finețe. Dacă acești autori isbutesc într'o zi să câștige darul de a mânui sufletele și pe acela de a înodà o intriga, ei sunt destinați să readucă pe scena noastră graiul versului, cu care, din nefericire, s'au desobicinuit artiștii noștri. Piesa „Cometa“ e uimitor de lipsite de acțiune, dar poate, într'însa mai mult decât în altă parte, se face cunoștința principalelor calități ale autorilor. Versul însă e și mai neîntrecut în „Carmen Saeculare“:

Unire! O, vis magic visat de-atâți eroi!
Nevoe care doarme nelămurită'n noi,

www.digibuc.ro

Să simți în totdeauna pe cineva aproape,
Putere domnitoare peste pământ și ape,
Mister care împinge isvoarele spre mare,
Fir nevăzut ce leagă al păsărilor stol
Al însăși vieții noastre cel mai măreț simbol,
Unire, forță oarbă, o! tainică chemare,
Ce mândră sunt eu astăzi că-ți pot rosti cuvântul!

De cât aceste versuri nu cunoaștem mai isbutite decât următoarele:

Ce greu somn am dormit!
Pătrund acuma taina
Blestemului de veacuri, de care-am fost lovit!
Ești Doina tu, ești zîna pe care o aștept
Din somnul meu de-o mie de ani să mă deștept!
Când am văzut că, roasă adânc din temelie,
A vastului imperiu măreață clădărie
Incepe să se darme, că negre hoarde grele
Vin clocotind mai multe ca valurile mele,
Și una după alta grăbite se alungă,
Talaz peste talaz
Ca să deschid-o strungă
In brâul cel de piatră ce stă ca un zăplaz,
Menit ca să despartă
O mare de'ntuneric de alta de lumină,—
Când am văzut că truda de veacuri e deșeartă,
Că mâna cea divină
Ce-a pus întâia piatră, a pus-o în zadar,
Că înapoi se'ntoarce greoiul mînutar
Ce'nscrie ne'ncetat
Tot pasul înainte făcut în univers,
Că o putere oarbă mai mare e în mers, —
Atuncea mai adâncă eu matca mi-am scăpat,
M'am îngropat atuncea în giulgiul meu de ape
Mi-am aruncat cununa de trestii de pe frunte,
Mi-am pus sub cap tridentul, sub pletele cărunte
Și mi-am închis cu groază truditele pleoape
Să nu mai văd lumina...

Dacă poemul d-lor Anghel și Iosif nu a văzut mai des lumina rampei, aceasta e din trei pricini:

a) pentru că e un poem de circumstanță;
b) pentru că necesitează, de fiecare dată,

www.digibuc.ro

cheltueli enorme de figurație; *c)* pentru că conține (sau conținea) niște versuri, în privința cărora Direcțiunea își declina orice răspundere: După defileul pandurilor lui Tudor, exclamă Doina:

A cui e oare mâna care-a deschis zăgazul
De curge atât albastru?... In pietre de rubin
S'a înghegat acuma tot sângele vărsat!
O, cine-i vrăjitorul ce toate le-a schimbat?

Iar Danubiul, arătând pe Cuza, care apare cu grupul Unioniștilor, răspunde:

Privește vrăjitorul!

Aceste versuri nu pot fi jicnitoare, cum s'a pretins, pentru sufletul înalt al Majestății Sale Regelui Carol, care poate opune *secularizărei* monăstirilor sau chiar Unirei Principatelor, câștigarea Independenței Naționale și Proclamarea Regatului, și căruia poeții noștri înșiși îi consacră fermecătoarea baladă dela sfârșitul poemului. Aceste versuri sunt jignitoare pentru toată generația din care a făcut parte Alexandru Cuza: sunt jignitoare pentru Costache Negri, pentru Mihail Cogălniceanu, pentru Vasile Alexandri, pentru frații Brătieni, pentru Golești, pentru tot grupul «Unioniștilor» ce întovărășește, în poemullor, pe Cuza. Acești oameni nu sunt mânați de Cuza, precum pandurii sunt mânați de Tudor Vladimirescu. Să fim drepți: Cuza e un efect și nu o cauză: fără Cuza, ar fi avut loc tot așà de bine și Unirea și Secularizarea și Improprietărirea; nu concepem însă nici unul din aceste mari evenimente fără un Cogălniceanu, fără un Costache Negri,

www.digibuc.ro

fără mai toți ceilalți [1]) corifei ai Renașterei României.... Aceasta nu scade nimic din admirația noastră pentru marele Domnitor care a știut să steà la înălțimea epocii sale....

Dintre toate piesele originale ale stagiunii, publicul a preferit **„Apus de Soare"** al d-lui Barbu Delavrancea. Cu toate acestea, părerile spectatorilor sunt foarte împărțite în privința ei și ne-a fost dat să admirăm mai mult ca ori când spiritul exagerat al rasei noastre: — *„Piesa d-lui Delavrancea e... shakespeariană!! Piesa lui e cea mai nulă din câte s'au jucat la noi vreodată!!* . In mod precis, iată câteva din învinuirile cele mai de frunte ce am auzit făcându-se acestei produceri:

Spectatorul A. E o frescă. Și încă o frescă, în care un singur personagiu e cu desăvârșire schițat, acela al lui Ștefan; pe lângă dânsul, o fetiță mică, Oana, din care nu e zugrăvit decât o pătrime; toate celelalte personagii: Doamna Maria, paharnicul Ulea, etc. sunt numai creionate. Bogdan e un simplu figurant.

Spectatorul B. Acestei piese îi lipsește delicatețea sufletească. Marele Voevod a păcătuit cu Răreșoaea, spre a da la lumină pe Oană și pe Petru Rareș. Când acesta din urmă, îndrăgostit de Oana, vine să o ceară în căsătorie lui Ștefan, dânsul îl trimite după lămuriri... la Răreșoaea.

Spectarul C. Sunt câteva contraziceri în țesătura piesei și oarecari lucruri neadevărate: câți ani are Ștefan cel Mare în anul morții lui?... 76. Câți ani are Oana, copila

[1]) Autorii au schimbat aceste versuri. Au făcut bine. Și așteptăm cu nerăbdare viitoarea lor producție dramatică care va avea mai multe însușiri scenice decât Cometa. Direcțiunea le-a apreciat în destul talentul, când i-a însărcinat, la începutul stagiunei, să traducă pe Egmont și L'amour veille; ea le-a dat o nouă dovadă de prietenie când a sporit, din propria ei inițiativă, gratificația oficială ce li se acordase pentru poemul Unirei. Prin urmare, orice succes al lor va fi al nostru.

www.digibuc.ro

lui?... 14. Nu se poate. Afară numai dacă nu admitem vorba lui Al. Dumas-fils: «*A soixante ans, on a toujours des enfants*». In ce lună ne găsim în actul final? In Iulie. De ce cântă cucul?... Şi de ce boerii s'au îmbrăcat în straie groase?

Spectatorul D. Şi ce monotonie, mă rog! Până acum ţipam împotriva pieselor, în cari eroul principal murea în tot dealungul actului final. («Scarron» al lui Catulle Mendès; «Ovidiu lui Alexandri); ce să zicem de o piesă în care eroul moare timp de patru acte? Timp de patru acte pune mâna la picior şi mai că nu-l auzim rostind decât: «î»!....

Spectatorul E. Eu felicit nu pe autor, ci pe public. Să îngăduie el ceeace n'a mai îngăduit nicăeri vre-un alt public, adică o lipsă aşa de înspăimântătoare de acţiune, să vie să asiste numai la nişte «tableaux vivants», şi aceasta în hatârul lui Ştefan cel Mare, al lui Delavrancea şi al lui Nottara,—aceasta înseamnă că s'a subţiat mult şi că s'a făcut vrednic de o artă mai fină.

Aceşti domni sunt greu de împăcat. O piesă românească nu trebue judecată după lipsurile ei, ci după calităţile ei. Mai ales când lipsurile sunt de mâna a doua şi calităţile de mâna întâia. Genul dramatic e un gen greu, în care se cer multe daruri reunite: un dar deosebit de a înoda şi de a desnoda o intrigă, un dar anume de a pătrunde în sufletele a o mulţime de personagii, unul de a condensa acţiunea în câteva acte, adică de a nu zice decât esenţialul, un dar al dialogului, care trebue să fie firesc, deşi nu trivial, etc. Aceste însuşiri felurite şi grele nu pot fi dobândite toate deodată; trebue să le aşteptăm rând pe rând: azi o piesă românească va aveà o bună intrigă, alta va aveà, mâine, caractere bine schiţate, o a treia va fi înălţătoare, o a patra va fi scrisă într'un grai fermecător; etc., în aşteptarea capului de operă naţional, care va şti să întrunească toate aceste însuşiri la o

www.digibuc.ro

laltă. Dar dacă nu îngăduim piese românești cu însușiri și cu lipsuri, acel cap de operă mult așteptat nu va sosì niciodată. [1])

[1]) De două lucruri însă nu putem scutì o piesă originală românească: de a fi cuviincioasă și de a fi bine scrisă.

S'ar crede totuși? Aproape unanimitatea pieselor românești, trimise Direcțiunii Generale a Teatrelor, pe lângă că nu întrunesc nici una din condițiunile genului, dar sunt ori indecente, ori scrise într'o limbă înspăimântătoare. Precum însă e o datorie patriotică de a reprezentà piesele minunate ale repertoriului străin, tot așa e o datorie patriotică de a nu reprezentà fiece piesă națională. Căci, pe de o parte, ar fi o deosebire prea simțitoare între aceste piese rele românești și cele bune ale repertorului de aiurea, iar pe de alta s'ar da rele pilde tineretului ce se îndeletnicește cu arta dramatică.

Din cele cincizeci și mai bine de piese originale, ce se trimit anual Direcțiunei, ea nu-și poate luà asupră-și de a reprezentà decât-trei, patru, cari și acelea nu întrunesc decât una sau alta din condițiile esențiale ale genului. «*Inde irae*».

Ne amintim, mai ales, supărarea îndelungă și din ce în ce mai agresivă a unuia din gazetarii noștri. Ni s'a prezentat cu o piesă necuviincioasă, înfiorător de rău scrisă, încredințat că Direcțiunea se va grăbi să i-o joace, pe simplul cuvânt că nu i-o jucase Direcțiunea precedentă. Autorul a avut tactul de a-și retrage manuscriptul, ceeace ne împiedică să dăm asupră-i alt decât indicații foarte vage.

Eră, în această piesă, un act al II-lea care nu stà în niciun fel de legătură cu celelalte acte, cu alt rost, cu alt subiect, cu alte personagii. Un domn (eroul principal,—cum îl chemà?) făceà curte rând pe rând tuturor personagiilor feminine ale piesei: unei femei măritate, unei domnișoare, unei jupânese, toate acestea dinaintea spectatorilor, și cu limbagiile, și cu gesturile respective. La urmă, personagiul moare de inimă, fără ca nimic în decursul piesei să fi prevestit această infirmitate. Moartea lui se petrece într'o casă străină, la o doamnă, care îi mijlocea niște întâlniri, pe când eroina principală a piesei, în costumul Evei, sau al D-nei Marie Voysin din Le Voleur, (inspiratoarea tuturor indecențelor dramatice naționale din ultimii ani) nu știe unde să se ascundă. Sosește Doctorul, care e... tocmai soțul doamnei. Să nu uităm că, în actul I, prin-

www.digibuc.ro

Piesa d-lui Delavrancea zugrăvește, — cum nu știa să zugrăvească literatura noastră, — figura lui Ștefan cel Mare. E atâta artă în acest portret, încât uităm că el întunecă și absoarbe în el pe toate celelalte personagii și admitem pe Voevod așà cum e, deși e mai mult un om decât un sfânt. Persoana lui ne e redată nu în epitete, ci în acțiune, cum și trebue. Iat-o cum reese la sfârșitul actului I:

Pârcălabul Grumază *(de pe zid, privind în depărtări la oștenii ce sosesc)*. Ca niște nori albi ce să târăie pe pământ...

Ștefan. Da.

Hatmanul Arbore. Ca niște turme de berbeci...

Ștefan. Da... da...

Hrâma. Par-c-auz ceva... dar nu-i văz....

Ștejan. Par-că văz ceva... dar nu-i auz...

Logofătul Tăut. Nu-i auz și nu-i văz... dar îi simț....

Ștefan. I auz și-i văz, îi văz și-i auz... O! cum se varsă apele în Siret, așà vin șuvoaele în Suceava la chemarea Voevodului lor!.... Auziți?.... Sub poale de codru verde...

Hrâma. Incep să-i și văz....

Ștefan. Incep să-i și auz....

Ștefan cel Mare vedeà, auzeà, simțeà mai mult ca toți cei dimprejur. In actele urmă-

---

cipalul erou cu principala eroină sunt surprinși într'un colț de părintele eroinei, care-i felicită și se înduioșează. Tot acest cauchemar dramatic e scris într'o limbă de roman-foileton urât, în felul fascilelor de acum douăzeci de din Dramele Parisului.

Autorul nici până acum nu s'a dumerit de ce i s'a respins această lucrare. El susține morțiș efectul ei ar fi moralizator; o compară cu «L'Amour veille, cu Văduva și cu «Diavolul ... Direcțiunea nu poate stà la vorbă. Anume supărări o onorează, căci ele arată că ea și-a îndeplinit riguros datoria. I se zice că de nu va capitula va aveà împotriva ei o anume presă. Intre a aveà împotriva ei o anume presă și a trădà interesele superioare ale Teatrului Național ea preferă să aibă împotriva ei o anume presă.

www.digibuc.ro

toare, aflăm că e un braț neînfrânt, un suflet prevăzător și totuș plin de păcate. Insușirea lui temeinică e însă voința, cu cele două forme ale ei: stăpânirea de sine și stăpânirea de alții. Asistăm la operația pe care i-o fac chirurgii străini la picior, și, mai înainte, la acel grandios sfârșit al actului al III-lea, în care domnul se despoae de domnie în favoarea fiului său Bogdan. Acest final de act e una din cele mai măreție pagini ale literaturei noastre:

«Ostași, boeri, curteni, v'am adunat aci să stați mărturie după ce n'oi mai fi. Sunt patruzeci și șeapte de ani... mulți și puțini.... de când Moldova îmi eși înainte cu Mitropolit, episcopi, egumeni, boeri, răzeși și țărani, în câmpul de la Direptate, și cum vru Moldova, așà vrusei și eu. Că vru ea un Domn drept, și n'am despuiat pe unii ca să îmbogățesc pe alții.... că vru ea un Domn treaz, și am vegheat ca să-și odihnească sufletul ei ostenit.... că vru ea ca numele ei să-l știe și să-l cinstească cu toții de la Caffa până la Roma, ca o minune a Domnului nostru Isus Christos....

Hatmanul arbore. Numele tău, Măria ta!

Toți. Așa e!

Ștefan. Nu.... nu!... Eu am fost biruit la Răsboeni și la Chilia, Moldova a biruit pretutindenea! Am fost norocul, a fost tăria!.... sunt bătrân.... *(se'ntoarce și privește grupul unde stau Paharnicul Ulea, Stolnicul Drăgan și Jitnicerul Stavăr).*

Mulțimea. Nu! Nu!

Ștefan. Oh! pădure tânără!... Unde sunt moșii noștri? Presărați.... la Orbic, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Telcajen, la Racova, la Răsboieni... Unde sunt părinții voștri? La Cetatea Albă, la Cătlabugi, la Scheia, la Cosmin, la Lențești... Unde sunt... bătrânul Manuil și Goian, și Stibor, și Cânde, și Dobrul, și Iuga, și Gangur, și Gotcă, și Mihai Spătarul, și Ilea Hurul Comisul, și Dojbog Pârcălabul, și Oană, și Gherman, și fiara polonului... Boldur? Pământ! Și pe oasele lor s'a așezat și stă tot pământul Moldovei ca pe umerii unor uriași! *(se oprește ostenit).* Suflarea.... bătrânețea.... *(săgetează privirea la grupul lui Ulea).* C'am cercat să unesc apusul

www.digibuc.ro

într'un gând, că zic că sunt creștini, și trimișii mei au bătut din poartă în poartă, rugându-se mai mult pentru ei ca pentru noi, să lase războaele de zavistie și să se ridice împotriva primejdiei obștești a creștinătății... Le trebuia un om?... Era... A fost... Acum e bolnav... Văzând că rămâi cu făgăduelile, am căutat să unesc răsăritul. *(Fulgeră, plouă repede).* Ș'am trimis la Unguri, la Leși, la Litvani, la Ruși, la Tătari... Au făcut cărări, bătând drumurile pustii oamenii mei, și degeaba. Invoeli cu peceți în calapoade, iscăliturí fudule... Și praful s'a ales de învoeli. Vladislav un molâu, un întristat; Alexandru, un fudul, un Jagelon, o slugă a popii de la Roma; Ivan, un năuc, căzut în copilărie.... *(Un tunet urmat imediat de un trăsnet).* Când voi fi în fața lui, voi îndrăsni să-i zic: «Doamne, tu singur știi ce a fost pe inima mea, că'n «tine am crezut, că nici o deșărtăciune nu s'a lipit de «sufletul meu, că am stat zid neclintit în fața păgânilor... «Dar toți m'au părăsit... Doamne, osândește-mă după pă«catele mele, ci nu mă osândi de pacea cu Turcii spre «mântuirea sărmanului meu popor»! *(Fulgere și tunete).* Bogdane, Turcii sunt mai credincioși decât creștinii cuvântului dat... Țineți minte cuvintele lui Ștefan care v'a fost baciu până la adânci bătrânețe.... că Moldova n'a fost a strămoșilor mei, n'a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri și a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor.... Ah!... nimic.... Bătrân, bolnav și neputincios.... Mantia asta e prea grea... S'o poarte altcineva mai tânăr.... *Mișcare în mulțime. Mirare).* Bogdane!.... *(I-o pune pe umeri).* Și voi, mărturie a ceeace ați văzut, spuneți țării *(tunetele se înțesesc)* că voința mea e să se ungă Bogdan de când sunt în viață... că voința mea și a ei a fost pururea una. *(Capetele boerilor se pleacă în semn de ascultare).* Signore, dă-mi mâna. *(Ștefan trage pe Bogdan spre tronul Moldovei).* Bogdane... vino... sue-te... așează-te... pune coroana... Bine... *(îngenuche).* Doamne, binecuvintează... *(Dă să-i sărute mâna).* Ah!... *(se rostogolește de pe treptele tronului în brațele Mariei și a doftorului Casena .*

Maria. Ștefane! *(Se reped cu toții spre Ștefan).*

Doftorul Șmil. Altfel nu s'ar fi putut!

Hatmanul Arbore. A murit?

Clucerul Moghilă. Cine să moară? Soarele nostru n'a apus încă!

Am căutat, prin admiterea de piese bune românești și prin alegerea de capo-d'opere

www.digibuc.ro

din literaturile străine, prin colaborarea autorilor de valoare, atât ca scriitori originali cât și ca traducători, am cautat, Domnule Ministru, nu să sporim (cuvântul ar fi impropriu) ci să așezăm acum întâi repertoriul Teatrului nostru Național pe niște temelii sănătoase. In adevăr, din repertoriul mai vechiu nu vor supraviețui, după parerea noastră, decât un număr de cel mult treizeci de piese (țifra e prea ridicată), cari vor fi cu greu desprinse din celelalte: puține piese românești, cele mai multe traduceri. Majoritatea repertoriului de pâna azi se alcatuește din traduceri rele de piese rele sau din traduceri rele de piese bune,— traduceri făcute din alte limbi decât cele originale, — piese de ocazie, ce corespundeau altor nevoi sufletești sau altei mentalități decât acelea pe cari le are publicul nostru de astăzi și piese cu valoare universala, dar cari au fost neartistic redate publicului nostru ca limba. Acestea din urmă ar trebui retraduse, și pentru aceasta e nevoe de vreme îndelungată, nu pentru ca nu s'ar găsi traducători dibaci, dar trebue poate așteptată o nouă generație de artiști dramatici. In adevăr, se știe că un rol odată studiat într'o traducere, cu greu mai poate fi învățat de același artist într'altă traducere. Din aceasta considerație, mai tot teatrul lui Molière, mai tot teatrul lui Victor Hugo și o bună parte din acel al lui Shakespeare, sunt, din nenorocire, pierdute pentru publicul nostru de astăzi.

Societatea noastră dramatică, s'o spunem cu durere, a muncit în această privință, fără folos, dela închegarea ei până în momentul

www.digibuc.ro

de față. Teatrului nostru Național îi lipsește baza, căci îi lipsește repertoriul. Prima datorie a unei Direcții conștiincioase nu poate fi dar decât înjghebarea repertoriului.

§ 9. — Publicul nostru e foarte doritor de artă dramatică dela o vreme. Nu el poate fi învinuit de nepropășirea teatrului nostru. Fiene permis, înainte de a trece mai departe, să schițăm două tablouri statistice, din cari se poate vedeà cu prisosință partea întinsă de colaborare a publicului nostru:

a)

Tablou indicând piesele ce au avut un număr mai mare de zece reprezentații[1]) pe Scena Teatrului Național din București, în primul an al reprezentării, în ultimele cinci stagiuni teatrale

No. curent	TITLUL PIESEI	Stagiunea	Reprezentații
1	Heidelbergul de altă dată . . .	1908—1909	35
2	Sherlock Holmes	1907—1908	31
3	Hoțul	1907—1908	25
4	Stingerea.	1905—1906	24
5	Jozeta	1907—1908	19
6	Falimentul	1908—1909	18
7	Apus de Soare.	1908—1909	17
8	Sanda.	1907—1908	14
	Cărăbușii	1906—1907	
9	Viețelia	1907—1908	12
10	Guérin, notarul	1908—1909	11
	Rivala		
11	Enigma.	1907—1908	10
	Prilejul		
	Instinctul.	1905—1906	

Imediat apoi: Don Carlos și Amorul veghează› (1908—1909) cu câte 9 reprezentații.

[1]) In momentul de față o piesă care a izbutit să aibă zece reprezentații se poate socoti ca o piesă cu succes.

www.digibuc.ro

b)

Tablou comparativ al încasărilor serale, în ultimele cinci stagiuni

STAGIUNEA	Totalul încasărilor
1904—1905	162.126,30
1905—1906	134.778,50
1906—1907	155.078,60
1907—1908 [1]	244.721,—
1908—1909	257.727,35

Aceste rezultate sunt în adevăr surprinzătoare:

a) Două piese românești ocupă un loc de frunte printre cele mai minunate piese ale repertoriului universal. Ele au mai mult succes decât «Cărăbușii», decât Vijelia», decât Instinctul. Iar printre piesele staine, nevinovata idilă Heidelberg știe să se impună atențiunei publicului mai mult decât toate pațaniile lui «Sherlock-Holmes», ale Hoației» și ale Jozetei. Puțină bunăvoința din partea Direcțiunii și această din urmă piesă ar fi avut un număr inferior de reprezentații Falimentului lui Björnson. Invechitul Guérin, știe să se impue publicului nostru de unsprezece ori! și Don Carlos» ar fi facut desigur serie, dacă boala interpretei lui Eboli, nu i-ar fi împiedecat succesul în plin. Amorul veghează și Diavolul au fost jucate la sfârșitul stagiunei, așa că nu se poate spune nimic cu siguranță în privința adevăratului lor succes.

b) Ceea-ce e mai surprinzător, ceeace nu era întru nimic de așteptat, ceeace crà oare-cum

[1] Dela această dată înainte a început să joace la Teatrul Național în toate serile; de aici, diferința mare a încasărilor.

www.digibuc.ro

împotriva așteptărilor noastre, a fost rezultatul pecuniar al stagiunei trecute. Actuala Direcție renunțase în principiu la orice excedente la casă, cari nu ar fi corăspuns totdeauna unor excedente reale în suflete. Ea s'ar fi mulțumit cu succesul moral. Ea erà chiar hotărâtă să impuna piesele meritoase ale repertoriului pâna la ultima limită pe care i-o ingăduiau prevederile budgetare și sa umple sala Teatrului Național cu studențime sau cu populație săraca, doritoare de cultură. Nu a avut nevoe. Publicul s'a grăbit să aprobe noul repertoriu. Aspectul sălei Teatrului Național s'a schimbat dintr'odată. Pentru zece admiratori pasionați ai Hoțului și ai «Jozetei , cari s'au pus în grevă, alte zece persoane (și mai multe), setoase de arta curată, au ocupat locurile: profesori, militari, ingineri, medici, funcționari. Teatrul Național mulțumește acestui public sănătos care-l îndeamnă a păși mai convins spre noua sa îndrumare și îi cere iertare de cele câteva șovăeli. Vom căutà și mai mult ca în decursul stagiunei viitoare, să dăm primei noastre scene o îndrumare artistică și națională.

§ 10. — Dar singur repertoriul nu ajunge. Teatrul nu este o lectură în singurătate a operilor dramatice, ci o experimentare a lor în fața publicului. O piesă de teatru ce nu se reprezintă e ca o operație de matematici neverificată. Direcțiunea actuală și-a luat toate măsurile spre a face ca reprezentarea operilor să fie cât mai corespunzătoare valorei lor interne și gustului crescând al publicului nostru.

www.digibuc.ro

Aceste măsuri sunt de două feluri: unele cu privire la oameni, altele cu privire la lucruri.

Imediat dupa autor, vine artistul interpret, vine actorul, sufletul teatrului. La rigoare, autorul se poate mulțumì cu interpretul sau interpreții singuri. Decorul poate lipsi, pot lipsì culisele, poate lipsì mobilierul, pot lipsì și toate accesoriile, poate lipsì scena ea însuși,—actorul nu. El e colaboratorul firesc al autorului și, la spectacol, fiecare rol e în acelaș timp opera celui ce l-a conceput în mintea lui și al celui ce știe să-l întrupeze. Se știe însemnătatea cea mare ce se acordă unui constructor în cladirea unei binale: acesta își arata personalitatea sa ca și arhitectul, pe drept numele său figurează alături de al artistului pe placa comemorativă a cladirei sau pe rotogolul de hârtie ce se îngroapă la temeliele monumentului. Un artist dramatic e mai mult decât un constructor: căci acesta realizează clădirea arhitectului cu pietre sau cărămizi străine ființei lui, pe când actorul realizează opera dramaturgului cu trupul și cu sufletul său. El face mai mult decât *realizează* o operă dramatică: el o *întregește*. Autorul ne dă pe *omul intern*, cu patimele și inteligența lui; artistul dramatic pe omul extern, cu manifestările acestor patimi și ale acestei inteligențe, cu gesturile lui, cu privirile lui, cu inflecsiunile lui de voce. Toată ființa lui, toată mintea lui, inima lui, energia lui, trupul său întreg, contribuesc la realizarea operei. Ca nevasta Meșterului Manole, zidită de bărbatul ei înăuntrul bisericei măreție, actorul dispare în năuntrul clădirei sale artistice. Cu toată în-

www.digibuc.ro

rudirea dintre sufletul său firesc și acela al personagiului pe care-l înfățișează, acesta din urmă are totuși un suflet străin, în care trebue să intre treptat, prin uitare de sine, prin reflecție, prin apropriere a simțimintelor și a situațiilor. Nici nu știm noi spectatorii câtă trudă și câtă suferință reprezintă adesea o atitudine ce provoacă râsul sau liniștea noastră sufletească.

Sunt multe suferințe ale vieței de artist pe cari nu le cunoaște nimeni: vom vorbì, d-le Ministru, în altă parte a acestui raport, de cele de ordine materială. Deocamdată, să deplângem vremelnicia operei artistului dramatic. Dintre poet și interpretul său, cel d'întâi numai se bucură de amintirea și recunoștința generațiilor; cel al doilea, aibă el tot atâta geniu, e ursit să dispară în întregime. Creațile sublime ale artiștilor dramatici sunt asemenea formelor fermecătoare ale norilor, luminate de razele înduioșetoare ale apusului: dispar, după câteva clipe, lăsându-ne regretul. Acestor creații li se aplică titlul celebrei piese a lui Shakespeare: ‹Mult zgomot pentru nimic›. Cu moartea artistului dramatic, dispare orice posibilitate a reîntrupărei creațiilor sale. Directorii de teatru vor avea să asocieze alte nume acelora ale autorilor. Părinții noștri nu puteau deslipì nici odată, în mintea lor, pe Alexandri de Millo; pentru ei Moise din Lipitorile Satelor› erà mai puțin o concepție a minței lui Alexandri, cât persoana însăși a lui Millo; noi astăzi asociăm numele lui Alexandri cu al lui Liciu, urmașii noștri vor zice: Alexandri și.... cine știe cine. E dureros gândul că se cheltuește atâta sbuciumare, atâta străduință, câte odată atâta

www.digibuc.ro

talent, pentru o întrupare de o atât de scurtă durata.

In sfârșit, ce e mai dureros e că aceste sforțări, aceste cheltueli de energie, de talent, de geniu omenesc, se fac de cele mai multe ori în dauna unor părți importante ale sufletului, ale acelor părți cari sunt tocmai neapărate conservării și înaintării individului în viață. Acești mari artiști, ce smulg râsul, lacrimile și aplauzele noastre, acești ‹regi›, aceste «doamne elegante din societate», acești trădători›, acești ‹raisonneurs sau amorezi primi›, sunt lipsiți aproape cu desăvârșire de noțiunea vieței — și dacă trecerea lor zilnică dela o personalitate la alta le ascute în mod uimitor mintea și face dintr'înșii unele din ființele cele mai vioaie și cele mai agere de spirit din câte cunoaștem, același exercițiu îi face să uite a-și desvoltà propria lor personalitate, să rămână vecinic, din punctul de vedere al temperamentului, niște ‹copii›. — Acest epitat trebue luat în sensul bun și în sensul rău al cuvântului: Copii neînstare de a-și pricepe propriile lor interese, în stare de a se lăsa să fie mânați împotriva proprielor lor interese, aci bănuitori, acì plini de încredere, schimbându-și convingerile lor cele mai temeinice dela o clipă la alta, în sfârșit un element de neprevăzut și cu neputință de calculat în administrarea impersonală și serioasă a unui teatru.

De un singur lucru nu poți convinge pe un artist: că trebue să se odihnească și să nu joace. Artiștii dramatici au desigur lipsurile lor sufletești (unele *generale*, provenite din felul me-

www.digibuc.ro

seriei lor, ori din traiul lor inevitabil neregulat; altele mai *particulare* țărei noastre, provenite dintr'o lipsă de instrucțiune mai solidă) dar au o însușire mare: sunt cei mai cinstiți funcționari din câți am cunoscut vreodată. Intr'un singur rând am auzit pe o artistă plângându-ni-se că joacă în toate serile (eră și bolnavă în vremea aceea). Un alt artist a intrat odată în cabinetul nostru, abiă ținându-se pe picioare și mărturisindu-ne că «de mai multe săptămâni e îndărăt cu somnul, dar să renunțe la vreunul din rolurile lui ostenitoare, nici vorbă. Un al treilea, temperament mai vioi, eră gata să ne înainteze demisia, fiindcă de o lună de zile piesele cele mai noi ale repertoriului nu conțineau nici un rol care să i se potrivească. Alți funcționari doresc să se sustragă muncilor celor mai puțin ostenitoare, chiar când sunt minunat de bine răsplătiți, dânșii vor să se istovească în toate serile, chiar când primesc sume minime. A aveà roluri», — cât mai multe, cât mai grele, adeseà chiar nepotrivite cu temperamentul lor (și nu în totdeauna artiști dramatici își dau bine seama de rolurile ce li se potrivesc), iată idealul lor,— iată și tema pentru care se ciorovăesc adesea ori între dânșii și pentru care, în genere, sunt foarte nemulțumiți de toate Direcțiile.

— Spre a puteà pune forțele fiecăruia la încercare, Direcțiunea a recurs la mai multe mijloace: în întâiul rând, a căutat să împuțineze numărul excesiv de mare al trupei. Trupa noastră în momentul de față conține — după toate reducerile operate — un număr aproape egal de artiști dramatici, so-

www.digibuc.ro

cietari sau angajaţi, cu acela al celor mai mari teatre din străinătate. Mulţi dintr'înşii nu au talent, ceea-ce aducea, mai ales înaintea licenţierilor din Aprilie trecut, un întreit neajuns mersului Teatrului: *a)* că salariile celor răi. erau luate din sumele ce se cuveneau de drept numai celor mai talentaţi din trupă; *b)* că disciplina erà mai greu de exercitat asupra unui număr mai mare de personal dramatic; *c)* că rolurile erau adeseori ţinute slab, pe când chiar cele de a doua mână ar fi putut fi susţinute de actori de întâia mână, în cazul unei restrângeri a trupei.

De aceea, încă din primele zile ale gestiunei noastre, nu ne-am sfiit a înlătura pe toţi gagiştii mai noi ce nu ni se păreau destul de talentaţi. In locul lor, s'au chemat tineri de talent ca soţii Bârsan, d-ra Tina Barbu, d-l Duţulescu. In acelaş timp, în şedinţa sa de la 8 Martie anul trecut, Comitetul teatral, în unanimitate, hotărà scoaterea la pensie a patru artişti societari, persoane desigur cărora scena noastră le datoreşte mult, dar al căror talent erà la un alt diapason decât acela al restului trupei şi în felul cărora, drept vorbind, nici nu se mai scriu piese noi, în zilele noastre.

Se mai găsesc de sigur în momentul de faţă, mai ales printre gagişti, persoane puţin înzestrate. Dar ele au o vechime mai mare de zece ani în Teatrul Naţional şi consideraţiile umanitare împiedecă adeseaori pe cele artistice. Teatrul Naţional nu va puteà propăşi în adevăr, din punctul de vedere al jocului scenic, decât în ziua când Direcţiunile vor fi *obligate,* prin lege, a refuza după un număr de ani

www.digibuc.ro

serviciile persoanelor fără talent, sau când legea va pune la dispoziţiunea Direcţiunii Generale a Teatrelor, mijloacele de a scoate la pensie pe artiştii angajaţi, cu o anume vechime, în aceleaş condiţii ca pe artiştii societari. Până atunci disciplina Teatrului Naţional, arta şi dreptatea vor suferì deopotrivă.

— Odată găsită în prezenţa unui număr mai restrâns de artişti, Direcţiunea Generală a procedat la o mai dreaptă distribuţie a rolurilor. Această distribuţie s'a făcut cu lista întregului personal artistic al teatrului subt ochi. Operaţia n'a putut fi făcută în mod strict matematic, de vreme ce nu toţi artiştii au un deopotrivă talent şi nici toate rolurile noului repertoriu nu se potriveau rând pe rând tuturor artiştilor teatrului. Dar s'au utilizat mai multe elemente ca altădată, când patru sau cinci artişti erau exibaţi regulat în fiecare seară în dauna altor colegi talentaţi. Nu s'au uitat nici cei tineri. Iată, — spre a nu cità decât pe societari, — tabloul rolurilor creeate de ei în decursul stagiunii trecute:

Artişti societari	Roluri create	In piesele
D-l Brezeanu I.	Marcu Ghimpea	Mărul.
	Boubouroche	O taină.
D-l Bulandra T.	Karl Heinrich	Heidelbergul de altă dată.
	Colonelul Guérin	Guérin, Notarul.
	Hans	Diavolul.
	Don Carlos	Don Carlos.
	J. Fleming	Institutorii.
D-na Ciucurescu	Donna Clementina	Văduva.
	Adela	O Taină.
D-l Demetriade Ar.	Augustin	Ultimul Vlăstar.
	Petru Ghimpea	Mărul.

www.digibuc.ro

Artiști societari	Roluri create	In piesele
D-l Demetriade Ar.	André Brizeaux . .	Rivala.
	Marchizul de Posa.	Don Carlos.
	André de Juvigny .	Amorul veghiază.
D-na Demetriade C.	Maica Pelaghia . .	Ultimul Vlăstar.
	Jeanne Brizeux . .	Rivala.
	Doamna Maria. . .	Apus de soare.
	D-na Dubău	Jertfa.
D-na Giurgea M. .	Käthe.	Heidelbergul de altă dată.
	Berta	Care-i din amândouă?
	Jacqueline	Amorul veghiază.
	Țugulea	Apus de soare.
	Mizi.	Diavolul.
D-na Ionașcu M. .	Signe.	Un Faliment.
	Käthe.	Heidelbergul de altă dată.
	Annie.	Care-i din amândouă?
	Valentina.	Liniștea casei.
	Maddalena	Văduva.
	Nicoară.	Ultimul Vlăstar.
D-l Leonescu V. .	Doctorul	Jertfa.
	De Haug.	Heidelbergul de altă dată.
D-l Liciu P.	Contele de Lerma.	Don Carlos.
	Diavolul	Diavolul.
	Pontecroyx.	Rivala.
	D-rul Șmil	Apus de Soare.
	Trielle	Liniștea casei.
	Sannaes	Un Faliment.
	Baronul deLigneuil	Rivala.
D-l Livescu I. . . .	Detlew	Heidelbergul de altă dată.
	Arthur	Guérin, Notarul.
	Cartheret.	Amorul veghiază.
D-l Niculescu I. . .	D-rul Jüttner . . .	Heidelbergul de altă dată.
	Abatele Merlin. . .	Amorul veghiază.
D-l Nottara C. . .	Axente Șoiman . .	Ultimul Vlăstar.
	Filip II.	Don Carlos.
	Ștefan cel Mare . .	Apus de Soare.
D-l Petrescu I. . .	Părintele Miron . .	Mărul.
	D-rul Jüttner . . .	Heidelbergul de altă dată.
	Moghilă	Apus de Soare.

www.digibuc.ro

Artiști societari	Roluri create	In piesele
D-l Soreanu N. . .	Guérin	Guérin, Notarul.
	Advocatul Berent .	Un Faliment.
	D-l de Mortagnes .	Rivala.
	Kellerman	Heidelbergul de altă dată.
	Domingo	Don Carlos.
	Cécile Lecoutellier.	Guérin, Notarul.
D-na Sturza L. . .	Baroana de Lig-neuil	Rivala.
	Lucienne de Morfontaine	Amorul veghiază.
D-l Sturza P. . . .	Tjelde	Un Faliment.
	Alexandru	Văduva.
	Lutz	Heidelbergul de altă dată.
D-l Toneanu V. . .	André	O Taină.
	Ernest	Amorul veghiază.
	Livia	Ultimul Vlăstar.
D-ra Voiculescu M.	Valborg	Un Faliment.
	Prințesa Eboli. . .	Don Carlos.
	Jolanda.	Diavolul.
	Oana	Apus de Soare.

Printre acești artiști societari, se vede figurând numele d-lor P. Liciu și P. Sturza, cari nu se mai citeau pe programele Teatrului Național, precum și ale artiștilor: I. Livescu, T. Bulandra și d-ra M. Voiculescu, cari erau mai înainte simpli angajați. In adevăr, Direcțiunea a crezut că face un act de dreptate și că aduce un mare serviciu Teatrului, rechemând în trupă pe cei doi dintâi, din lipsa cărora sufereau simțitor comedia și drama noastră realistă. Tot astfel, la primele locuri vacante de societari s'au numit d-nii: I. Livescu, P. Liciu, P. Sturza, T. Bulandra și d-ra M. Voiculescu. Și în această privință s'a procedat cu cea mai mare nepărtinire. A doua zi după înaintarea d-lui Livescu, Direc-

www.digibuc.ro

țiunea a primit mulțumiri și felicitări din partea tuturor acelor cari candidaseră alături de dânsul. Iar după retragerea la pensie a artiștilor Amelia Hasnaș, Alexandrina Alexandrescu, Al. Catopol și C. Costescu, Direcțiunea procedând — după patru luni, pe neașteptate, spre a scăpà de inevitabilele solicitări din afară,— a numit pe d-nii P. Liciu, P. Sturza, T. Bulandra și d-ra M. Voiculescu. A doua zi, recitind textul regulamentului, s'a găsit că aceste alegeri erau casabile, de vreme ce nu se consultase «Comisia de trei» a societarilor. Ne venì în minte să reunim această comisie în cabinetul nostru și să rugăm pe cei trei membri să voteze secret pe cei patru candidați ce li se păreau mai destoinici. Desfăcând voturile, am găsit votați cu unanimitate pe cei patru candidați aleși cu o zi înainte: D-nii P. Sturza, P. Liciu, T. Bulandra și d-ra M. Voiculescu.

D-l T. Bulandra și D-ra Voiculescu nu împliniseră încă *strict* cei cinci ani pe cari îi prevede regulamentul [1]).

---

[1] S'a întrebat: De ce au părăsit, acum în urmă, scena Teatrului Național patru din acești societari: D-nele M. Giurgea, L. Sturza, M. Voiculescu și d-l Tony Bulandra? Ce le-a făcut Direcțiunea?

Dar ce nu le-a făcut? D-l Tony Bulandra erà simplu gagist, la venirea noastră în fruntea Teatrului, și a fost înaintat societar înainte de vreme; aveà 300 lei lunar și i s'au făcut 400; i s'au acordat trei gratificați; i s'a dat o bursă de 1000 de lei, spre a vizita anul trecut «Comedia Franceză»; i s'au încredințat cinci din rolurile de frunte ale stagiunei.—D-șoara Voiculescu s'a bucurat de primele din aceste două favoruri și i s'au încredințat cinci din rolurile de frunte ale stagiunei.— D-na M. Giurgea a avut șase roluri prime, iar din punct de

www.digibuc.ro

— O a treia măsură luată de Direcțiune e aceea a dublărei rolurilor. Scopul ei e intreit: de a stabili o vrednică și mântuitoare concurență între posesorii rolurilor, — de a ațâța îndoit curiozitatea publicului în privința pieselor,—de a da cât mai mult ocazie personalului artistic să se manifesteze. Astfel publicul care a frequentat Teatrul nostru Național anul trecut, a putut auzì, apreția și compara la o laltă pe următorii artiști, — în următoarele roluri:

Artiști societari sau angajați	Roluri dublate
D-l I. Niculescu » I. Petrescu	D-rul Jüttner din «Heidelbergul de altă-dată»
D-na M. Ionașcu » M. Giurgea	Käthe din «Heidelbergul de altă-dată»
D-l N. Soreanu » N. Grigorescu	Kellermann din «Heidelbergul de altă-dată»
» P. Liciu » N. Manolescu	Sannaes din «Un Faliment»
D-ra M. Voiculescu D-na A. Sturza	Valborg » « »
D-l A. Atanasescu » A. Petrescu	Hemmar » » »
D-na C. Demetriad » L. Chrisenghy	D-na Tjelde din «Un Faliment»
D-ra M. Voiculescu D-na O. Bârsan	Livia din «Ultimul Vlăstar» și Oana din «Apus de soare»
» L. Sturdza » O. Bârsan	Cécile din «Guérin Notarul»
» L. Sturdza D-ra M. Filotti	L. de Morfontaine din «Amorul veghiază»
D-l N. Soreanu » G. Constantinescu	Domingo din «Don Carlos»

vedere material, suma de 320 lei pe care o primea lunar, în Martie trecut, i-a fost ridicată la 400. Minunata «cochetă», D-na L. Sturza a fost sporită dela 320 la 500 lei, i s'au încredințat trei roluri în genul d-sale și la prima ocazie când a

www.digibuc.ro

Experiența a arătat eficacitatea acestei dispoziții și, pentru ca să nu aducă decât roade folositoare, spre a se înlătură orice neînțelegere s'ar fi putut ivì printre artiști, și spre a se da fiecăruia timpul necesar de a se identificà cu rolul încredințat, ea a fest precizată în următoarele două chipuri: *a)* unul și același rol e dublat de un societar și de un gagist, societarul având precădere; *b)* același rol e jucat de trei ori pe rând de artistul societar și de trei ori de artistul gagist.

— Cea mai radicală dintre măsuri, pentru propășirea jocului scenic, la noi în țară, ar fi, fără îndoială, Domnule Ministru, o reformare radicală a claselor de declamație dela Conservatoriile noastre; întocmirea unor condițiuni de admitere mai severe, îmulțirea anilor de studiu, crearea unor catedre de istoria literaturei dramatice, de punere în scenă și de dicțiune propriu zisă, introducerea unui regulament sever de frequentare și conduită, acordarea, în fiecare an, a unui număr cât mai mare de burse de trimitere în străinătate a absolvenților celor mai distinși. Dar această măsură cerând ani mulți spre a-și da

---

adus un serviciu Teatrului, i s'a acordat o importantă gratificație. Aveau toate cuvintele acești neîntrecuți artiști să se socotească indispensabili. Vina e a Direcțiunei.

Dar nu e mai simplu să socotim că cei șapte ori opt sute de lei lunar ce s'au oferit acestor artiști aiurea, reprezintă aproape îndoit onorariul ce le putea oferì Teatrul? Căci Teatrul Național, potrivit legei de astăzi, nu poate oferi decât onorarii deopotrivă societarilor săi de mâna I-a. Și de ce s'ar pretinde unor bieți artiști dramatici mai multă abnegație și mai mult spirit de jertfă sau, cum se zice, mai multă recunoștință, decât altor categorii de cetățeni?

www.digibuc.ro

roadele, și nefiind de resortul Direcțiunei Generale a Teatrelor, aceasta s'a mulțumit să înființeze, în budgetul său, două burse de câte o mie de lei, pentru trimiterea peste vară în străinătate a doi din cei mai de seamă artiști tineri ai Teatrului. Au fost trimiși, deocamdată, D-nii N. Soreanu și T. Bulandra. Mulțumită legațiunei române din Paris, dar mai ales părinteștei interveniri a D-lui Georges Perrot, fostul nostru Director la Școala Normală Superioară din Paris, actualmente secretar perpetuu al Academiei de științe morale și politice, pe lânga D-l Jules Claretie, Administratorul Comediei Franceze›, intrare permanentă a fost acordată artiștilor noștri în acest teatru. Durata șederei lor a fost scurtă, dar la întoarcere, D-l Soreanu interpretă pe Guérin și pe Berent, D-l Bulandra pe Karl-Heinz și pe Don Carlos.

— Direcțiunea și-a luat de asemenea măsurile necesarii pentru o bună punere în scenă a pieselor. Această parte a ocupațiilor sale însă, ea a înțeles-o într'alt fel de cum se înțelegea înainte și de cum pare a se înțelege de regulă. Un Director General conștiincios trebue să fie în același timp un director de scenă, un comptabil, un șef de cancelarie, un reprezentant în afară al instituției teatrului, cu condiția de a nu-și însuși nici una din aceste atribuții în mod exclusiv. E tot așà de puțin nevoe să se ocupe personal și continuu de repetițiile teatrului, cât e bunioară să fie secretar-comptabil ori pictor decorator. Rostul Direcției e nu de a execută ci, precum numele său îl indică, numai de *a dirige*. Și apoi, a

www.digibuc.ro

indică artiștilor dramatici rolul lor, gest cu gest, atitudine după atitudine, inflexiune de voce dupe inflexiune de voce, e o operație al cărei unic rezultat nu poate fi decât micșorarea demnității artistului adevărat și sdrobirea personalității tuturor artiștilor. Importantul e *priceperea* rolului, prin darea de indicații îndestulatoare cu privire la natura caracterului. Un profesor universitar e poate bine venit în fruntea teatrului pentru a da aceste indicațiuni psichologice. Să ni se îngădue o asemănare: Ne închipuim un om, care s'ar apuca să corecteze în o mie de exemplare imprimate, un număr de greșeli de tipar, ce i-ar fi scăpat din vedere la corectura generală. E bine pedepsit: caci trebue să facă de o mie de ori o operație pe care, la vremea ei, ar fi putut-o face o singură dată. Același lucru se poate zice în privința «arătării la teatru. Li trebue «arătat artistului, la început, o singură dată, spiritul general în care e concepută lucrarea dramatică, rostul caracterelor, cu însușirele lor fundamentale, trebue prevăzută eroarea posibilă, din capul locului pe această «placă a corecturilor , care e mintea artistului. Altminteri trebue să revii de o mie de ori asupra unei explicații care nu poate fi dată cu folos și în mod inteligent decât la început.

Incredințată de acest adevăr, Direcțiunea actuală a introdus sistemul conferințelor dramatice imediat înaintea punerii în scenă a pieselor. Artiștii Teatrului Național au auzit în decursul stagiunei trecute explicații literare și sufletești asupra mai tuturor pieselor noului repertoriu: asupra Heidelbergului», asupra

www.digibuc.ro

Falimentului , asupra lui Guérin, Notarul , asupra lui Don Carlos», asupra Soției lui Claudiu , asupra «Diavolului , asupra «Revizorului , asupra «Regelui Lear .

Pentru partea pur scenică și pentru indicații folositoare de amănunte ce nu pot reeși totdeauna din schițarea generală a caracterelor, precum și pentru executarea indicațiilor mai generale psichologice, Teatrul Național posedă în minutul de față un bun director de scenă în persoana d-lui Paul Gusty. Numeroase împrejurări prielnice au conlucrat la formarea d-sale în acest sens. Fost elev al răposatului Pascaly și al regisorului francez Gatineaux, d-l Paul Gusty a străbătut toate treptele ierarhice ale Direcțiunei de scenă: a fost prim-souffleur, al II-lea și prim-regisor și a avut buna idee de a părăsì de timpuriu cariera dramatica propriu zisă, pentru care nu-și simțea destulă chemare și sănătate. E o fericire când se poate aveà un director de scenă care să nu fie artist dramatic el însuși, artistul dramatic director de scenă având neajunsul de a fi mai mult atent la jocul său propriu decât la acela al colegilor pe care îi dirige. D-l Gusty e competentul punător în scenă al mai tuturor pieselor moderne cu succes din anii din urmă, deși acest merit i-a fost adesea ridicat în profitul altor reputații. Dar un Director General nu poate decât să se bucure și decât să încurajeze un atare colaborator, în loc de a se simți umbrit de dânsul.

Specialitatea d-lui Gusty fiind însă, aproape exclusiv, repertoriul modern, Direcțiunea s'a adresat pentru repertoriul clasic la maestrul C.

www.digibuc.ro

Nottara, căruia a crezut că-i face un act de dreptate, redându-i în această ramură vechiul și meritatul său titlu de director de scenă [1]).

§ 11. — O mulțime de servicii subsidiare vin în ajutorul Direcției de scenă pentru buna reușită a pieselor: serviciul regisurei, al mașinăriei, al picturei decorative, al recusitei, al garderobei, al toaletei serale, etc. In deosebire de Directorul de scenă, care are de face cu persoane, ei au de face cu lucruri. De aci, o nouă serie de măsuri pe cari a trebuit să le ia Direcțiunea Generală.

—. In cele mai multe teatre apusene, adevăratul suflet al spectaculelor e Regisorul, care conduce în același timp oameni și lucruri. La

[1]) Pentru bunul mers al repetițiilor, Direcțiunea de scenă aplică următorul «Regulament interior» din 20 August 1908: «*1. Repetițiile sunt puse sub conducerea cu absolute puteri a «d-lor Nottara și Gusty, cari, în înțelegere cu Direcțiunea, vor «putea trece, în total sau în parte, această însarcinare unui «domn artist societar; 2. Toți domnii artiști sunt obligați să ia «parte la* întreaga repetare *a piesei în care au rol, fără între«rupere, aceasta cu sancțiunile prevăzute de Regulament în caz «de abatere. Toți artiștii trebue să vină absolut exact la ora re«petiției și să asiste până la urmă. Orice întârziere, precum și «orice părăsire nejustificată a repetițiilor va fi semnată într'un «registru special, care va fi prezentat în fiecare dimineață Di«recțiunii; 3. Se recomandă cea mai mare atenție și cea mai «mare liniște în timpul repetițiilor, cari vor fi* ocupația exclu«zivă *a artiștilor. Intre acte se va acordă un repaus de 15—30 «minute; 4. După zece repetiții ale aceleiași piese, nici unui «artist nu-i va mai fi îngăduit să se folosească de caet; 5. Îna«inte de reprezentarea fiecărei piese noi, se va face o* repetiție «generală, *la care d-nii artiști vor trebui să fie cu «totul pre«gătiți». (Repetițiile generale, în înțelesul adevarat, adică fara «întreruperi și fără conversații, nu existau la teatrul nostru; «Premiera» era singura repetiție generală!)*

www.digibuc.ro

noi, dela trecerea D-lui Gusty la Direcția de scenă, nu s'a mai găsit persoană specială, care să ocupe acest post. Înlocuitorul imediat al D-lui Gusty nu aveà nici pregătirea, nici priceperea, nici liniștea, nici docilitatea necesară unui atare post. Vecinic focar de neînțelegeri în teatru, Direcțiunea a trebuit să renunțe la slabele sale servicii. In momentul de față acest post e ocupat de D-l C. Costescu, unul din cei patru artiști trecuți la pensie de Direcțiunea actuală. Vechimea D-sale în teatru, dragostea de care se bucură printre artiști, sunt cel puțin o chezășie de autoritatea pe care și-o vă câștigà printre subalterni. Atribuțiile noului Regisor îi sunt dictate, în împrejurările de față, de «Regulamentul interior de ordine» pus în aplicare în ziua de 21 Septembrie 1908[1]). In plus, el conduce repetițiile

[1]) *D-l Regisor: 1) va prezentà, în fiecare dimineață, Direc-«țiunei, registrul de repetiții. Va inspectà repetițiile din punctul de vedere al exactitudinei artiștilor și va însemnà orice aba-«tere dela «Regulamentul repetițiilor». 2) Va prezentà Direcțiunei, spre aprobare, listele de distribuție ale pieselor, listele «de recuzită, de figurație și alte cheltueli, cel mult trei zile după prima lectură a unei piese noi, și va prezentà în cel mult o «lună, dela data acestui Regulament, liste pentru tot vechiul repertoriu păstrat. 3) Va supraveghia ca toate accesoriile: costume, decoruri, recuzită, să fie pe scenă cel mai târziu la orele «3 ale zilei de reprezentație. 4) Va contrasemnà, alături de șeful «recuzitei, toate cererile de cheltueli privitoare la recuzită. 5) «Va ține replicele de culise și va introduce pe artiști în scenă. «7) Va face să se lipească în teatru, la locurile obicinuite, bi-«letele de repetiții. 8) Va luà, dimpreună cu șeful recuzitor și cu șeful mașinist, măsurile necesare pentru a face ca specta-colele să înceapă la ora programului și ca entr'actele să nu «dureze mai mult de cincisprezece minute».*

Aceste măsuri *se aplică*. Cea dela numărul 2 are nevoe de o mică lămurire:

www.digibuc.ro

statiștilor sau ale figuranților. In această privință, Teatrul nostru a introdus de curând o inovație trebuincioasă. Acest personal inferior artistic se recrutează, în toate părțile, din persoane mai mult sau mai puțin lipsite de cultură: negustori de uliță, distribuitori de ziare, femei fără ocupații sau cu ocupații îndoelnice, oameni de o stângăcie și de o lipsă de disciplină remarcabile. Direcțiunea i-a împărțit pe căprării și a pus în fruntea fiecăreia câte un elev silitor al Conservatorului, căruia i-a și acordat, în decursul stagiunii, o mică subvenție lunară. Această măsură a fost luată cu întreitul scop: de a îmbunătăți serviciul figurației, de a obicinuì cu scena pe viitorii artiști ai teatrului, de a venì în ajutorul celor mai săraci și mai destoinici dintre dânșii [1]).

— In legătură cu serviciul regisurei, Direcțiunea a luat o măsură care e suverană pentru a garanta bunul mers al spectacolelor: e închiderea cu desăvârșire publicului a culi-

---

Pregătirile materiale ale unei piese trebuesc făcute în liniște și din vreme, spre a li se da toată atenția cuvenită și spre a se scăpa budgetul teatrului de cheltuelile nesocotite, ce se pot face în momentul de agitație febrilă ce precede primele reprezentații. De aceea, precum Directorul General citește o piesă din punctul său de vedere, care este mai ales un punct de vedere literar; precum Directorul de scenă o citește din punctul de vedere al interpretărei și al punerei în scenă, tot așà Regisorul, acest al treilea factor intelectual al conducerei unui teatru, trebue să o citească din punctul de vedere al necesităților materiale.

[1]) Iată numele elevilor silitorî ai Conservatorului, conducători de figurație și bursieri ai Teatrului Național, în decursul stagiunii trecute: Nedelcovici C., Toneanu C., Brezeanu Gr., Teodorescu D., Iancovescu I., Tănăsescu I., Malcoci V., Economu A., Dimitrescu Al,, Constantinescu C.

www.digibuc.ro

selor și a cabinelor. Teatrul nu e un seminar» — ni s'a zis — Directorul n'are a se ocupà de buna moralitate a personalului artistic și, cu atât mai puțin, de aceea a publicului. De acord, deși s'ar puteà răspunde că Teatrul este o școală și că «Direcțiunea e răspunzătoare cel puțin de buna ordine a localului teatrului [1]). Dar nu considerații de ordinè sau de moralitate au împins pe Direcție să ia această hotărâre. E mai întâi considerația că prezența publicului în culise prelungește simțitor durata entr'actelor, dejà prea lungi la noi prin chipul defectuos de construcție al scenei și prin numărul restrâns al personalului de serviciu. Apoi e o considerație de ordine artistică superioară: artistul trebue să trăiască, de la începutul până la sfârșitul spectacolului, în atmosfera piesei pe care o joacă. Orice apreciere, orice compliment, o convorbire cu privire la lucruri străine piesei sau simple vești din afară, întorc atenția interpretului de la rolul său, îl fac să revină la viața reală, îl îndepărtează de la noua personalitate pe care și-o însușise: îi vor trebuì minute întregi până să se reculeagă pe scenă. — Gazetari, critici de artă, fotografi amatori, politiciani de toate culorile, iubitori de artă sau de artiști, să nu se supere și să se mângâe: nici unul din membri actualei Direcțiuni nu și-a îngătuit să intre în vre-o cabina de artistă, în timpul spectacolului, în decursul stagiunii trecute.

— Direcțiunea a trebuit să renunțe, — și

[1]) In această privință, ne veți îngăduì, Domnule Ministru, să trecem sub tăcere cele ce se întâmplau odinioară în culisele și în cabinele unui teatru, menit a sluji de înaltă școală publică.

www.digibuc.ro

pentru aceleași cuvinte, — la serviciile fostului șef mașinist al teatrului, precum a renunțat la serviciile fostului Regisor. In locul D-sale, a numit, prin contract, D-l. Pasquale Volpe, fost mașinist la teatrul «Scala» din Milan și de serviciile căruia are să se felicite.

Serviciul picturei decorative funcționează astăzi regulat în teatrul nostru. Direcțiunea a angajat cu contract pe D-l. I. Mann, fost pictor ajutor al Teatrului Național din București și fost șef pictor al celui din Iași. De serviciile sale Direcțiunea e de asemenea foarte mulțumită. D-l Mann, precum e retribuit tot anul, de asemenea are îndatorirea de a lucrà tot anul. D-sa e mai ales ocupat în perioada așà zisă de vacanță. Publicul nu-și dă seama de toată activitatea ce se desfășură într'un teatru, în timpul când stagiunea este închisă:

... *Iară ochiu 'nchis afară, înăuntru se deșteaptă*...

Acest vers se potrivește tot atât de bine unei instituții teatrale cât Sultanului din Satira III-a a lui Eminescu. Pe când publicul se odihnește de tot, artiștii se odihnesc numai pe jumătate și e perioadă mare de lucru pentru Direcția Generală, pentru Direcția de scenă, pentru serviciul picturei. De aceea ne este cu neputință să înțelegem cum se practica acest serviciu înaintea noastră, cu suprimarea titularilor, adesea tocmai pe lunile de vară. Lucrul nu se poate explicà de sigur prin spiritul de economie, căci dacă nu se lucrează în timpul vacanțelor, trebuesc—în decursul stagiunei — tocmiți pictori suplimentari, cari costă îndoit pe Direcțiune. Explicația pare a veni din altă

www.digibuc.ro

parte. Până în Martie 1905, există la Teatrul Național un post regulat de pictor-decorator, retribuit din budgetul Statului cu suma de 270 lei lunar. In Aprilie același an, postul eră desființat, iar leafa pictorului... adăogată la aceea a Directorului General. Din acel moment, locul de pictor eră ocupat sporadic, azi de unul mâine de altul, decorurile se lucrau numai în decursul stagiunei, când cu ziua, când cu bucata. Foarte puține dintr'însele mai subsistă. Dar poate că unui repertoriu de carton i se cuveneau decoruri de carton...

Azi, d-l Romeo Girolamo, care ne-a părăsit, e unul din cei mai mari pictori-decorativi ai Teatrului San-Carlo din Neapole.

— Teatrul Național are doi «coiffeuri» șefi: unul pentru artiste, d-l Louis, altul pentru artiști, d-l Machauer. Direcțiunea se felicită de amândoi, dar mai ales nu găsește cuvinte de laudă la adresa d-lui Mauchauer, care după DD. Nottara și Gusty, este desigur colaboratorul nostru cel mai priceput și cel mai harnic.

— Am fi dorit să aducem din străinătate un șef croitor și să-l numim, prin contract, precum am numit pe d-nii Vulpe și Mann.

Acesta din urmă e un german, celălalt e un italian: am fi dorit ca șeful croitor să fie un francez. Ne-am adresat la Paris tuturor teatrelor subvenționate și particulare și am ajuns la încredințarea că, deocamdată, lucrul e cu neputință, fiind dat că cei buni nu-și părăsesc țara lor, iar de cei răi nu avem trebuință. Un croitor tânăr (un «coupeur»), fără reputație bine stabilită, bucurându-se numai de încrederea patronului-șef, cere până la 500 de lei lunar, onorariu

www.digibuc.ro

pe care nu-l poate oferì în momentul de față Teatrul nostru Național, din budgetul său. Și apoi, la noi, nevoea e îndoită: de a aveà 'un bun tăetor›, om de gust și cu carte, în curent cu arta croitoriei și cu moda, și un cinstit paznic de costume. Artistul are el destulă ordine? Omul de ordine posedă arta și gustul? Până la găsirea acelei păsări rare, Direcțiunea a înlocuit pe fostul conservator de costume, vinovat și de rea credință, prin d-l Gr. Popovici, fost croitor al Teatrului Național din Iași și fost elev al școalei comunale de meserii din acel oraș, căruia i s'a încredințat deocamdată amândouă posturile. Pentru costume de epocă, Direcțiunea continuă a se adresa în străinătate la case speciale, precum e bunioară Casa Impekoven din Berlin, căreia i-a comandat în anul trecut toate costumele din Don Carlos› și careia îi va comanda în curând pe acelea din Regele Lear. Prima grupa e de sigur cea mai frumoasă colecție de costume de epocă, pe care o poseda Teatrul nostru Național, în momentul de față [1]).

[1]) Inainte însă de a ne gândì cum să înmulțim costumele Teatrului Național, trebue să găsim mijlocul de a conservà pe cele existente. Direcțiunea a pus stavilă abuzului ce se făcea cu împrumutarea costumelor Teatrului și a oprit pe persoanele străine de a frequenta garderoba. Aceste măsuri par cu totul firești astăzi, contrariul părea firesc la venirea noastră în fruntea Teatrului. La primul bal dat de Teatrul Național sub Direcțiunea noastră, care nu ne-a fost mirarea când am descoperit că jumătate din persoanele prezente purtau costume de ale Teatrului, împrumutate, fără știrea noastră, în urma unei simple înțelegeri particulare avute cu paznicul garderobei. Câteva zile în urmă, fiind înștiințați de o doamnă din societate, prezidenta unei societăți de binefacere, că vom primì

www.digibuc.ro

— In vara anului trecut a avut loc o interesantă expoziție teatrală la München. Comitetul teatral a hotărât să participe și Teatrul Național la dânsa și a încheiat în ziua de 7 Iunie următorul jurnal: ‹Anul acesta fiind la München o expoziție teatrală în care se vor puteà vedeà toate progresele technice realizate în teatrele lumii, iar Teatrul nostru Național având nevoe de multe îmbunătățiri în acest sens, și având în același timp nevoe de un șef mașinist și de un șef costumier, Comitetul teatral însărcinează pe d-l Director General să reprezinte Teatrul Național român ‹la sus numita expoziție și, în acelaș timp să viziteze teatrele din Germanie și Italia pentru «a puteà avizà la îmbunătățirile ce trebuesc

---

vizita a doi trimiși ai D-sale, ce aveau să ne deà lămuririle trebuincioase cu privire la niște costume istorice de cari doamna aveà nevoe, am așteptat în zadar venirea acestor domni, iar după două ceasuri, îi găseam sus în garderoba Teatrului, înțelegându-se tainic, aproape tocmindu-se, cu croitorii și croitoresele noastre asupra costumelor ce voiau să ridice și cari formau mai multe pachete. Intrebând, am aflat că «acesta erà obiceiul și ne-am încredințat că numai cine nu voià nu împrumutà obiecte de ale Teatrului. Am hotărât atunci, pe de o parte ca nici un particular să nu depășească un anume prag al Teatrului; iar pe de alta, am rugat pe Comitetul teatral să ia următoarea măsură în ședința sa dela 22 Aprilie, anul trecut: «Nu se vor mai împrumutà nici unui teatru din București nici un fel de obiect sau costum de al Teatrului Național. Pentru reprezentațiuni particulare, date de școli, societăți, etc., obiecte ‹de-ale Teatrului Național se vor puteà împrumutà, plătindu-«se însă o chirie, pe care o va fixa de fiecare dată Direcțiunea «și depunându-se o cauțiune de 100 (una sută) lei, pentru fiecare obiect împrumutat .

Toate aceste măsuri draconice, pedante, absurde, fără precedent, erau de natură să înstrăineze și mai mult simpatiile obștești de cari ar fi putut să se bucure Direcțiunea actuală.

www.digibuc.ro

«aduse teatrului nostru. Comitetul acorda d-lui Director General suma de 2000 lei pentru cheltueli de transport și reprezentare în străinătate» .

Noi am împins călătoria noastră pâna la Paris și cu bucurie am adăogat acestei sume onorariile noastre directoriale pe un an întreg spre a urmări progresele technice teatrale din toate părțile. Mulțumită mai ales d-lui Doctor Benno Becker, directorul teatrului artistic din München (Künstler Teater), ne-am putut încredința că cel mai mare efect scenic nu se obține totdeauna prin cele mai mari cheltueli. O scenă mică, cât un salon particular, de 8 m. pe 6 m., fără culise, cu două construcții simple de tâmplărie de lemn de brad, înfățișând în același timp o ușe și o fereastră, și terminându-se în fund printr'o pivniță din năuntrul căreia se proiectează lumina electrică,. iată ultimul cuvânt al technicei teatrale. Pe când noi experimentam acest adevăr la München, d. Sub-director Paul Gusty îl experimenta la Berlin, cu mijloace pe cari i le pusesem la îndemână. Rezultatul acestei îndoite călătorii, a fost că în anul trecut, cheltuelile cu montarea pieselor au fost relativ inferioare acelora din anii precedenți, deși teatrul nostru a avut decoruri și costume mai impunătoare și mai veridice ca altă dată:

Stagiunea	Cheltueli de montări
1904—1905.	13.929,34
1905—1906.	27.058,63
1906—1907.	19.163,30
1908—1909.	26.595,76 [1])

[1]) Această țifră e cea adevărată, precum reiese din registrul nostru personal de venituri și cheltueli, depus în Arhivele

www.digibuc.ro

§ 12.— De un an, Teatrul nostru Național posedă o bibliotecă propriu zisă. Inainte de Aprilie 1908, bibliotecarul Teatrului, conștiinciosul domn N. Basarabeanu, era mai mult un arhivar ce ținea sub paza sa partițiile de Opera, manuscrisele pieselor reprezentate. vechile afișe ale Teatrului și portretele artiștilor dramatici și cântăreților din toate părțile. Ca bibliotecă, în înțelesul obicinuit al cuvântului, Teatrul poseda câteva volume românești, câteva piese izolate ale repertoriului strain si câteva publicațiuni technice învechite.

C. Ferrario, Il costume antico e moderno (1830); *Ménard Sauvageot,* La vie privée des anciens (1881); *C. Vecellio,* Costumes ancies et modernes (1859).

Cu slabele mijloace de cari putem dispune, am încercat sa punem bazele unei biblioteci serioase. In momentul de față, dispunem de patru serii de lucrări: *a)* Colecțiuni dramatice vechi și moderne. Operile complete ale lui: *Eschyl, Sophocle, Euripide, Aristophan, Plaut, Terențiu, Corneille. Racine, Molière, Regnard, Marivaux, Beaumarchais, Schiller, Gœthe, Shakespeare* (în original, și în traduceri de *Schlegel, Montégut* și *François Hugo), Lope di Vega, Calderon dela Barca, — V. Hugo, Alfred de Musset, Al. Dumas-fils, É. Augier, E. Labiche, Meilhac & Halévy F. Coppée, V. Sardou H. Becque, Brieux, Lemaître, Ba-*

Teatrului și nu aceea de 30.029,75 ce figurează în Cartea mare a Secretarului-Comptabil al Teatrului, căruia i se întâmplă uneori să amestece laolaltă, în mod nevinovat, diferitele paragrafe budgetare.

www.digibuc.ro

taille, Donnay, Richepin, F. de curel, E. Fabre, A. Bisson, P. Hervieu, H. de Bornier, Porto-Riche, E. Rostand,— Butti, Rovetta, Giacosa, Praga, Zambaldi, Tostoni, R. Bracco, Strindberg, Ibsen, Björnson, Bernard Shaw; b) Scrieri critice. Operile lui *St. Marc-Girardin, F. Sarcey, Jules Lemaître, Émile Faguet; c)* Opere speciale ilustrate, ca marile colecţii: *Racinet*, Le costume historique ; *Charles Latham*, In english Homes , *Wolfgang Quinke*, Handbuch der Kostum-Kunde ; *Lavisse & Parmentier*, Album historique ; *Dubois & Guy*, ‹Album gégraphique ; *d)* în sfârşit diverse scrieri, unele de natură juridica: *I. Austruc*, ‹Droit privé d'un théâtre ; *Ch. Constant*, Code d'un théâtre ; *L. Bastide* L'Union de Berne , — altele de natură generală: *P. Ginisty*, La vie d'un théâtre› , *L. Becq de Foucquière*, L'art de la mise en scène , Traité de diction ....

Acestei biblioteci nu-i lipsesc deocamdata decât... cititorii.

— Doritoare de a stabili o legătura tot mai strânsă între feluritele arte, Direcţiunea a instalat în «foyerul cel mare al Teatrului o expoziţie permanenta de pictură. Pictorii Vermont, Vintilescu, Serafim, Pascali, Artachino Satmary, Aricescu, Ţincu, Grimani, Săulescu, Henţia, Nadov, sculptorul Balăcescu, au expus 40 de tablouri şi 5 sculpturi. Din acestea s'au vândut 11 bucăţi.

Tot aşà Direcţiunea ar fi dorit să organizeze o serie de concerte, ce trebueau să se succeadă regulat la fiecare cincisprezece zile. Aceasta ar fi fost singura formă de găz-

www.digibuc.ro

duire a muzicei în localul nostru, căci trebue, poate, renunțat la ideea reprezentațiilor de opera, alături de cele românești, din două pricine: din pricina marelui deficit pe care aceste reprezentațiuni îl aduc de obiceiu în budgetul teatrului, precum și poate, din pricina desorientarii spiritului spectatorilor în fața acestei alternări nefirești. Nu am putut ajunge la nici un rezultat însă, cu toata netagăduita urbanitate a d-lui D. Dinicu. Șeful orchestrei permanente a Ministerului Instrucțiunii Publice, ne-a întâmpinat cu atâtea obiecțiuni, încât curiositatea ne-a împins să studiem cu deamănuntul contractul în virtutea căruia s'a întocmit o orchestră oficială. Nu pentru întâia oară ne-am încredințat că acest contract, al cărui termen de expirare se apropie, ar trebuì poate refăcut în sensul ca Ministerul să aibă tot atâtea drepturi față de d. Dinicu câte are, în momentul de față, domnul Dinicu fața de Ministerul Instrucțiunii Publice.

— Fiindcă totul trebuește să fie artistic într'un teatru, am căutat să dăm o înfățișare cât mai artistică și programului reprezentațiilor. Atelierul tipografic Țăranu, câțiva pictori români, printre cari d-l Costin Petrescu, profesor la școala de Bele-Arte, precum și câțiva autori români ne-au dat tot concursul lor în această privință. Astăzi, pentru o sumă derizorie, spectatorii pot aveà o broșură, a cărei copertă este opera îngrijită a unui pictor român și în care pot citì rezumatul pieselor ce se reprezintă, scris într'un stil simplu și ușor de înțeles de autoriitorii și traducătorii înșiși.

www.digibuc.ro

§ 13. — Iată acum cele mai importante măsuri de ordine administrativă pe cari le-a luat Direcțiunea în decursul stagiunii trecute:

a) Societatea dramatică funcționează de mai bine de trei decenii, iar instituția însăși a Teatrului de mai bine de o jumătate de veac. S'ar credè totuși că în acest răstimp nu s'a catalogat avutul Teatrului mai niciodată, că cea mai grozavă neregulă domneà în serviciul recuzitei, în al decorurilor, în garderoba si chiar în arhivele Teatrului? Există, ce e drept, un vast registru neinteligibil, în care erau trecute, la întâmplare, costumele Teatrului, dar, pe lângă lipsa de sistemă ce domneà înăuntru, la verificare s'a constatat că jumătate din garderoba Teatrului disparuse. Cu privire la recuzită (adică la serviciul accesoriilor teatrului) nu s'a putut face nici măcar această dureroasă constatare, de vreme ce nici un registru nu păstrà amintirea nesfârsitelor cheltueli serale ce se fac de o jumătate de veac. Relativ la arhive, ne aducem aminte că, acum douăzeci de ani, pe când începusem studiele noastre asupra istoriei spiritului public românesc, ne-am adresat d-lui Director din vremuri Grigore Cantacuzino, rugându-l să ne îngădue a consulta și arhivele Teatrului. D-sa, foarte îndatoritor, ne-a pus la dispoziție un funcționar care să ne urce la Arhive.» Prin acest cuvânt, Teatrul înțelegea un teanc triunghiular nesfârșit de dosare legate și nelegate, de cataloage, de reviste, de afișe, de bilete de intrare, de prospecte, asvârlite fără nici o regulă într'un pod și tăvălindu-se într'o cantitate necrezută de praf și molii. Intr'o stare

www.digibuc.ro

și mai cumplită erau Arhivele noastre în Aprilie 1908.

Direcțiunea a întrebuințat întreagă vara trecută pentru rânduirea recuzitei. Reparații radicale au fost făcute celor șapte sali, în cari sunt așezate azi accesoriile Teatrului, operație efectuată după indicațiile noastre de tot personalul de vară al teatrului, subt conducerea d-lui artist I. Livescu. Din Octombrie trecut avem un catalog pe camere al recuzitei, în care se adaogă regulat, la sfârșitul fiecărei luni, toate noile achiziții ale teatrului.

Datorim răposatului Inspector Al. Dendrino, Inspectorului actual Al. Giarîm, d-lui artist N. Soreanu și actualului șef al garderobei, d-l Popovici, catalogul și rânduirea provizorie a garderobei teatrului. Zicem provizorie, fiindcă socotim că în curând să întreprindem îndelete o nouă și definitivă așezare a costumelor pe țări și pe epoce, ca în teatrele țărilor apusene și nu pe piese de teatru, cum obicinuește încă teatrul nostru. Dar pentru aceasta, ne-ar trebui o persoană specială, și noi nu vedem deocamdată în țară decât pe d-nii profesori Al. Tzigara-Samurcaș și Costin Petrescu.

In schimb, noua rânduire a arhivelor Teatrului Național este definitivă și o mică minune. O datorim harnicului Arhivar actual, d-l V. Paciurea, care ne-a făcut plăcuta surprindere, la sfârșitul acestei stagiuni teatrale, de a ne predà cheile unor arhive civilizate, rânduite după niște indicații pe cari i le dădusem în treacat la începutul anului.

Teatrul posedă în sfârșit registre în regulă de intrarea și înapoerea manuscriselor trimise

www.digibuc.ro

Direcțiunei și un catalog pe foițe al bibliotecei teatrului, operații datorite d-lor Petre Gold, șeful nostru de cabinet și V. Enescu, ajutor de regisor.

Nădăjduim ca, în decursul stagiunei viitoare, Domnule Ministru, să introducem o deopotriva regulă și în celelalte categorii de avuturi ale teatrului.

— *b)* Dar neregula în spirite erà poate tot atât de vădita cât neregula în lucruri. Există o mare confuzie între atribuțiile diferitelor speţe de funcționari, neregula în distribuirea onorariilor lunare, artiștii erau chinuiți de cămătari, cu consimțimântul tradițional al Direcțiunei, etc.

Regulamentul interior din 21 Septembrie trecut hotărăște în mod precis atribuțiile sub-directorului, ale șefului cancelariei, ale regisorilor, ale șefilor mașinist și recuzitor, ale bibliotecarului, ale inspectorului stabilimentului, ale controlorilor, ale copiătorilor de roluri.

Cu același prilej se punea ordine în distribuirea onorariilor. Din considerații pe cari nu le-am putut pătrunde, unii artiștii primeau onorariile lor la inceputul lunei, alții la capătul lunei, alții iar încasau onorariile lor pe câte două și trei luni înainte. Măsură comuna a fost luata ca aceste onorarii să fie încasate de toți la 20 ale lunei [1]). In sfârșit, spre a

[1]) Aceste onorarii, la venirea noastră, se ridicau pentru societari până la sumă de 450 de lei și se coborau, pentru gagiști, dedesubtul lui 100 de lei. Prin budgetul anului trecut, societarul a fost ridicat la 500 de lei și nici un gagist nu primește mai puțin de 150 lei lunar, sumă pe care Direcțiunea o socotește absolut indispensabilă pentru traiul cu minte și modest al unui începător în carieră.

www.digibuc.ro

sustrage pe artiști din mâinele cămătarilor, Direcțiunea s'a adresat ‹Casei de Credit, Ajutor și Economie a Corpului Didactic› . Ministerul Instrucțiunii publice a încuviințat ca, în caz de nevoe, artiștii Teatrului să poată împrumutà dela această Casă: societarii, apuntamentele lor până la patru luni, gagiștii pe o lună. Astfel, îmbunătățirea materială a fost însoțită de o ridicare a prestigiului moral, căci, prin această măsură, societarii erau asimilați cu profesorii, gagiștii cu funcționarii Ministerului.

§ 14. — Teatrul Național necesită și necesitează încă un mare număr de reparațiuni materiale.

Direcțiunea, încă din primele zile ale lui Aprilie anul trecut, puneà să se repare și să se rânduiască din nou tot interiorul aripei administrative, din spre strada Câmpineanu, conținând: cabinetul Directorului, al sub-directorului, al șefului de cabinet și al Secretaruluicomptabil, dimpreună cu coridorul până la intrarea Direcției de scenă. In același timp, dădeà ordine să se golească, să se repare și să se mobileze din nou una din sălile de repetiție din spatele scenei, transformând-o într'un elegant salon de întâlnire al artiștilor.

Mulțumită creditului de 35.000 de lei pe care Ministerul l'a pus la dispoziția Teatrului, anul trecut, s'a reparat și s'a întărit scena, s'au înlocuit băncile dela galerie, s'au zugrăvit din nou și s'au reparat aripe întregi ale Teatrului, întreaga fațadă, — s'au mobilat din nou logile de rangul I-iu, etc. Aceste lucrări au fost executate, cea mai mare parte, sub con-

www.digibuc.ro

ducerea d-lor Ingineri C. Ionescu și E. Duperrex, profesori la «Școala națională de poduri și șosele ,— parte (repararea și zugrăvirea din nou a fațadei Teatrului, a zidurilor și a tavanului galeriei, a intrărei artiștilor) sub conducerea d-lui Arhitect al Teatrului, I. Pompilian.

Pardoseala scenei s'a executat cu material uscat și sănătos, sporindu-se grosimea dușumelelor dela 3 cm. la 5 cm., în scop de a le face mai puțin flexibile, și chiar s'au pus (ca măsură de prevedere) de a lungul scândurilor pardoselelor, la fața lor inferioară, niște piese fixate cu șurupuri, spre a mări legătura dintre ele.

S'a schimbat mecanismul de manevrare al trapei celei mari. In adevăr, prin vechiul mijloc, contra-greutățile, străbătând un drum îndoit de acela al trapei, necesitau niște puțuri, în cari se coborau sub pardoseala catului inferior al scenei. Aceste puțuri ar fi trebuit executate din beton de cel puțin trei metri adâncime și ar fi reclamat o întreținere anevoioasă, din pricina umplerei lor continue cu gunoi. D-nii ingineri Ionescu și Duperrex au prefăcut modul de manevrare al trapei, astfel încât, drumul străbătut de greutăți să fie de o potrivă cu al trapei : în care chip s'au suprimat și puțurile.

Cu prilejul acestei schimbări, s'a observat că zidurile din jurul trapei erau cu totul lipsite de fundațiuni : temelia zidurilor erà cu mai bine de doi metri deasupra fundului golului groapei, amenințând cu surparea. Spre a înlătură această primejdie, s'au executat imediat

www.digibuc.ro

fundațiunile neapărat trebuincioase acestor ziduri.

Ascensorul pentru recuzită și mobile s'a transformat și reînoit în întregime și astazi funcționează ușor spre deplina mulțumire a personalului recuzitei.

Duşumelile dela galerie au fost refăcute în lemn de ștejar, iar băncile în lemn de fag, cu mânere de fier și vopsite cu lac negru. In cursul lucrărilor dela galerie, s'a dispus și scoaterea gunoiului ce de mai bine de treizeci de ani zăcea pe sub bănci. Ridicarea acestor gunoaie, destul de anevoioasă, a necesitat mai bine de douăzeci de zile de lucru pentru doi salahori, iar greutatea lui toată a fost de mai bine de 10.000 de kgr.

Cu lucrările de lemnărie a fost însărcinat d-l Magnani, cu acelea de fierărie d-l Vegheș, cu zăgrăvirea d-lui Moretti, cu consolidarea zidăriei d-l Turcani, cu mobilierul d-l Pranger.

In afară de aceste lucrări, Direcțiunea a însărcinat în decursul stagiunei pe Casa Siemens-Schuckert cu reînoirea instalației electrice din subsolul scenei, operație indispensabila în urma trecerei conductului dela Uzina de gaz la Comună. Supravegherea a fost încredințată d-lui dr. electrician I. Niculcea, căruia i se datorește și cel d'întâiu plan electric al Teatrului.

Nu ne mai rămâne, Domnule Ministru, de cât să expunem, în paginele ce urmează, reformele ce credem necesare a se introduce în organizarea Teatrului nostru Național și pe

www.digibuc.ro

cari ni le-a dictat un an de experiență teatrala.

§ 15. Inainte de toate, Teatrul Național are nevoe de o mai bună organizare, de o lege organică, care să îngădue unei Direcțiuni bine intenționate, sa ia măsuri mântuitoare, care să o pună la adăpost de mijlocirile nedrepte și care să deà oarecare chezășie de statornicie măsurilor luate odată.

— Teatrele noastre subvenționate nu atârna întru nimic, în momentul de față, unele de altele și trăesc prea la o parte de instituțiile noastre de cultura. Poate că cele d'întâi măsuri de luat ar fi tocmai o apropiere între aceste teatre, din punctul de vedere al întocmirei repertoriului, al recrutărei personalului artistic, chiar o apropiere de ordine financiară. Iar pe de alta parte, fiind dat că genul dramatic e un gen literar, că teatrul este o înalta școală și că reprezentantele literaturei înalte și ale înaltului învățământ literar sunt Academia și Facultatea de litere, ni se pare foarte firesc ca aceste instituții sa-și spună cuvântul lor autorizat în materie de teatru. Teatrul a format în totdeauna ca un fel de insulă în mijlocul celorlalte instituții de cultură, Directorii și membrii Comitetului se recrutau oarecum la întâmplare, dintre persoane cu oarecare autoritate și adesea bine intenționate, dar fără nici o pregătire literară anume, pe când persoanele competinte steteau în afară de teatru. Excelența Voastă ați binevoit sa numiți în ultimul Comitet un profesor universitar și doi oameni de litere,

www.digibuc.ro

dintre cari unul membru corespondent al Academiei. Dar aceste numiri s'au făcut întâmplător. Ar trebuì să se urmeze în acelaşi sens, să existe un text de lege în sensul acesta şi ar trebuì ca Facultatea de litere şi Academia să delege ele singure pe reprezentanţii lor în Comitetele teatrelor.— Dar membrul Academiei va privì operile dramatice din punct de vedere literar, profesorul universitar va fi eruditul indispensabil instituţiei teatrului: alături de dânşii, ar trebui specialişti chiar în materie de artă dramatică propriu zisa: un reprezentant al autorilor noştri dramatici şi unul al artiştilor înşişi. Numai când Comitetul teatral va fi astfel întocmit din punctul de vedere artistic, numai atunci Directorul General va puteà împărţi atribuţiile sale de acest ordin. Până acum, el aveà numai răspunderi, fară a aveà aproape nici un ajutor. De multe ori trebuia să revază personal operile recomandate de membrii Comitetului, să respingă — diplomatic — lucrări fără valoare, ce-i erau înfăţişate ca admirabile.

Comitetul, aşà cum e alcătuit în momentul de faţă, să fie cu totul nefolositor? Ar fi nedrept, şi subsemnatul a avut în nenumarate rânduri să se felicite de sfaturile cuminţi şi mântuitoare ce i-au venit adeseà din partea membrilor. Dar aceste poveţi era umai totdeauna de ordine administratiuă şi financiară. Poate că atari poveţi i-ar venì cu greu din partea unor oameni speciali, ce se dedau numai cu de ale literaturii şi fiindcă teatrul este o instituţie jumătate literară, jumătate comercială, e raţionabil ca şi Comitetul său să fie ju-

www.digibuc.ro

mătate literar', jumătate administrativ. Actualul Comitet teatral s'ar desface deci în două: un Comitet de lactură și un Consiliu de administrație. Cel dintâi ar fixà repertoriul, ar revedeà traducerile, ar decerne premii literare; cel de-al doilea ar întocmì budgetul, ar aplanà diferende, ar luà apărarea intereselor materiale ale Teatrului. Ambele Comitete s'ar reunì în cazuri de oarecare gravitate. Ar fi de dorit ca membrii să primească câte o indemnizare, spre a lucrà cu mai multă tragere de inimă la propășirea Teatrului.

— Evoluția firească a spiritului literar, progresele culturei, interesul crescând cu care publicul urmărește teatrul, vor aduce cu vremea și la noi, precum a adus și în alte părți, o desvoltare tot mai mare a literaturei noastre dramatice și chiar ultimele producții dovedesc un progres netăgăduit asupra celor ce se îngaduiau la noi, nu mai departe de acum zece sau douăzeci de ani. Firește ca menirea Statului nu poate fi de a face sa încolțească talente în mințele neînzestrate; înființarea de premii ar puteà totuși grăbì desvoltarea unor dispoziții reale, deschizând autorilor oarecari perspective, de oarece în țara la noi sântem în faza în care adevăratele talente se recrutează aproape exclusiv dintre cei lipsiți de mijloace.

O temeinică reorganizare a claselor de declamație ale Conservatoriilor ar puteà, pe de altă parte, grăbì considerabil progresul artei de interpretație. Ce lipsește încă artiștilor noștri dramatici e cultura: cultura generală, înainte de începerea cursurilor Conservatoriilor, cultura specială, primită înăuntrul Conservatorii-

www.digibuc.ro

lor. Normele după care s'ar puteà face această reorganizare ar putea fi acelea indicate la pagina 87 a Raportului de față. Tineri universitari, domnișoare din societatea cea bună ar îmbrățișà cariera dramatică. Dar poate că perspectivele materiale ce s'ar deschide în fața viitoriilor artiști dramatici ar trebuì sa fie mai ispititoare decât cele de azi.

— Actuala societate dramatică trebue mentinută încă? Să observăm: *a)* ca ea nu mai există, de fapt, decât în închipuirea artistilor teatrului; *b)* că desființarea ei e dorită de trei sferturi dintre dânșii. In adevăr din clipita în care artiștii teatrului au fost retribuiți lunar cu sume fixe, societatea a fost suprimată *ipso factu*. Mândria însă pe care o procură fiecaruia titlul de artist societar, în opoziție cu acela de simplu gagist, îndeamnă pe artiștii definitivi ai teatrului să numeasca onorariile lor cu titluri de cota parte, de avans, ca și cum adevărata lor rasplata artistică ar fi neînsemnata suma ce le revine la finele stagiunei, cu prilejul unui excedent înfloritor. A venit însă momentul în care atât Onorabilul Minister cât și Societatea dramatică sa-și marturisească adevărul: actuala lege a teatrelor nu e o lege rea, e o lege care nu mai există. Crearea de teatre perticulare, care desigur este o fericire pentru progresele artei noastre dramatice, trebue să aducă, după părerea celor mai mulți, ca prim rezultat, suprimarea legală a Societăței. In momentul de față, faptul că există 16 sau 18 societari, împiedică pe Direcțiune de a retribuì pe unul cu onorarii superioare celorlalți și, firește, nu poate fi vorba

www.digibuc.ro

de sporirea considerabilă a salariilor tuturora. Aceeași considerație face ca un gagist nou nu poate fi retribuit decât cu leafa minimă. Dar, în același timp, un teatru particular, cu un personal mult mai restrâns, cu vederi artistice mult mai înguste și cu idealuri mai mult financiare decât culturale, își poate îngădui să plătească îndoit și întreit personalul său dramatic, pe care nu se va sfii de a-l recruta la nevoe dintre societarii Teatrului și dintre absolvenții cei mai eminenți ai Conservatorilor. Va trebui deci, Domnule Ministru, lăsată de acum înainte mână liberă Direcțiunei în stabilirea condițiilor materiale ale artiștilor, potrivit talentului și hărniciei lor, nefiind nici prudent nici drept, ca artiștii de valoare ai primei noastre scene să fie răsplătiți mai prejos decât aceia ai scenelor particulare. Trebue deci chibzuit dacă nu care cumvà se impune cu stăruință suprimarea «Societății dramatice .

— Atingem partea cea mai delicată a chestiunei reformelor, partea privitoare la starea materială a Teatrului nostru. Această stare e din cele mai triste. Teatrul nostru Național este cu mult prea sărac spre a face față nevoilor sale de ordinea cea mai imediată, necum spre a corespunde întocmai idealului ce i-ar impune o Direcțiune bine intenționată. In adevăr, această «școală» a publicului e o școală de o natură budgetară diferită, căci își agonisește ea singură, și cu multă trudă, budgetul său, pe când toate celelalte ale noastre instituții de cultură, se întrețin exclusiv din budgetul Statului.

www.digibuc.ro

Subvențiile mari sau mici pe cari le primește Teatrul nostru Național, din bunăvoința particulară a M. S. Regelui, dela Ministerul Instrucțiunii Publice, dela Primăria Orașului, par la prima vedere îndestulătoare, de vreme ce artiștii dramatici au lefuri relativ admisibile [1]), iar la capul anului avem regulat excedente. Acestea sunt aparențe. Căci sunt taine ale Teatrului, pe cari numai Teatrul le știe și pe cari e bine să le cunoască limpede și Onorabilul Minister și întreg publicul.

In cele două rânduri, Domnule Ministru, în care am avut onoarea să vă prezint, spre aprobare, budgetul Teatrului Național, eram cuprins de neliniște când D-v. dedeați citire celor două paragrafe budgetare: al *Cheltuelelor serale* și al *Diverselor*. Cele dintâi sunt cheltuelile *neprevăzute* cu privire la reprezentarea pieselor; cele de al doilea, cheltuelile *neprevăzute* cu privire la administrarea Teatrului. Știam mai dinainte că aceste două paragrafe *nu pot fi* indicate cu nici un fel de precizie: de ani întregi, experiența arată că cheltuelile depășesc toate prevederile. Direcțiunea este adesea împiedicată să gândească la progresele de ordine mai înaltă ale Teatrului, chinuită cum e de gândul că poate nu-i vor eși țifrele budgetare. De mulți ani ‹Seralele› și ‹Diversele› sunt indicate foarte aproximativ prin budget, de mulți ani ele înghit aproape tot excedentul Teatrului. In anul trecut ‹Seralele› au înghițit 37406 lei, din

[1]) Onorariul de 500 lei lunar pe care îl primește un prim societar e de sigur superior aceluia al unui maior, al unui președinte de tribunal, al unui profesor agregat de universitate.

www.digibuc.ro

sporul de încasări de 65310 lei, spor necunoscut încă în analele Teatrului nostru, pe care l'a realizat Societatea dramatică» față cu prevederile budgetare. De asemenea paragraful ‹Diverselor› a înghițit alți 8190 lei din sporul nostru. Ar trebui ca cel puțin pe aceste două țifre budgetare să și le poată împlini Teatrul Național prin alte mijloace decât prin acela al încasărilor obicinuite, spre a-și puteà îngăduì luxul unui budget absolut liniștitor, adică sincer întemeiat pe experiență. In împrejurările de față, ce rămâne din sporul încasărilor — așà numitul Excedent», — abià aduce societarilor, după opt luni de activitate istovitoare de zi și de noapte, surprinderea plăcută a unui salariu suplimentar pe o lună.

Cheltuelile ‹serale și «diverse›, prevăzute cu deficit, ‹montări prevăzute cu multă economie, iată ce se înțelege printr'un budget bine echilibrat al Teatrului. Acestui budget îi mai lipsesc, Domnule Ministru, trei alte paragrafe: două în legătură cu veniturile personale ale artiștilor, cel de al treilea, cel mai important din toate, e paragraful drepturilor de autor.

Teatrul nostru nu obicinuia să plătească până acum drepturi de autor decât autorilor din țară; ba paragraful respectiv nici nu există până în anul acesta în budget, autorii erau plătiți din ‹cheltuelile serale›: erau o cheltuială, ‹neprăvăzută›. Și mai neprevăzuți, cu desăvârșire neprevăzuți, erau autorii străini, cu toate plângerile lor îndreptățite. Această anomalie, această nicorectitudine trebuind să înceteze, Excelența Voastră ați dat ordin Direcțiunii Generale a

www.digibuc.ro

Teatrelor să plătească de acì înainte drepturi de autor ‹Societăţei autorilor şi compositorilor dramatici din Paris. Direcţiunea a prevăzut pentru stagiunea viitoare suma de 13.000 lei, la un paragraf anume ‹al drepturilor autorilor.› Conform legii însă, conform bunului simţ, conform uzului din toate părţile globului, acest paragraf ar fi trebuit să fie, anul acesta, de 36.364 lei, căci el ar fi trebuit să prevadă a zecea parte din totalul veniturilor Societăţii dramatice. Ar trebuì să platim drepturi *tuturor* autorilor. **Ne e cu neputinţă.**

Lefurile actorilor sunt îndestulătoare în aparenţă. Sunt minunate, de le comparăm cu ceeace erau altădată, când, peste vară, se reţinea artistului societar, o sută de lei din onorariile lui, şi se socotea artistului gagist 33 lei suta. Ziceam că un artist societar de clasa întâia are astăzi 500 lei budgetar, adică mai mult decât un maior, mai mult decât un preşedinte de tribunal, mai mult decât un profesor agregat de universitate. Un tânăr artist, de abia eşit de pe băncile Conservatorului, primeşte 150 lei; în anul al II-lea, de se distinge, are de sigur 200 sau 250 lei. Aceste lefuri însă, ori cât de cuviincioase sau de înfloritoare ar părea, sunt lovite de o îndoită taxă pe care nu o cunoaşte nici leafa militarului, nici a magistratului, nici a profesorului: taxe de îndoit menagiu şi taxe de toaletă.

E cu neputinţă artistului dramatic să ducă o viaţă regulată. Numărul cel mare al orelor de repetiţie (cu toată masura noastră de a le fixa în mod precis), ora înaintată a terminărei spectacolului (cu toată măsura noas-

www.digibuc.ro

tră de a începe la ora programului și de a prescurta entr'actele), silesc pe artiști să ducă o viața paralelă cu aceea a familiei lor, și-i împiedică de a putea introduce vre-o ordine în cheltuelile lor de întreținere. Daca veniturile Teatrului Național ne-ar îngădui, ar fi o chestiune de umanitate să introducem în budgetul nostru un paragraf nou intitulat „Indemnizare de întreținere personală", precum alți funcționari se bucură de o îndemnizare de locuința, — sau ar trebuì cel puțin, ca Teatrul Național să-și poată îngăduì luxul de a oferì în fiecare seară, după spectacol, artiștilor interpreți o agapa frațească. Dacă această masură nu e cunoscuta în alte părți, e că în alte parți artiștii dramatici au alte venituri.

Ori și cum, ar trebui sa avem mijloace de a prevedeà în budgetul nostru un paragraf al toaletelor. Traim în cercul *viții*os că, spre a reușì o piesa, trebuesc toalete, dar că aceste toalete trebuesc să cada în sarcina artistului. Precum teatrul plateşte perdelele sau canapelele san cutiile de hârtie de scrisori ale unei reprezentații, tot așà ar trebuì să plătească pâna la cea din urma pălărie, până la cea din urmă pereche de mânuși și până la cel din urma ac de toaletă, caci acestea fac parte stricta din montări. Ba sunt chiar primele articole ale montării, căci omul trece înaintea obiectelor. Militarul, magistratul și profesorul cel mai bine remunerat nu au îndatorirea de a-și cumparà atâtea articole lunare de toaleta. Acesta e un bir care înghite, în presupunerea cea mai fericită, o treime din leafă. Daca nù înghite nimic, e și mai regretabil: artiștii sunt

www.digibuc.ro

îngropați în datorii, artistele..... Atâta vreme cât teatrul nu va aveà un capitul special al toaletelor în budgetul său, el nu are dreptul să se arate prea aspru cu moralitatea teatrală. Azi îi vor venì un soiu de plângeri împotriva artiștilor, mâine alt soiu de plângeri. Actuala Direcție a înțeles, în parte, cheltueli utile de toaletă, prin paragraful său de ‹gratificație , pe care l'a și sporit, de data aceasta, în mod considerabil. Dar acest paragraf e îndestulător? Nu trebuesc despărțite cheltuelile de toaletă cari mai mult sau mai puțin sunt aceleași la toți artiștii, de gratificațiile› acordate talentelor, cari prin esență sunt felurite?

Din toate acestea, reese cu prisosință, D-le Ministru, că budgetul Teatrului Național e de două ori fictiv, ori cel puțin problematic: întâiu fiind-că e un budget *in spe,* pe care Teatrul Național și-l realizează însuși; al doilea, fiindcă e un budget cu totul îndepartat de realitate, pe care o ocolește pe cât poate, și și-o ascunde șie însuși.

— Acest budget trebue sporit, și atunci se pune întrebarea: prin cari mijloace?

a) Cel care ni se pare mai firesc e cel ce ar proveni din activitatea Teatrului Național el însuși. Stagiunea durează prea puține luni peste an: se deschide la sfârșitul lui Septemvrie, se închide în primele zile ale lui Aprilie. Climatul țărei și reua ventilație a edificiului nu îngăduesc spectacole în restul timpului. Dar artiștii Teatrului Național nu ar puteà în acest timp jucà aiurea? Nu a devenit neapărată crearea unui ‹Teatru Național de vară ?

www.digibuc.ro

Domnul Primar al orașului București, căruia i-am expus părerile noastre în această privință, a consimțit la cedarea unei porțiuni de teren în grădina Cișmegiu. Dar clădirea însă-și a Teatrului Național trebue oferită. In ce paragraf al său budgetar, ar puteà trece Teatrul Național cheltuelile de amortizare? (căci după socotelile noastre, cele de exploatare ar fi aproape de opotrivă cu încasările).

Până acum, artiștii Teatrului Național se confundau vara prin grădini cu artiștii liberi, neangajați nicăeri. Rezultatul erà: întâi, că tocmai ei, artiștii Teatrului Național, corupeau vara prin piese de o valoare artistică mediocră gustul publicului pe care contribuiseră să-l formeze iarna; al doilea, că se corupeau ei înșiși în contactul artiștilor mediocri. Direcțiunea le-a îngăduit să joace și în acest an, dar le-a pus următoarele condițiuni, prin jurnalul Comitetului de la 8 Aprilie: *a)* Ca artiștii Teatrului Național să nu se amestece cu artiști străini și să nu se pună sub conducerea nici unui impresariu; *b)* ca să-și supună tot repertoriul lor Direcțiunii; *c)* ca Directorul de scenă și casierul să le fie recomandați din oficiu de către Direcțiunea Generală». Dar Direcțiunea nici nu poate împrumuta unei grădini publice mobilierul și costumele Teatrului Național, nici nu poate să se amestece în distribuirea veniturilor. Deci acest «teatru de grădină ce se prezintă poate, sub mai bune auspicii decât toate toatrele similare de până acum, nu este «Teatrul Național de vară», de care am avut onoarea să vă vorbim adineaori.

www.digibuc.ro

b) Un alt mijloc ar fi ca Teatrul Național să aibă averea sa particulara, neatârnată de câștigurile trecătoare și variabile, precum au alte instituții de cultură, ca Universitatea și Academia. In așteptarea capitalului său mobiliar sau a proprietaților sale fonciare, poate ca ar fi drept ca spectacolele pur distractive, fara nici o țintă înălțătoare, spectacolele de varietați, cafenelele-concerte, arenele, luptele. balurile, panoramele, cinematografele etc. precum și spectacolele în limbi straine (nu zicem ale trupelor straine), să plătească tributul lor scenelor subvenționate, în cari distracția nu e un scop, ci un mijloc pentru instruirea și înalțarea sufletului național. Aceasta taxa ar fi constituțională, caci ea ar fi încasată de Stat și s'ar distribui de acesta unor instituții de Stat, precum se prelevează bunioara 25 % din taxele asupra elevilor particulari în folosul «Casei Școalelor».

c) In sfârșit, mijlocul cel mai sigur,— deși nouă, personal, cel mai puțin simpatic, — e ca Statul însuși să-și sporească considerabil subvenția. Acest mijloc e «vieux jeu», și ar fi bine ca Statul sa fie cât mai puțin pus la contribuție. Dar, pe de alta parte, ori cât de iubitori am fi al întreprinderilor și al inițiativelor particulare, ni se pare că e indispensabil să existe un teatru de Stat, un teatru clasic de arta pura, de artă națională, în înțelesul sanătos al cuvântului, un teatru care să călăuzeasca gustul publicului în loc de a se lasà calauzit de capriţiile publicului, și ni se pare că subvenția e singurul argument pe care îl poate avea Statul de a se amesteca

www.digibuc.ro

într'însul. Această subvenție însă trebue să fie îndestulătoare pentru ca, în caz contrariu, teatrul Statului el însuși e silit adesea să cadă sub dependența publicului. Odată ce admitem că Teatrul e o școală , odata ce pretindem ca distracția sa fie la teatru un mijloc și nu un scop,— precum poate *plăcerea* e singurul mijloc pedagogic ce nu dă greș în orice învățamânt — e de întrebat dacă nu merita și Teatrul subvenția anuală pe care o merită, de pildă, un liceu al Statului? Cu deosebirea că acest nou Liceu» ar puteà la rândul său contribuì, cu o parte din veniturile sale, la sporirea fondurilor Casei școalelor» ,— și iată înca un mijloc de a legà Teatrul Național de celelalte instituții ale noastre de cultură.

Terminând, nu ne mai rămâne, Domnule Ministru, decât a va mulțumì, în numele Teatrului Național, de interesul deosebit cu care urmariți desvoltarea artei noastre dramatice și de toate jertfele ce faceți pentru dânsa: de entusiasmul cu care a-ți îndoit țifrele premiilor autorilor dramatici, a doua zi dupa ședința Comitetului dela 22 Martie 1908; de acoperirea deficitului de 72.700 de lei ce apasa asupra Teatrului Național din alte timpuri; de sumele ce a-ți binevoit a acorda anul trecut și în anul aceasta pentru reparațiile materiale ale Teatrului; de nimerita numire a membrilor Comitetului; de asimilarea artiștilor societari ai Teatrului cu membrii învațamântului secundar, prin admiterea lor ca membri ai «Casei de credit, ajutor și economie a corpului didactic . Dacă ne-am îngăduit a vă

www.digibuc.ro

răpì o parte din prețiosul Domniei-Voastre timp cu citirea raportului de față, e că știm cât vă interesează rostul și destinele artei naționale; e că socotim de a noastră datorie de a vă pune în curent cu viața actuală și cu necesitățile de mâine ale instituției de cultură în fruntea căreia ne găsim; mai e poate și pentru cuvântul că dacă, în decursul unei stagiuni întregi, fiecine, chemat ori nechemat, își crede dreptul de a vorbì în chestiunea Teatrului, devenea o datorie, la urmă, pentru Directorul său General, să ia și el cuvântul odată.

Primiți, vă rugăm, Domnule Ministru, și cu această împrejurare, încredințarea adâncului nostru respect.

POMPILIU ELIADE
PROFESOR UNIVERSITAR
DIRECTOR GENERAL AL TEATRELOR

28 Septemvrie, 1909.

www.digibuc.ro

CUPRINSUL

Pag.

§ 1. Ce *nu* trebue să fie Teatrul 4
§ 2. Teatrul e un laborator practic de literatură . . . 7
§ 3. Teatrul e o școală de artă. 9
§ 4. Teatrul e o școală de patriotism 12
§ 5. Repertoriul străin pe scena noastră.—Condiții . . 15
a) *Heidelbergul de altă dată* (W. M. Förster) . . 17
b) *Un Faliment* (Bj. Björnson) 18
c) *Guérin*, *Notarul* (É. Augier) 20
d) *Don Carlos* (Schiller) 27
e) *Rivala* (Kistemaeckers) și *Văduva* (R. Simoni). 34
f. *Diavolul* (Fr. Molnar). 35
§ 6. Traduceri de acum și de altă dată 39
§ 7. Repertoriul național. 50
§ 8. Analiza pieselor noi originale :
a) *Ultimul Vlăstar* (N. Pandelea) 52
b) *Jertfa* (I. Miclescu) 60
c) *Marul* (Z. Bârsan) 61
d) *Carmen Saeculare* (D. Anghel & St. Iosif) . . 64
e) *Apus de Soare* (B. dela Vrancea) 67
§ 9. Țifre 74
§ 10. Artiștii dramatici.— Creații, dublări.— Conferințe literare.— D-l Gusty 76
§ 11. Regisura.— Figuranții.—Culisele.—Mașiniștii.— Pictura.— Garderoba.— Montările 91
§ 12. Biblioteca.— Expoziția de pictură.— Concertele Teatrului Național.— Programul 100
§ 13. Măsuri de ordine administrativă 103
§ 14. Reparațiuni materiale 106
§ 15. Ce rămâne de făcut. 109
Incheiere. 121

www.digibuc.ro

ERATA

La pag.	rândul	In loc de	Să se citească
14	12—13 al alin.,	Acelaşi lucru *îl* poate răspunde	Acelaşi lucru *se* poate răspunde
20	3—4	şorţ ne*b*ru	şorţ ne*g*ru
20	8 al alin., I	dela Molière	dela Molière *încoace*
33	2 dela urmă	de foarte ori	de foarte *multe* ori
61	5 al alin., I	*cu* îi găsesc	*cum* îi găsesc
65	6 dela urmă al versurilor	*scă*pat	*să*pat
70	7 al notei	El susţine morţiş efectul	El susţine morţiş *că* efectul
75	1	a început să joace	a început să *se* joace
85	8	a numit pe d-nii	a numit *societari* pe d-nii
96	5 al alin.,	Ma*u*chauer	Machauer
102	1 dela urmă	autorii*torii*	autorii
110	7 » »	*ţumai* totdeauna	mai totdauna

www.digibuc.ro

www.digibuc.ro